

XIII. évfolyam, 136. szám

2013. február

Irodalmi Jelen

Böszörményi Zoltán:
Katedrális az örök télnek

Zalán Tibor versei

Szócs Géza:
A Sziveri-beszélgetőkönyvből

Jónás Tamás:
Keresztények alkonya

Szőke Imre Mátyás: Nudis verbis

Keszthelyi Rezső:
Visszatérés az emlékek kertjébe

Deák Csillag: Üvegszilánkok

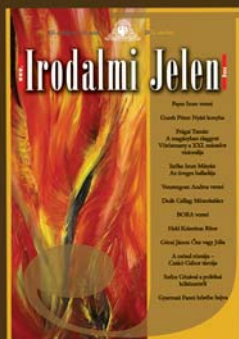
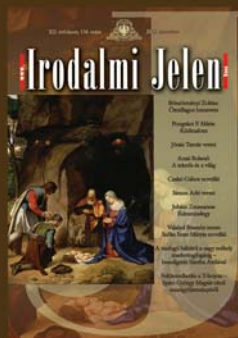
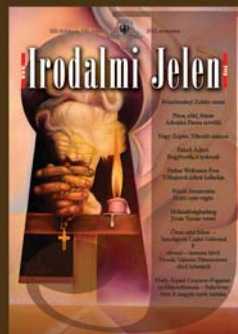
Makkai Ádám: Damoklesz kardja

Wehner Tibor versei

A pókerező költő –
Beszélgetés Noszlopi Botonddal

A Keménynél – Kemény István
A királynál című kötetről

Csibra István: Simonyi és Márai

Előfizetés az Irodalmi Jelen folyóiratra

Előfizetési díjak:

6 hónap: 3500 Ft
40 RON

12 hónap: 6000 Ft
72 RON

A feltüntetett árak tartalmazzák
a postai költséget!

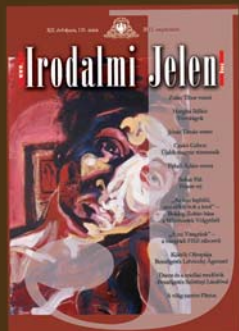
Elő lehet fizetni a:

0040257280751 (128 belső),

0040727223071 telefonszámokon;

on-line:

<http://shop.irodalmijelen.hu>

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

KATEDRÁLIS AZ ÖRÖK TÉLNEK

Tizenhat évesen nem akartam
megváltani a világot, de valamilyen
forradalmat elképzeltem,
forradalmat, amelyben kitombolhatja magát
az ember. (Ez a legkevesebb, amiről egy
pelyhedző állú siheder fantáziálhat.)
Máskülönben a forradalom volt a
legkézenfekvőbb annak, aki a tizenhárom
vértanú városában született, nem kellett
a szomszédba mennie ötletért,
a hely, a környezet, a történelem
vascsigáin függeni annyit jelentett,
mint megméretkezni, az elődök példáját
a szentséges halálban is követni. Damjanich,
Pöltenberg, Knézich sem ellenkezett volna.
Esetleg halkan jegyezik meg:
„Valahogy okosabban kell ezt
csinálni, fiam.”

Számítottam erre a figyelmeztető mondatra?
Jelenthetett akkor valamit is az intő szó?
Ma már nem tudom, de azt igen,
hogy világfájdalmasan még az egyszemélyes
forradalom is haszontalan, megvetni való.
Maradt hát a szó, a szent lobogóra tűzhető
szó, ott égett el a mindenség benne,
százszor, százezerszer.

Méltóbb kihívást az ember nem szeretne,
ha örök küzdelemre adja a fejét, s a tüzelőt
még magának kell bekészítenie minden reggel,
és favágás közben is arra gondol,
vajon mit hoz a jövő.

A jövő betonfalai között kevesebb tér jut
a minduntalan kitörni akarónak.

Aki szabadulni akar minden nyűgtől,
dugja homokba a fejét,
nem kell törődnie azzal, ami odakint,
sem azzal, ami odabent van.

Amúgy is nagy telet rendel a sors,
daccal ásson benne alagutat,
tagadása így lesz tagadhatatlan,
a befektetett tőke kamatja.

A tájon jól mutat a fehérleő kéz,
senkit sem bánt az elmaradt felismerés,
a pillanat után szalasztott pillanat,
a hullámváz, a fenn-lenn évszaka,
milyen könnyen oldódik fel benne
minden éjszaka.

Fázni mindenki segít.

Ami viszont feledhetetlen: a nagy ideálok.

Tolják a széket, itt is állnak, ott is álmok.

A többi viszolygás a felszínen.

Láthatatlanná válik a minden,
szaporább a lélegzet, veszíteni is könnyebb,
a sárba ragadva, ki emlékszik már,
hogyan történt, ami történt.

Előkerül a szekrényből egy új ruha,
csodás változás, kinek kell a gyökér,
a dolgok mélyén úgyis elenyész.

A szellem kibúvók után kutat,
mennyt ér ma az őszinteség,
mint régészeti kincssel,
kidíszítem vele a szobát.

Mennyi ajándék a tobzódásban,
és mennyi félreértés!
Tört vonalak mentén eltéved a figyelem,
fókuszából kisiklik a gondolat,
a holnap pedig egyre megy,
ha valaki újra kinn rekedt.
A kis halak sorsából hiányzik a tragédia,
a nagy vonulásban csak részlet ez.
A tömény éjben megfogan a félelem,
a köd burkában nagyra nő,
annyira, hogy már felejthető,
kinek szavát őrzöm.

Versenyt szaladtak velem az őszök.
Előbb csak ők álltak a rajtkőhöz,
aztán én kerültem sorra.
Az ámokfutásból ennyire futotta.
Sápadtak, vérszegények voltak a nappalok,
tüdőbetegek az éjszakák,
koplaltam hozzájuk hallgatást,
zavartan, néha részegülten beszéltek
az út menti fák.
Darvaknak néztem a repülőket,
s vártam, hogy egyikkel én is elrepüljek.

Világoson
világ oson

néma képlet
hányszor tépett

minden tettnek
foglya lettem

Kifényezték
az asztallapot,
de ki emlékszik erre,
elmosta az idő vize
a széket, a kalapot,
azóta is
szégyent gyűrünk egyre,
s valami nosztalgiát
keverünk,
keveredünk,
a történet velünk reszket,
mundérján
a fémjelekkel.

a nagy Görgői
jövők görgeti
Elveszett a haza,
elhalkult a csaták zaja,
csak a becsület maradt,
azóta erősen havaz.
Örök télben fürdő magyar lélek,
jól látlak még, jól reméllek,
szívemben az éles kések
ma is élnek,
katedrálist építék az örök télnek.

Mint aki kincseit a télbe rejti,
hangját, színét, arcát rég felejt,
tincseit az időnek hiába cibálja,
a lármát is csak nyeli,
hiába gyűri magába,
jobb napokra úgysem várak.

Örök télnek katedrálisát testálom rátok.

SZILLOGIZMUS

Együtt vagyunk egyedül,
az egyedülből bomlik ki az együtt.
Ha egyedül marad az együtt,
Nem úr többé a félelem,
a magány sem csatatér már.

A SZÓ

A nyelv megízlel mindent,
mi a közelébe kerül.
Feldühödsz,
ha a szónak semmi tétje,
billeg ajkad szélén,
leperdül.
Nem kapkodsz utána.
Valami illatfélét,
mintha mégis,
körülnézel,
ott kell lennie valahol,
nem oldódhatott fel
a ködös semmiben.
Idegesen,
feszülten keresed,
ahol nem is gondolnád,
rátalálsz.
Ujjal érinted,
tenyeredre segíted,
még meleg és remeg az indulattól,
amiért az előbb
oly könnyen megváltál tőle.

OTT SEM

Vérig sértett valaki.
Úgy vonultál félre,
mint ki
vakvágányok után
járható utakat kutat.
Izgató pihefényt,
ahol nem roskadsz magadba,
a könnyűség szárnyába
kapaszkodsz és
felröppensz oda,
ahonnan már jól látható a világ
minden tökéletességre törekvő része,
de szabadságot, nyugalmat, enyhét,
a még meg nem fogalmazott,
de régóta keresett valamit
ott sem találod.

A VESZTES

Jeltelen sírba temetik.
Feldúlt testét nem siratja senki.
Bánatát
az idő viszi,
hozza-viszi,
elvermeli.
Elfeledik.
Vérét hiába ontotta,
harca marad harcolatlan,
a gúny súlya bírhatatlan.
Vétkeket kiáltanak rá,
ha nincs is vétke,
ezer évet vetnek ezer évre.
A vesztest egyetlen pillanat teremti.

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

AMIT ÉRZEL

Az érzéki világ
alapja lehet a minden,
de talán mégis
a látomás.
Felveszed az inget,
a meleg
azonnal a testedbe ás.
Lenni nem tanít meg,
amit érzel,
hanem az,
ami belül mar,
és nyugtalanít.
Ha beterít
a futóhomok,
magad alóla
kikaparod,
nem akarod,
hogy elvigyen az enyészet,
és újrakezdenéd a látomást,
és újra felvennéd az inget...

NUDIS VERBIS

SZŐKE IMRE MÁTYÁS NOVELLÁI

item

*az éjszaka a földre hull
mint nagy mosatlan párna
és szélcsengőd az életünk
kegyetlen csönd vigyázza
halkan könyörgök édes úr
ne adj most némaságra
dalolj velünk
mert visszarér a hit retúr
hozzád belőlünk részegen
zsoltáros könyvünk megfakul
sötétség nő a szánkra
dalolj nekünk*

Kinek a teste?

Ma sem nézek tehetségkutató versenyt a tévében. Pedig jó volna. Ha otthon lennék, bekapcsolnám a tévét, feküdnék a sötétben, és hallgatnám a dalokat. Szép, hamis, jó, hamis, jó, szép. A karaoke verseny győztesei majd azt tehetik egész életükben, amit csak szeretnek. De mit szeretnek?

Lusta vagyok hazaindulni, hogy nézzem. Kabát, léptek, sál, hideg, villamos. Léptek, hideg, villamos, beton. Kabát, zseb, cigaretta. Léptek, füst. Mint egy szórakozott műtősfü, menet közben dúdoló a halált, közönyösen tolom magam előtt a kerek ágyat le, Kőbánya-alagsorba.

De mit szeretnék? Lusta vagyok hazamenni, hogy nézzem. Itt a törzshelyemen van fotel, szörp, kávé, alkohol. Alkohol, kávé, szörp, meleg. Megbecsülnek a tulajdonosok, ismerik az értékeimet. Kölcsönkérek és megadom, megadom és kölcsönkérek, kölcsönkérek és megadom. Tessék. Még másfél hónapig lesz munkám, nudis verbis. Azután azt tehetem egész életemben, amit csak szeretek. De mit szeretek? Kabát, léptek, sál, hideg, villamos. Léptek, hideg, villamos, beton. Kabát, zseb, cigaretta. Léptek, füst. Találgatom, kinek a teste fekszik a kerek ágyon, amit tologatok magam előtt.

Lopott bicikli

Előfordul, hogy rámtör a rangkórság. Nagyon szeretnék ilyenkor lopott bicikli lenni, mert szerintem az egy rang. A lopott bicikli valakinek annyira kell, hogy hajlandó törvényt szegni érte, egy másik személy pedig mit nem adna, ha máris visszakaphatná. Tíz-húsz ezret legalább. Ebből a példából sajnos az következik, hogy rang és érték az én fejemben egybeesnek, valószínűleg, mert eszembe sem szottak jutni. Kivéve, amikor rámtör a rangkórság, és szeretném méltóbb helyemet elfoglalni a társadalomban. Végre komolyan elmondhassam: csak egy köpésre vagyok az engem megillető tisztelettől, s legalább néhány ember egy lopott biciklihez illő intenzitással gondol rám.

Rang és érték csak az idealista kerékpárosok jegyzeteiben esik egybe, ráadásul, ha ragaszkodom a fent leírtakhoz, kénytelen vagyok kijelenteni: idealizmusom táptalaja nem az, hogy gondolkodom, vagy jót akarok, vagy szépet érzek, hanem ellenkezőleg: az, hogy igyekszem nem gondolni semmire. De attól tartok, egy használható, lopott bicikli egyelőre lekörözne ebben is.

Távolság

Kopottas ez a Keret Klub, mint egy zsoldáros könyv, mint egy fekete borító, töredezett is. Azt gondolom, érdemes néha megérteni, miért szeretünk valamit, hogy másnapra elfelejthessük. Másnap majd másért. És ez a szék, amelyen mindig azonnal megfájdul a hátam, olyan könnyű, és úgy billeg is, mint egy ima a szívben. Kis barna tonett szék, melyet utcára dobtak, majd megtaláltak. Imádkozott, aki kidobta, és zsoldárt énekelt, aki megtalálta. Prédikálunk, dalolunk és gyónunk is anélkül, hogy tudatában lennénk. Komolyan, sőt inkább komolytalanul, hisz megértettük, hogy komolyságunk jó esetben is csak isten hidege volna. A kályhában ég a tűz. A tűz könnyű. A poharam is könnyű, kezét fogni is könnyű, imádkozni is könnyű, csak szeretni nehéz, csak én vagyok nehéz. Ezért gondolkodom napok óta: mi más lehetne a súly, ha nem az istentől való távolság mértéke?

Alkalmatlanok

alkalmatlanságunk iránt érzünk. Így heverünk nap nap után a semmi varázsszőnyegén, rövidnadrágban, szőrtelen lábbal, műanyag indiánokhoz beszélve, az egyik szemünk pörgő smaragd, a másik üres gödör.

Nevezzetek el művésznek minket, és mi bólogatunk majd, ugyanilyen erővel titulálhattok szélhámosoknak is legnagyobb meglepetésünkre.

Miénk a vonzás, bár a bolygónak nincs súlya alattunk, nincs tömegünk, valódi testünk, lakásunk, szívünkben vad trombitával, lábujjhegyen kéredzkedünk be otthonaitokba. Lehetetlen nem szeretni minket, de ugyanígy szükségszerű elzavarni is, a hátunkban hordott iskolatászkában egy-egy levágott fej lapul.

A leggyönyörűbb halott gyerekek vagyunk, akik fel és le, oda és vissza sétálhatunk az elnehezült, értelmes életek között, megint és megint eljátszva születést, pusztulást.

Jogunkban áll kigúnyolni titeket. Jogunkban áll megáldani, szülővé, majd hóherrá tenni titeket, és jogunkban áll többnek lenni a szeretetnél. Általában lemondunk jogainkról.

Nincs semmink, csupán a sohasem mutáló, pubertás előtti hang, a megronthatatlan, jeges szüzesség, és egy karácsonyi ének, melyet félreállított, botcsinálta órangyalunktól kaptunk kölcsön. Ezt nyújtjuk át. Vagy semmit.

JÓNÁS TAMÁS

KERESZTÉNYEK ALKONYA

1.

Az vesse rám az utolsó követ,
az szedje rólam le a szemfedőt,
az olajozza be a testemet,
az szívja ki belőlem az erőt,
az csókolja meg árulásból arcom,
az vihogjon a sikeres kudarcon,
az tagadja, hogy ez az Armageddon,
az ne higgye, hogy őszinte a pardon,
az hazudja, hogy menny ez a pokol,
az mocskosítsa be, ki leporol,
az integessen minden állomásom,
az nevesse ki minden vallomásom,
az köpje le a bódult szenteket,
ki tagadja, hogy fél, mert nem szeret.

2.

Ki tagadja, hogy fél, mert nem szeret,
vagy szereti az urát, mégse fél,
kiben nem hervad soha a remény,
kiben végleg elpusztult a gyerek,
vagy nem átkozta el soha az anyját,
vagy aki a halálban csupán bajt lát,
ki nem kutatott kincs után a sírban,
ki nem hengegett soha még a kínnal,
ki paptól eddig még nem rettegett,
vagy kívánja az örök életet,
ki nem érti a vidám Ábrahámot,
ki Salamonra és nem Jóbra vágyott,
azt meztelenre szaggassa a szél,
a pántlikáját leszaggatom én.

3.

A pántlikáját leszaggatom én,
de vetkőzze le ő a szép ruháit,
és tudja jól, a bőr ruhának számít,
és buggyanjon vér csinos köldökén,
dobja az ékszereit latrinába,
meneküljön, s tudja, hogy hiába,
sorolja bűneit, mint más a leckét,
és húzzon úgy, akár a hetyke fecskék
az égen át, határt a boldogságnak,
a fog felesleges dísze a szájnak,
hát köpje ki a nyelvét is a gaz,
és nincstelensége sem lesz vigasz,
tanulja meg, mitől szenvedek én:
a szegény henceg, gazdag a szerény.

4.

A szegény henceg, gazdag a szerény.
Hasznos lehet, de egyik sem érény.
A hallgatás is hatalmas hiba.
Beleszólni egymás dolgaiba.
Kétkedés a ló, és hit a kengyel.
Fogad vagy nem fogad, de senki nem nyer.
Lázárt siratom, kátrányos baba.
Terjeng belőlem ismerős szaga.
Az ember végül felismeri magát.
Felette az ég, alul az Ararát.
Mindent, mindenkit menteni akar,
a szív nem bírja végül, nem a kar.
Másnak köt sorsot, önmagának nem mert
kötött pályát, mint nagymamák a szvettert.

5.

Kötött pályát, mint nagymamák a szvettert,
vesztett hitelt, bolond vállalkozó,
az élete, mert önmagával eltelt,
mocskosabb, mint a márciusi hó.
Ámossal, Péterrel a sorsa egy lett.
Bevallhatom, mindenki én vagyok.
Most Izsákként vágok neki a hegynek.
S keleti bölcsként űzők csillagot.
Veronikát keresem, ég az arcom.
Nagy árja-jel neonfényből az ajtón.
Gonosz bolondok csinos szégyenét
én hordozom, mert nem hordja a nép.
Hiénáknak szép szemeimből ételt
ajándéknak adok. A szívem megtelt.

6.

Ajándéknak adok, a szívem megtelt,
ajándékozottat karácsonyért.
Szegény vagy nyomorult, aki nem ért.
Krisztust riasztom, árnyékvölgyi felcsert.
Költő vagyok, jaj, mindent költök, el, ki.
A sírből próbálok kiénekelni.
A sírből próbálok kiénekelni
halottakat, de egy se fog kikelni.
Már nem válik borrá a víz, van új drog.
Már senkiből sem lesz se szent, se boldog.
Minaretek, sztúpák, templomok árnya
némaságot vet fehérítő számra.
Már nem férek hozzá a csillagokhoz.
Részeg postás a szél, rossz illatot hoz.

7.

Részeg postás a szél, rossz illatot hoz.
Fehér színű az újraszövött kozmosz.
Engedékeny lett az Isten, álmos.
A túlvilág ijesztő, túl világos.
Megkapta mindenki, amire vágyott.
Királyfiakat a királyleányok.
Még több hatalmat a hatalmasok.
A szomorúak szép kijáratot.
És végül is szép ez a tág üresség.
Lakatlan szigeten legelő kecskék.
Szárnyas farkasok üldöznek galambot.
S táncolnak még a nyelvetlen harangok.
Ragaszkodom hozzád, gyerek a koszhoz:
még hajlamom van bújni hajlatodhoz.

8.

Még hajlamom van bújni hajlatodhoz.
Legyen megint a te akaratod!
Békén hagy minket, sejtem, aki gondoz.
Erős vagyok, tudom, fiad vagyok.
Pereg a homok, gazdag minden órám.
Bár rogyadozom kincseid alatt,
bármim veszett, mindenem megmaradt.
A rossz dolgaid mindegyike jó rám.
Dicsőségedre köpködtem, hörögtem.
Kezekre találtam a sűrű ködben.
Zuhanásom orgazmusait már
számontartja az emberi kincstár.
Most boldogtalan mind, aki merész.
Rettegni rangadó, ha győz az ész.

9.

Rettegni rangadó, ha győz az ész.
A szív, ha győz, hát úgy leszek nemes.
A világodban bármit érdemes.
Csak nem létezőt fal fel a penész.
Dicsőségeden osztoznod muszáj.
Mert én keresem azt, ki nem vagyok.
Egy világúrbn sétálok gyalog.
Ha kulcs vagy, akkor én vagyok a zár.
Ha zár vagy, akkor én vagyok a kulcs.
Minden kétségem mélyén te lapulsz.
S bár végtelen vagy, s véges vagyok én,
felfogni téged egyetlen remény.
De tudnod kell: bár szükség az egész,
bőségben élni is nagyon kevés.

10.

Bőségben élni is nagyon kevés
az ember, akinek megadatott.
Én mégis elégedetlen vagyok.
Túl sok a tánc, és nincs elég zenész.
Most béke van vagy háború? Vigyázz!
Istent is éget az emberi láz.
Mert nincs ugyan elszámolnod kinek,
de büntelenséged nem érti meg
rajtunk kívül se szellem, sem anyag.
Ha nem szeretünk, te szeresd magad!
Ma részeg, és még holnap másnapos,
de végezetül józan lesz az ember.
Mert minden úr egyformaképpen rendel:
kis csikkeket a láb, ha eltapos.

11.

Kis csikkeket a láb, ha eltapos,
még érezhet egy pillanatra rosszat:
S lehet vigasz: kaján öröm a hosszabb.
De olyan a kín, mint ruhán a kosz.
Vagy cseppnyi méreg nagy pohárnyi vízben.
Kevés elég, hogy folyton hadakozz
az ízzel vagy az örök utóízzel.
Van a jó, a semleges, a rossz.
Örök elmúlást csak a tiszta szív nyer.
Szövetségeseid fájdalma fáj.
Bár elnémulhat végül ez a száj,
de velünk együtt el-némul minden.
Nekünk, ne légy, Urunk, ránk haragos,
vigasznak jó, a talpunk, hogy lapos.

12.

Vigasznak jó, a talpunk, hogy lapos.
Lapos vigasz. Igaz. És nem is az.
Gyümölcs a gyümölcs, így jó, gaz a gaz,
és alakoskodik az alakos.
Ezért, hiszek, Uram, benned, mert nem vagy.
A hitem nagy. Kérded, miért? A csend nagy.
Nem véletlen a hiány. Kijelöl.
S ha menekülsz is, vajon ki elől?
Elölünk, tehát fontosak vagyunk.
Csak felforrósít téged a fagyunk.
Nem tudhatjuk, hogy mi az, ami nincsen.
Rólad tudunk. Térdelve fenyegetlek.
Nyomot hagyok rajtad, én így szeretlek.
Mint izzadt tenyérynem a rézkilincsen.

13.

Mint izzadt tenyérynem a rézkilincsen,
az arcomon még csókid nyoma ég.
Beteljesült. Micsoda veszteség!
Jaj, maradhattál volna még bilincsem.
Szörnyed vagyok. Szörnyethalok. Aludtam.
Pompás, de megvisel az ébredés.
Ez is milyen kevély, milyen kevés!
Csak fürgeteges porvihar a lyukban.
Csodát izzadtam, báránkok harangját
csengettem, folyattam égről azúrt.
S te leszúrtad a csendes trubadúrt,
mint ifjú Szent György szúrja le a sárkányt.
A jelen idő az egyetlen kincsem.
Még ott vagyok, s már nem vagyok a nincsenben.

14.

Még ott vagyok, s már nem vagyok a nincsenben,
a szádon, épp most mondd ki nevem.
Emberen túli ez a szerelem.
Már nem maradt kívüled miben hinnem.
Hitetlen hirdetek tehát tovább.
Nem ígérek helyetted én csodát.
Bár rügyeit az emberekben látom.
Haragvó csönd maradok lila szádon.
Házat remélek. Családot és békét.
Anélkül, hogy bármikor is kérnék.
Kicsinyes vágások ezek, meglehet.
Csak bőrke, kéreg, földi ékezet.
Ki nélkülözni tudja az eget,
az vesse rám az utolsó követ.

MESTER, SZONETT!

Az vesse rám az utolsó követ,
 ki tagadja, mert fél, hogy nem szeret.
 A pántlikáját leszaggatom én.
 A szegény henceg, gazdag a szerény.
 Kötött pályát, mint nagymamák a szvetttert,
 ajándéknak adok, a szívem megtelt.
 Részeg postás a szél, rossz illatot hoz.
 Még hajlamom van bújni hajlatodhoz.
 Rettegni rangadó, ha győz az ész.
 Bőségben élni is nagyon kevés.
 Kis csikkeket a láb, ha eltapos,
 vigasznak jó, a talpunk, hogy lapos.
 Mint izzadt tenyérnyom a rézkilincsen,
 még ott vagyok, s már nem vagyok a nincsben.

*A vershez Vincent van Gogh Csillagos égbolt (1889)
 című festményét társítottuk*

MAJOROS SÁNDOR

NAGYKANÁLIS

regény, 10. rész

A perpatvar

1955 augusztusában András nagyapám megtudta, hogy a legkisebb lánya egy pápistához készül hozzámenni, és egy cseppet sem titkolta a rosszsallását. Ignác nagyapám sok kérdést nyitva hagyó és a Majoros famíliát ország-világ előtt megbélyegző halála akkor már nem foglalkoztatta. Nem csak azért, mert tizenhét év már önmagában is képes megfakítani a régi mendemondákat, ám ha ez az időszak egy háborút és jó néhány börtönben eltöltött hónapot is magába foglal, akkor ami ezen a két hangsúlyos eseményen kívül esik, az teljesen érdektelen. András nagyapám az ötvenes évek közepére látszólag kiegyezett az új rendszerrel – de az Erdély a miénk aranyozott díszkiadását azért továbbra is a padláson rejtegette –, és a maga kevés lehetőségével azon ügyködött, hogy a munkaévei számát annyira felgyarapítsa, amennyi egy tisztességes megélhetést adó munkányugdíjhoz szükséges. Evvel csak azt volt a baj, hogy mint államellenes tevékenység miatt jogerősen elítélt személynek senki sem ajánlott neki munkakönyvileg nyilvántartható munkát. Trógerolni eljárhatott volna, de az isájsza miatt járni is alig tudott, nemhogy talicskát tolni vagy szenet lapátolni. Abban reménykedett, hogy valahol majdcsak felveszik portásnak vagy raktárosnak, de mindenünnen elhajtották. Amikor már a remény utolsó morzsáit is elveszítette, az ismét pozícióba került Boza tanító úr szolt neki, hogy a helyi közösségben fél munkaidős újságkihordót keresnek. A hajdanvolt büszke pedellusból, aki egykor galambszürke bricseszadrágban osztotta az észt a Két Galambban, így lett az utcákon dudálva közlekedő újságos bácsi. De még ez sem ment trükközés nélkül: a beteg lába miatt egy női biciklit úgy átszerkesztetett, hogy csak a bal oldali pedálja forogjon. A jobb felőlit ráhegesztette a vázra és csak lábtartónak használta, a másik meg

egyszerre forgott a hátsó kerékkel, mégpedig úgy, hogy egy kerékfordulat egy pedálfordulatnak felelt meg. Mindezt még tetézte az, hogy a biciklit kéz alól vette, és már akkor is egy rozoga vén drajgli volt, amikor én még meg sem születtem. De bármennyire zörgött és nyikorgott, télen-nyáron kiszolgálta az áhított nyugdíjához minden egyes úságkihordással töltött nappal közelebb kerülő nagyapámat.

Amikor anyám bejelentette, hogy hamarosan férjhez megy, András nagyapám meglepő módon nem rendezett semmilyen cirkuszt, csak morgott egy sort, hogy nem ezt érdemelte azok után, hogy fölnevelte és kistafirungozta a lányát. Anyám ezt szó nélkül lenyelte, mert pontosan tudta, hogy András nagyapám miként kategorizálja az embereket, és ennél sokkal rosszabbra számított. Még arra is felkészült, hogy esetleg meg kell majd szöknie apámmal, mert bár a nagyapám az utóbbi időben már nem politizált olyan gátlástalanul és ellentmondást nem tűrően, mint a fénykorában, csakis református magyar embert volt hajlandó a vejének elfogadni. Vasárnaponként, ha szép idő volt, a szomszédokkal kivitték a konyhaasztalt a házuk elé, és délig snapszliztak. Ilyenkor az is előfordult, hogy valamelyik spíler hozott egy üveg bort, amit lassanként elszopogattak. András nagyapám ezekben a felhőtlenül könnyed pillanatokban, különösen kedvező lapjárás mellett a jóvólátó képességét is megcsillogtatta az ilyesmit jobbra bohóckodásként értelmező társaság előtt. Anyám szerint már ekkor megjövendölte, hogy az évezred végéig széthullanak a háború után keletkezett birodalmak, és az ázsiaiak – ahogy ő mondta: a sárgák – veszik át a világ irányítását. De ezeknek a kinyilatkozásoknak akkor már nem volt akkora kockázatuk, mint annak az egyetlenegynek negyvenöt májusában. András nagyapám a börtönbüntetéssel egyébként is megszerezte magának a politikai immunitást: mondhatott, amit csak akart, biztos lehetett benne, hogy most már nem fogja följelenteni senki. Ezt ő is tudta, és ki is használta a lehetőséget, de odáig azért nem merészkedett, hogy még egyszer nyíltan megbírálja a rendszert.

Anyám házasságát sem politikai, hanem világnézeti alapon kezelte: emberileg nem lehetett semmi kifogása a vőjelölt ellen, leszámítva azt, hogy egy bigott katolikus család sarjadéka. Neki viszont négy lánygyereket kellett férjhez adnia, és ez akkor sem csekély feladat, ha egyik szebb, mint a másik. A réalpolitikában kifejezetten jártas András nagyapám, mint többszörös lányos apa mindenki másnál jobban tudta, hogy a szépséget nem eszik kanállal, ezért a teátrális sértődés jeleneit végigjátszva végül világnézeti alapon is beleegyezését adta a frigyebe. Ez azt jelentette, hogy anyámnak nem kellett titokban megesküdnie apámmal, hanem rendes menyasszonyként, lakodalmas körülmények között mondhatta ki azt a bizonyos igent. Nagyapámnak ehhez csak egy kikötése volt: pattogjanak bármennyire is Majorosék, a fiataloknak a református templomban is meg kell esküdniük.

A bigotton katolikus Csáti-Szabó nagymamámnak meg ez nem tetszett. Az a réges-régi kívánsága, hogy apám éppen ezt a lánykát

vegye el, aki majd hozzásegíti az Ungár-ház titkának fölfedezéséhez, ötvenötre majdnem teljesen kikopott belőle. Tizenhét év egy igazságkereső özvegyasszonynak is beláthatatlanul hosszú. A gyászból ennyi idő alatt néma beletörődés lesz, vagy ha ez nem is teljesen igaz, az éles, gyötrő, türelmetlenséget és meggondolatlanságot termő fájdalom megkérgesedik, akár a senki földjén terebélyesedő akácfa. Azt sem meri kívágni senki, pedig sokkal hasznosabb lenne, ha apró darabokra baltázva egy öblös vaskályha gyomrában végezné. Az Ungár-ház mostanában már nem érdekelte Csáti-Szabó nagymamám, legalábbis nem annyira, hogy valamilyen meggondolatlanságba lovalja magát miatta. Veronka néni végleg lemondott a Két Galambról, és az új tulajdonos, aki a szocialista kisipar ernyője alatt megpróbált valamit visszahozni a kocsma régi dicsőségéből, hiába volt másodkézből rokona Veronka néninek, a nagymamám iránt már nem érzett semmilyen empátiát. A Zágrábban tanuló Béla bátyám ekkor már eljegyezte az óvónőképzős Etelkát, és ez a kilátásba helyezett frigy a régi kötődésnél is jobban összekovácsolta a két özvegyasszonyt. Mind a ketten sokat vártak ettől a házasságtól, vagy legalábbis többet, mint ami apám és anyám tervezett egybekeléséből kinézett. Béla bátyámnak már csak fél éve maradt az egyetemen, utána megkezdhetette a cselédkönyves évet, de mert a hadsereg taníttatta, rögtön századosként vághatott neki a Petrás Örzse által megfogalmazott dilidoktori pályafutásnak. Ez pedig irigylésre méltóan szép kezdő fizetést és egy vadonatúj, kétszobás szolgálati lakást helyezett kilátásba, de hogy hol, azt csak a jóisten tudhatta. Jugoszlávia irdatlanul nagy ország. Béla bátyámat Dravográdtól Gyevgyelijáig bárhová parancsolhatták, nem tehetett ellene semmit. Egyedül az adhatott neki némi reményt, hogy ha az eredményei szerint évfolyamelső lesz, talán fölkinálnak neki néhány választási lehetőséget.

Csáti-Szabó nagymamám ezen is idegeskedett, miközben az egyre magatehetetlenebb anyósát ápolta. Petrás Örzse évek óta járásképtelen volt, de újabban már ágytálozni is kellett. A trombózisos lába sok gondot okozott. Hiába látta el Béla bátyám a hadseregtől szerzett legújabb, javarészt amerikai gyógyszerekkel, mindnyájan tudták, hogy az öregasszonynak már nem sok ideje van hátra. Annál is inkább, mert ez a leépülés már lassan tíz éve tartott, és hogy a helyzet még cifrább legyen, Petrás Örzse nem igazán vett tudomást az állapotáról. A feje alá tett párnába félig belesüppedve olyan látványt nyújtott, mint egy ördögi gúnnyal odapingált freskó, amely a perspektíva szabályait megkerülve egyszerre többfelé képes nézni. Mindent látni akart, és mindenről ő mondta ki az utolsó szót. A nagyanyám pedig, talán abból kiindulva, hogy jobb a békesség, ráhagyott mindent. Csak a szája lett még keskenyebb, de evvel a környezetében senki sem törődött. Főként nem a legénykorának alkonyát élő apám, részint mert fülíg szerelmes volt, részint mert másféle ügyei is akadtak. Pártoló tagja lett például a

falu focicsapatának, a széphangzású Szloboda sportegyesületnek. Mindez azzal járt, hogy állandóan a csapat körül lebzselt. Hétköznaponként eljárt az edzésekre, a hétvégi bajnoki meccseket pedig akkor sem hagyta volna ki, ha kénköves eső zuhog le az égből. Nem számított, hogy a Szloboda otthon játszott vagy idegenben, apám egyfajta kikarikírozott Szepesi Györgyként mindig ott ácsorgott a pálya szélén. Zsebbe dugott kézzel, szarajevói Zetát pőfékelve leste a pályán zajló eseményeket, és fogalma sem volt, mivel jár az, ha az ember olyan helyre nőszül, ahol egy vénasszony meg egy középkorú, de vénasszonyként viselkedő nőszemély viszi a háztartást. Természetesnek vette, hogy a fizetését az utolsó dinárig le kellett tennie az asztalra, és rá se hederített azokra, akik hozzá hasonlóan a házasság küszöbén álltak, de vele ellentétben minden szabad percüket a házépítésre fordították. Az ilyesmi nem is volt nagy művészet: az ember aprópénzekért – vagy mint a bicajt, kreditre – vett egy telket, és a haverokat összetrombitálva ásott rá egy nagyobb gödröt. Az innét kitermelt földből egy-két hét alatt felépülhetett a vert falú ház, amit aztán már csak tető alá kellett hozni. Az ügyesebbek a nulláról indulva egy hónap után már a saját házuk udvarában etették a csirkéket, miközben apám a ballonkabátját a hóna alá csapva a focipálya szélén billegett. Talán azért, mert nem volt apja, aki megmagyarázza neki, hogy az ilyen sorsfordító döntés előtt, mint amilyen a nőszülés, mi mindent kell elintézni, ő meg nem érte föl ésszel. Az asszonyok is csak a maguk bajával voltak elfoglalva: Petrás Örzse már nem is olvasott, az ágy alá potyogott, ottfelejtődött és idővel szétmállott könyvei az ősszel lehullott és a talaj részévé lett levelek sorsára jutottak. Minél magatehetetlenebb lett, annál inkább kibukott belőle valami ősi, elfojtott zsarnokság. Minden elköltött dinárról tudni akart, pedig neki nem volt se nyugdíja, se öröksége.

A nagymamám még azt sem sejtette, hogy az anyósa milyen lázálomszerű harcot vív azzal az udvaron hagyott eperfatörzsszel. Az is elkerülte a figyelmét, hogy amikor apám és Béla bátyám ünnepélyesen körbehordozták az udvarban, a fekete, félig földbe süppedt vagy onnét kiágaskodó síron túli képződmény láttán vet keresztet, és nem azért, mert apámék mozgatják vele a széket. Csáti-Szabó nagymamám úgy érezte: neki mégiscsak könnyebb dolga van az anyósával, mint az ő anyjának a magatehetetlen, ágyhoz kötött Jani fiával, aki még beszélni sem tudott. Petrás Örzse nagyon is meg tudta mondani, mi az, ami nem tetszik neki, míg Jani ezt mindössze avval volt képes jelezni, hogy a fejével megdöngette az ágy támláját. Ebből a nézőpontból a nagymamámnak nem lehetett egy rossz szava sem az életkörülményeire, de hogy egy alvó vulkánhoz hasonló módon mégiscsak gyülemlett benne a feszültség, annak anyám lett a tanúja és az áldozata.

Az esküvőt – mi sem természetesebb – a Két Galambban tartották, de szinte suttyomban, legalábbis ahhoz a nem egészen egy év múlva

rendeztethez képest, amelyen Béla bátyám volt a vőlegény és Gál Etelka a menyasszony. Veronka néni, az akkori örömanya, a spórolós természetét sutba vágva jó mélyen belekotort a pénztárcájába, aminek ha nem is világra szóló, de az egész falut megmozgató eszem-iszom dínomdánom lett az eredménye. A nevelt lánya akkor már óvónéniként dolgozott, így magától értetődően az általa fölügyelt csöppségeket mind leültette a Két Galamb udvarán készített esküvői csoportkép elé. A hurrák lábú, törökülésbe kuporodó puttóangyalok mögött legalább kétszázan szorongtak, szó szerint egymásra préselődve, mint a tavalyi levelek, de ettől a kéz és láb nélküli, szinte csak arcokból keletkezett tömegtől határozottan elkülönült a hercegnői szépségű ágyom és a két háború közötti, lenyalt hajú filmsztárok eleganciáját utánzó Béla bátyám.

Ehhez képest az én szüleim esküvője olyan jellegtelenül múlt el, hogy ha nem készült volna róla egy viszonylag jó zsánerkép, tán maguk az érintettek is azt hihetnék: csak úgy, barbár szokás szerint, minden különösebb ceremónia nélkül bútoroztak össze. Anyám egy biciklirakománynál nem több összecsomagolt ruhaneművel és stafíringgal érkezett a Gyülekezet közbe, és anélkül, hogy tudta volna, mivel jár mindez, mint valami különleges parfümöt, a fiatalságot is szétspriccelte ebben az erősen hervadásnak indult birodalomban. Náluk, a faluszéli Bondor-telepen mindennek új szaga volt, itt viszont mindenből a penész köhöggető gázfelhője jött elő. A gangot teljesen benőtte az apró virágú futórózsa, amelynek dzsungelében úgy kellett megkeresni a lépcsőt meg a bejáratot. Az elgazosodott virágoskert cserjévé terebélyesedett és fölmagosodott növényei közt megsüllyedve és megdőlve roskadozott önnön terhe alatt az iszamlós kávjú hengeres kút, amelyet egy túlságosan is nagyra nőtt almafa és egy soha meg nem nyírt, óriási bukszus fogott közre. A kút mögött az első és a hátsó udvar közötti kapcsolódást megteremtve ásitozott az a göré, amely már a ház megvásárlásakor sem volt éppen újdonság, de azóta csontvázszerűre száradt. Szorosan hozzátapadva szerénykedett a hátsó udvari klozet, amely mögött ott hevert Petrás Örzse villámvágta eperfatörzsből képződött jelképes, de annál ijesztőbb koporsója. Mindezt anyám már korábban is látta, de csak most ért el a tudatáig az a fölismerés, hogy mostantól ez a gyászbirodalom lesz az otthona.

Apámnak már akkor is megvolt az a tán istentől származó jó szokása, hogy amikor a munkából hazaért, gőzölgő ebédet kívánt fölfedezni az asztalon. Anyám elsődleges tevékenysége emiatt a sütés-főzés lett, azzal a fontos kitételrel, hogy amit készített, azt minőség-ellenőrzési okokból meg kellett mutatnia Petrás Örsének. A vén boszorkány nemcsak szemmel nyugtázta az orra elé dugott finomságokat, hanem mindegyiket meg is fogdosta. Anyám már azon is elképedt, hogy az anyósa ezt szó nélkül tűri, pedig mindnyájan tudták, hogy a szülének állandóan gennyes váladék szivárog a bokájából, amit hiába kötöznek

be sterilre főzött fászlival, folyton vakargatja. Az ilyen rituális ételfogdosás után anyám mindig visszatette a húst a kemencébe, hogy kifertőtlenítsen, a kenyértésztát meg szánt szándékkal sötétbarnára sütötte, amiért rengeteg szemrehányást kapott. Amikor hazament az övéihez, Dudás nagyanyámnak panaszkodott is eleget, de az anyja azzal vigasztalta, hogy a menyével minden anyós ilyen bizalmatlan, legalábbis eleinte. Majd később, ha már megszoknak, eszükbe sem jut ellenőrizni, mondogatta anyámnak. Ne törődj velük, lányom, a nyanyát nemsokára elviszi az ördög, csak ezt a kis időt bírt ki valahogy, aztán meglátod, sokkal jobb lesz.

Így vigasztalta a legkisebb lányát Dudás nagyanyám, gondosan eltitkolva előle azt, hogy újabban a szíve néha kihagyott, olyan furcsa érzéssel, mint amikor az ember alatt megdöccen a szekér, csak ez éppen szekér nélkül, álltában vagy ültében történt. Egy-két pillanat volt, aztán a rossz érzés úgy, ahogy jött, elmúlt. Dudás nagyanyám ilyenkor fémes ízt érzett a nyelve alatt, és a szája széle egy kicsit el is zsisbadt, de ezt jelentéktelen semmiségnek tartotta. Minek panaszkodjon olyasmiről, ami tán másnak is megvan? Az ura nyűgéhez képest ez igazán nem nagy dolog, mert amikor Andrást – úgy két-három alkalommal évente – elkapja az isiász, ez a nagydarab, erős ember olyan magatehetetlené válik, mint egy pólyás baba. Csak fekszik, mint egy darab fa és jajgat. Mi ehhez képest az a néhány kimaradt szívdobbanás? Tudta, hogy fiatalabbik Majoros fiú orvosnak tanul, de ő lett volna az utolsó, akit egy ilyen bagatell ügygel megkeres. Inkább megsimogatta anyám fejét, ugyanúgy, mint régen, amikor a patika előtt majdnem lelőtték. Ne félj kislányom, meglátod, mire a körmöd alól a fehér feljut az ujjad hegyére, minden jóra fordul. Anyám úgy emlékezett, hogy ez régebben egy új ruhát jelentett, de hogy asszony lett, ez nem is volt annyira fontos. Most már sokkal jobban szeretett moziba járni, mint új ruhákért sóhajtozni, de apám olyan keveset keresett, hogy ilyesmire nem áldozhattak. Talán ha a maguk urai lettek volna, anyám valahogy kigazdálkodja a jegyekre való, de apám továbbra is átadta az anyjának a teljes fizetését, és ez a hetek, hónapok múltával egyre jobban zsenírozta az anyámat. Végül nem bírta ki, és szóvá tette a dolgot. Csak annyit mondott, hogy ők ketten most már házások és a saját jövőjükre is gondolniuk kell, ezért nem teljesen helyénvaló az, hogy Sanyi minden dinárt letesz az asztalra. Ami ezután történt, azt anyám egész életére szólóan meglegette.

A lehető legrosszabb időpontot választotta a lázadásra, mert Csáti-Szabó nagymamámnak már enélkül is elege volt a szegénységből, a beteg anyósából meg úgy általában mindenből. Az sem teljesen kizárt, hogy éppen akkor próbált meg valahogy kikászálódni a fekete sátrorkendős, keskenyre szorított szájú özvegy önként vállalt szerepéből, és ez a nyegle, fiatalos beszólás nagyon rosszul esett neki. Talán ez a magyarázata annak, miért esett neki anyámnak annyira, amennyire. Az úgy egyetlen fennmaradt krónikája anyám beszámolóján

alapszik, ami – valljuk be – eléggé egyoldalú nézőpontot feltételez. Még szerencse, hogy az idő nemcsak a száraz tényeket ferdíti el, hanem a perspektívát is, ezért fél évszázad után már hunyorgás nélkül is látszik az, ami annak idején felderítetlen maradt. Nehezen hihető például, hogy anyám kijelentése ne lett volna, hogy úgy mondjam megspékelve a Mohácsiak szokimondásával és megalkuvást nem ismerő, sokszor önmegsemmisítő makacsságával. Másfelől viszont köztudott, hogy a Csáti-Szabók ritkán ragadtatták magukat teátrális érzelmi kirohanásokra. A legszebb példáját ennek a magatehetetlen Janit egyetlen panaszszo nélkül, az önfeláldozás szintjét jócskán túllépő hittel és állhatatossággal gondozó dédnagymamám adta. De ide sorolható a nagymamámnál is tragikusabb sorsú Lidus néném, akinek a magyarok ideje alatt csendőrként szolgáló férjét a negyvennégyes vérbosszu idején nyom nélkül eltűntették.

Ezt az esetet megelőzően, mármint hogy anyámnak nekiesett, Csáti-Szabó nagymamám sem bántott senkit, de úgy látszik, a jámborság tükörsima folyómedrét is megszakítja néha egy-egy zuhatag. Jogilag és bíróságilag inntól az is teljesen indifferens, hogy ki sértegetett először, mert a válaszcsepés messze meghaladta az odacsapás mértékét. Egyébként pedig anyámnak teljesen igaza volt, legalábbis olyan értelemben, hogy a nagymamám hibát követett el, amikor rögtön az első napon nem magyarázta meg neki a játékszabályokat. A familiánkra ősidők óta jellemző elhallgatást, a majd csak lesz valahogy és az idő majd mindent elrendez elvet már az esküvő napján – vagy a másnapján – félre kellett volna tenni, és megértetni anyámmal, hogy ez a posvány, amibe egy kisebbfajta kulturális sokkot kapva belecsobbant, csak egy átmeneti állapot. Csáti-Szabó nagyanyámnak jól kidolgozott terve létezett erre a nehéz időszakra, és bár ebben sem ő irányított, azt pontosan tudta, hogy ameddig az anyósa él és ameddig Béla bátyám iskoláztatásának terhét cipeli, addig teljesen tehetetlen. Aztán Béla bátyám orvos lesz és katonatiszt, ami így, együtt már nem akármilyen. Kinéz neki egy szolgálati lakás is, teljesen mindegy, hogy hol, mert az száz százalékgig biztos, hogy nem egy szűk lyukba fogják bedugni. Sokkal világosabban látott ebben a témában, mint a sajátjában, ami ugyebár azt a régi, belső esküt takarta, hogy ha addig él is, ki fogja deríteni az Ignác nagyapám halála körüli igazságot. Tizenhét halottak napi csokrot tett le azóta a nagyapám sírjára, már-már restelni valóan gépiesen, és ami még ennél is méltatlanabb: esténként, elalvás előtt mostanában nem a rejtély megfejtéséhez próbált közelebb kerülni, hanem ide-oda rakosgatta és terelgette a nagyobbik fia munkásfizetéséből keletkezett dinárokat. Odáig még nem alacsonyodott, hogy kölcsönt kellett volna kérnie – egyedül Veronka néni jöhetett volna számításba –, de ez csak hajszálon függött. Béla hamarosan doktorál, és a diplomaosztásra illene elutazniuk Zágrábba, ami Gál Etelkéval, Sanyi fiával és a menyével csak az útiköltséget számítva majd egy vagyon. Ha esetleg

Veronkát is rábírná, hogy velük tartson, az, ha nem is felezné, de jócskán csökkentené a költségeket. Főleg úgy, hogy ő nem is mehetne, mert az anyósát újabban már nem lehet felügyelet nélkül hagyni, úgyhogy szigorúan véve mégiscsak két jegyet kéne venni oda-vissza, és ez már egészen barátságosnak tűnt.

Ilyesmin gondolkodott esténként, elalvás előtt Csáti-Szabó nagymamám, napközben meg anyámat egrecérozgatta, ahogy egy friss anyósna a friss menyecskét illik. Nem hiszem, hogy bármit is jónak találhatott, ami anyám keze alól kikerült. Anyám tudott főzni, de ahány ház, annyi féle az ízesítés. A Mohácsiak édesszájúak voltak, itt meg a paradicsomot is sózták. Ennyi már elég is a nézetkülönbséghez. A magával hozott ízeket anyámnak a békesség kedvéért kívül kellett hagynia a nagykapun, de ami idebent volt, az meg neki nem tetszett. Otrombán eltűzöttnek találta ezt a házat a huzatos ganggal, amelynek végén egy kormos, nyitott kaálan csúfondároskodott. Innét, vagyis a gangból vezetett le a lépcső a pincébe, ami ugyan kényelmes volt, mert ha, mondjuk este, sötétedés után le kellett botorkálni néhány szem krumpliért, nem kellett kimenni az udvarba, mint náluk, a Bondor-telepen. Anyám ezt a Gyülekezet köz javára írta, de az már nem tetszett neki annyira, hogy itt csutkát meg kukoricabajuszt használtak a vécében, miközben náluk már elegánsan felszabdalt Magyar Szó szeletkéket. Ez volt András nagyapám újságkihordó állásának a legnagyobb hozadéka, mert néhány fölösleges példány mindig maradt az újságból, és erre az apja vércseként lecsapott. Ott kint, a Bondor-telepen sokkal tájékozottabbak voltak, mint ezek itt, néhány száz méterrel közelebb a faluközponthoz. Mintha ez lett volna annak a régi, pedellusi korszaknak a legfőbb öröksége: a nagyapám meggondolatlansága miatt száműzöttekké váltak, de az olvasás, az érdeklődés iránti vágyat magukkal cipelték a száműzetésbe. Pontosabban ezt a pakkot csak a nagyapám és anyám hurcolta. Jancsi bátyám sokkal nyugtalanabb volt, mint hogy órákat töltsön el egy asztal fölő hajolva, a nagyobb lányok pedig ezt a száműzetéses traumát már félig felnőttként élték meg, amikor már nem az olvasás, hanem a férjhez menés gondolata foglalkoztatta őket. András nagyapám viszont minden politikai tárgyú írást elolvasott, ami a kezébe került, nem beszélve a titkos és veszélyes irredenta kiadványokról, amelyeket azokban az években halmozott fel és rejtett el, amikor még szaladt vele a szekér. Ezeket a könyveket titokban lapozgatta, mert mintegy ellentételezése voltak annak, amit a Magyar Szóban találhatott. Vele ellentétben anyám a verseket és a regényeket szerette. Annak ellenére, hogy csak 1941-től 1944-ig járhatott iskolába, fejből tudta Arany és Petőfi legszebb verseit, de azt is elmondhatta magáról, hogy olvasta a Légy jó mindhaláligot és az Egri csillagokat. Hosszú időn keresztül ez volt minden szellemi muníciója, mert Csáti-Szabó nagymamám portájáról az ötvenes évek közepén már kipusztultak a könyvek. Az utcai szobában, a szekrény aljában Petrás Örzse régi göncei között ugyan hanyódott még néhány ott felejtett, barnára aszalódott

kiadvány – Herczeg Ferenc Pogányok című bolyhos vásszonnal bekötött regénye az én gyerekkoromat is megérte –, de azokban a dolgoz években világra szóló botrány lett volna, ha anyám előhalássza őket és olvasásra pazarolja az idejét.

A botrányt azért így sem úszhatta meg, de ez legalább házon belül maradt. Azt a szerencsétlen megjegyzést követően Csáti-Szabó nagymamám lecsapta az asztalra a konyharuhát, és úgy lekiabálta anyámat, mintha nem is a menyé lett volna, hanem egy besurranó tolvaj. Anyám szerint volt abban a szónoklatban minden, ami egy életre szóló sértéshez nélkülözhetetlen. A nagymamám legfőképpen anyám példátlan szemtelenségével foglalkozott, mondván, hogy inkább tanuljon meg rendesen kacsát tömni, mint hogy a száját jártassa, de mert ez nem volt eléggé sértő, vagy mert anyám nagyon az elevenjébe trafálhatott, a Mohácsiak származásával és összeférhetetlen természetével kezdett foglalkozni. Anyám szerint elmondta őket mindenféle cigányoknak, nagyapámat meg egy utolsó börtöntölteléknek, akit nemhiába nevezett el a nép Kutyafejű Mohácsi Andrásnak, mert lusta és erőszakos, és ez, úgy látszik, örökletes hajlam, mert anyám evvel az iménti beszólásával ennek cáfolhatatlan bizonyítékát adta.

Anyám nemhogy szóhoz, levegőhöz is alig jutott. Az sem esett volna neki rosszabbul, ha az anyósa söprűnyéllel kezdi tángálni, mert náluk ez a fajta, mindent indulatból félresöprő, az ellenvéleményét személyes támadásnak beállító zsarnoki tekintélyuralom több volt, mint elképzelhetetlen. Azt el kellett ismerni, hogy ha berúgott, András nagyapám nem ismert se istent, se embert, de ezeket az epizódokat leszámítva a Mohácsi famíliában teljes volt a demokrácia. A legsértőbb anyám számára ebben az egészben nem is az volt, hogy Csáti-Szabó nagymamám lecigányozta őket, hanem hogy lustának és erőszakosnak nevezte az apját. Szegények voltak, az igaz, de András nagyapám okult abból a leckéből, amit az új rendszer beköszöntekor kapott, és teljesen felhagyott a kocsmába járással. A vasárnap délelőtti kártyapartik jelentették neki a kikapcsolódás perceit. Ezt leszámítva sokkal többet dolgozott, mint egy jó munkabírásu, egészséges fiatalember. Reggel kihordta az újságot, aztán kiment a határba és kapálgatott, vagy ha annak volt a szezonja, akkor szárat vágott. A kertjüket is szépen rendben tartotta, a paprika és a paradicsom között még mutatóban sem lehetett gyomot találni, a krumpliról meg kézzel szedte le a kolorádóbogarakat. A nyári konyhájuk előtt a precízen gondozott lugason nagy, kecskecsöcsű szőlő termett, egészen hátul, az ólak mögött meg főzni való kukorica, aminek szarát András nagyapám leszecsászta és silóvá érlelte a jószágainak. A lovát már az információs évek után eladta, de volt egy jól tejelő tehene és néhány nyula is, úgyhogy a Gyülekezet közben tapasztalt lepusztultsághoz és elhanyagoltsághoz képest a Mohácsi porta maga volt a Kánaán.

Anyám meg sem várta, hogy Csáti-Szabó nagymamám befejezze a mondandóját, hanem a könnyeivel küszködve kirohant a konyhából, és meg sem állt hazáig. Végigpityeregte az egész utat, de a házuk előtt valahogy mégis erőt vett magán, mert el kellett mondania, miként döntött. Nem megyek vissza, jelentette ki a szüleinek, akik mint két sziklába vájt fáraósobor a megindultság legcsekélyebb jele nélkül hallgatták. Anyám részletesen elmesélte, milyen sérelem érte, aztán várta, hogy legalább a nagyapám a pártját fogja, de ez sem következett be. Az apja szomorkásan, ám határozottan azt mondta neki, nyugodjon meg és menjen szépen vissza a Gyülekezet közbe. Hogy nézne ki, ha néhány hét után egy ilyen semmiséggért hazaköltözne? Még szép, hogy az anyósának nincs igaza, de ez nem jelenti azt, hogy neki az van. Nem lehet mindent felrúgni azért, mert kapott egy pofont az élettől. A sértéseket le kell nyelni, ahogy a béka a legyet. Ne bógjön, avval nem megy semmire, se itthon, se máshol. Használja az eszét és akkor nem kerül még egyszer ilyen helyzetbe. Azt azért ne tűrje el, ha kapcarongynak nézik, de mindig úgy mondja meg a véleményét, hogy ő jöjjön ki győztesen az ilyen vitákból.

Ennyire komolyan András nagyapám ezt megelőzően egyik gyerekével sem beszélt. A legidősebb lányát, a már gyerekkorában is sokat betegeskedő Maris nénémet aránylag könnyen hozzákommandálta egy pacséri lókupechez, akiről tisztán kivehetően látszott, hogy felmenői között sokan lehetnek, akik jó barátságot ápolnak valamilyen vonós hangszerrel. A sógort Horvát Antalnak hívták, és mert rendes parasztember volt, a nagyapám úgy érezte, Maris néném jó vásárt csinált vele. Zsofka nénémet apám egyik legénykori cimborája vette el, a jó kiállású, kifejezetten snájdig Csernai sógor, aki néhány évvel ez után a dicstelen epizód után rábeszélte apámat, hogy gondoljon egy merészet és tegye föl rá az életét. Csernai sógor nélkül apám sosem ment volna át a szövetezetbe, és nem leli meg élete munkahelyét a takarmánykeverő üzemben. Zsofka néném munkamánias volt, olyannyira, hogy éjjel néha kidobta az ágyból az ideg, és kiűzte a konyhába dolgozni. A férjével remekül kiegészítették egymást, és bár Csernai sógor is vérmes drukker volt, náluk ez nem hatott ki a ház körüli munkákra. A legjobb partit kétségtelenül a legszebb Mohácsi lány, Eta néném mondhatta magáénak, mert egy valódi mesterember, a cipész Bagi János vette el. Jani sógor annyira jóképű volt, hogy kenterbe verte az Acs borbély moziplakátjain fogukat vicsorító hollywoodi színészeket. Később Jani sógor egyre nehezebben tudott ellenállni az őt ostromló nőcskéknek, de az ötvenes évek közepén ez még nem volt szempont. András nagyapáméktól egy utcával kijebb építettek maguknak egy ver falú házat, pontosan szemben Csernaiékkal, akik szintén elmondhatták magukról, hogy már házasságuk első napjától a saját hajlékukban éltek. Anyós, após egyik famíliának sem keserítette az életét, nem beszélve egy múmiaszerűen összeaszott vén szüléről.

Anyámnak ez is eszébe jutott, amikor – immár kétszeresen is megalázva – visszafelé ballagott a Gyülekezet közbe. A délutánból addigra már este lett, és a vörhenyes-sárgás nyugati égbolt előtt fekete kartonpapírból kivágott díszletnek tűntek a háztetők meg az utcai eperfák körvonalai. A legmagasabb, legfenyegetőbb Csáti-Szabó nagymamám háza volt, és neki ide kellett bemennie. Apám már otthon volt, és mert estefelé mindig legyöngült az áram, a rádiót 110 voltra állítva hallgatta a körkapcsolásos meccsközvetítést. Nem látszott rajta, hogy beszélt volna az anyjával, és ez valamelyest megnyugtatta anyámat. Leszedte a konyhaasztalról az edényeket, a vájdlingban elmosogatott, aztán vizet melegített a sportheten és hozzáfogott mosni. Apámnak észre kellett volna vennie, hogy Csáti-Szabó nagymamámmal nem szólnak egymáshoz, de éppen ekkor riszálta meg magát előtte a szerencse. Ceruzával a kezében egy totószelvényt bámult az asztalnál, és közben egyre idegesebben hallgatta az rádióból pattogó szerb beszédet. A jugoszláv első osztályú bajnokság mérkőzései egymás után értek véget, és neki eddig minden találat megvolt. Az első nyolc meccset simám kipipálta, de a kilencediknél már remegett a keze. Láss csodát: megvolt az is! A ceruza ekkor már önálló életre kelve morzézott a kezében. Már csak három találat kellett, hogy meglegyen a tizenkettő, és erre volt is remény, mert a bizonytalan kimenetelű, többesélyes meccseket mind kipipálta. Egy örökkévalóságnak tűnt, mire a szarajevói pályáról is jelentkezett a szpíker. Apám szíve olyan hangosan vert, hogy alig hallotta a lényegét. Magasságos egek, megvolt ez a találat is! Zsinórban eltalált tíz mérkőzést, és már csak a két belgrádi meccs maradt, ahol ugyebár a favoritoknak hozniuk kellett a papírformát. A táblázatot vezető Crvena Zvezda otthon játszott az egyik középcsappal, a második helyezett Partizan meg a tök utolsó Proleterrel. Apám mind a kettőre akkora egyest tett, mint a templomtorony, úgyhogy félig-meddig már a zsebében is érezhette a telitalálatért járó irdatlan összeget. A ceruza olyan erővel kopogott az asztalon, hogy kitört a hegye. Apám ezt észre se vette, mert közben a Partizan meccse is véget ért, és azt az eredményt hozta, amire számítani lehetett. Már csak a Zvezda maradt, és vele együtt a már-már elviselhetetlen izgalom. Anyám a gangon háziszappannal csutakolta apám munkásgöncét, és fogalma sem volt, milyen dráma van kialakulóban. Csak akkor tudta meg, mi történt, amikor apám a gutaütés határán, minden porcikájában remegve kijött a gangra rágyújtani, és elpanaszolta, hogy a Zvezda képtelen volt megverni az ellenfelét, pedig csak ez az egy találat kellett a tizenkettőhöz. Másnap az is kiderült, hogy ezt az egy meglepetést leszámítva csupa előre kalkulálható eredmény született, ezért annyi lett a telitalálat, mint égen a csillag. A tizenegyes még szelvény árát sem hozta vissza.

Ebben a minden mást lenullázó izgalmi állapotban anyám rászánta magát és elmesélte apámnak, hogy előző nap összekülönböztek Csáti-

Szabó nagymamámmal, de apám ezen csak hümmögött. Ekkor már minden energiájukkal Béla bátyámra kellett figyelniük, mert sikerült neki a diplomavédése, és az oklevél ünnepélyes átadásán – ahogy az feltételezhető volt – nekik is illett megjelenniük. Az eseményről több fénykép is készült: apám, anyám, ángyom és Veronka néni hatalmas virágcsokrokkal a kezükben, előírászerűen körbevettek Béla bátyámat egy lépcsőn, ami talán az egyetemhez tartozott, de ezt nem lehet biztosan tudni, mert a fotókon a háttér nem látszik. Csáti-Szabó nagymamám, ahogy megjövendölte magának, nem mehetett el Zágrába, mert az akkor már utolsó stádiumban lévő anyósa mellett kellett ügyelesteskednie.

Petrás Örzse 1955 őszén, közvetlenül a kukoricatörés kezdete előtt halt meg, úgy, hogy föl sem foghatta, milyen furcsa helyzetbe került Béla bátyám, a cselédkönyves dilidoktor, mert a Jugoszláv Néphadsereg méltányolta azt, hogy mindvégig példamutatóan tanult, ezért a szülőföldjéhez elképesztően közel, a zombori kórház katonai részlegében adott neki munkát. És hogy ez a történet még furcsább legyen, a szolgálati lakása a Sztapári út 14-es számú házban, egy katonatisztek számára épített négyemeletes szoliter földszintjén volt. Ide költöztek be Gál Etelkával, aki természetesen azonnal fölmondta az óvónői állását Ómoravicán, és a Balkán legzöldebb városának büszke címét viselő Zomborban helyezkedett el. Béla bátyám szolgálati lakása légvonalban mindössze három kilométerre volt a Nagykanális rossz emlékeket gerjesztő hídjától, de időben majdnem tizennyolc év választotta el tőle. Ő evvel nem is sokat törődött, nem úgy, mint Csáti-Szabó nagymamám, aki ezt a talán véletlen egybeesést égi jelnek vette. Utólag biztosan megbánta, hogy azon a napon, amikor a szerencse fityiszt mutatott apámnak, túlságosan durván viselkedett anyámmal, de soha nem kért tőle bocsánatot. Az viszont tény, hogy sokkal türelmesebb lett vele, főleg mikor megtudta, hogy terhes. Karácsonyra már szent volt a béke. A konyhát teljes hatókörrel rábízta anyámra, de a kilötyögtetett víz miatt valóságos jégpályává változott kút közelébe nem engedte. A kemencébe is ő fűtött, és amikor megtudta, hogy anyám négyhónapos terhesen is vérzik, egészen kétségbeesett. Este elalvás előtt most már énértem imádkozott, mármint hogy ne legyen belőlem angyalka, de most nem elégedett meg az Úristen mindent rendben tartó jóindulatával, hanem amilyen gyógyszer csak szerezhetett, azt mind előteremtette anyámnak. És ez mind együttesen használt is, mert az új év meghozta neki a kívánságát. Megszülettem.

ZALÁN TIBOR

HALOTT VERÉB

halott verebet találtam reg-
gel a szeméttároló előtt
fejét egészen a rács hide-
géhez szorította úgy mintha
csak hasán pihenne s aludna

a veréb tolla fényes volt a
kemény hajnali fagyok miatt
ezüst cukorként deres kövön
békés és idilli volt a kép
indult a nap de az én napom

csak neki már nincs számlálni va-
lója ezen a világon itt
már ha a verebek el tudnak
számolni háromszázhatvanöt
ig már ha a verebek éve

háromszázhatvanöt napból áll
mint az embereké bár miért
is ne lehetne más a számrend-
szer mint tízes mondjuk tizenegy
es hiszen az ember lép a ve-

réb meg ugrál és ugrálva a
páros számok bizonyára ne
hezebben abszolválhatóak
ezért aki ugrál vagy veréb
vagy más számrendszerben más madár

a baj hogy a veréb halála
ról nem a veréb halála jut
eszembe hanem tandori é-
lete és az hogy neki a ve-
rébről csak a veréb élete

jutna eszébe s nem az én ha-
lálom így nincsen is módszerem
a veréb halálának keze-
lésére ahogy tandorinak
van mármint a veréb halálá

ra vonatkozóan és nincs az
enyémre hogyan is lehetne
amikor én látom a halott
madarat és nem ő talán ha
én feküdnék az ő szeméttá

rolójához szorított fejfel
hason mintha aludnék vagy ha
lott lennék és lennék nyilván az
utóbbi eszébe jutna-e
a halott veréb és rögtön tud

ná-e hogy mit kell tennie saj-
nálna legalább a nevemen
szólítana ha nem lenne ne-
vem akkor adna (szépéránt eset-
leg tibót) és biztos ami biz

tos meleg magvakat pergetne
halott csőröm mellé az ezüst
cukorként deresedő kőre
ám nincs itt ő csak én s a veréb
nézem s nem jut eszembe minden

KÉSEI ZSENGÉK

[Borzolva elveszetten élek...]

Borzolva elveszetten élek
Néptelen utcákon bolyongok
céltalan Végül egy kocsmá kiköt
Zsebemben kést s angyalszárnyat hordok

[Ezt borította erre az borul...]

Ezt borította erre az borul
ez már csak így van zalántiborul
Vörösben áll az ég Hullong a pernye
Nincs már tegnap Nincs ma És nincs lehetne

[Közeleg az idő hogy minden ház...]

Közeleg az idő hogy minden ház
sárga lesz én csak nevetek nevetek
bár nem tudok majd róla S hiába
kiáltod a sárga éjben nevemet

[Egy kis irónia talán rám férne...]

Egy kis irónia talán rám férne
ha nem is éppúgy mint a kabarékban
magas falamon ne lásson át senki
Ne lássa azt hogy nevetek vagy sírtam

[Éjjeli pillangóra talált most...]

Éjjeli pillangóra talált most
tűnődve nézi forgatja tartja
Hogy hasonlítunk mi egymásra És
csodálkozik És elborul arca

[Bolyong vad és hajítja a vére...]

Bolyong vad és hajítja a vére
valahonnan kéz nyúl ki érte
Mohón már a fekete falatba
Így tud felejteni És akarja

[Csak délben ébred föl bágyadtan pizsmog...]

Csak délben ébred föl bágyadtan pizsmog
fejében csörömpöl még az éjszaka
Idegen nyelvek és idegen nyelvek
emléke szájában Még nem ért haza

[Nem fogsz megölni te sem és már te sem...]

Nem fogsz megölni te sem és még te sem
nem ölsz meg mert már régesrég megöltél
Nem dülhatod föl ami föl van dülva
ahol és nincs más csak hó és csönd és tél

[Szégyellni kell ezeket a verseket...]

Szégyellni kell ezeket a verseket
azt is szégyellni hogy még mindig élek
Azt is ha szerettem mindig csak rosszul
S azt is hogy én bennem nincs már több élet

[Forró köveken üldögél magányos...]

Forró köveken üldögél magányos
Szenvedésmítosz Romantikus pózok
S talán mégse ha olykor-olykor arra
ébredek hogy sós könnyeiben ázok

[Nem vagyok neked se...]

Nem vagyok neked se
másra jó csak bajnak
pereg a könnyed és
nem vigasztalhatlak

állok és a sötét
vizeket bámulom
átzuhanva jövőn
és át a múltamon

KESZTHELYI REZSŐ

VISSZATÉRÉS AZ EMLÉKEK KERTJÉBE

nagy volt az éjszaka
és elvitte szívét a szív
emlékéig – a csillagok kifelé
ragyognak a levegőből

most láthatná meg árnyalak-
pillanatát a halál,
ha létezhetné a nemlét
lét nélkül önmagát

de a kék terhe a kék terhe
az emlék megtámaszthatatlan
lelke – az egyszerű ringás
virágai haladna a tengeren

mikor beszívja
a szárnyak suhanásait
a tüdő – és velük
a levegő sorsát

ő lesz a nagylelkű
szomorúság – emelgeti
erejét a hullám – repül a mozdulat
mindenben az égen

*

győzi-e homokkal
a sivatag hogy mutasson
még valami pusztulást
akár a földben akár a semmiben

nem az örökkévalóban
porlad a szív
hanem önmaga bíborában
és izomzatában

egyetlen szál virágban
jelenik meg a hatalom
szépsége és közönye
hogy ragyogjon

ami élet nélkül is
kikerülhetetlen
és letöri a végtelen
alakzatait az anyag

történetét
a minden-nélkülire született
valóságot ki
szüntelen elhagyja az egeken túlit

mégis: hangozzék el ami van
érezze ezáltal
áll fenn csillag
és rengedez alul a tenger

legyen az elfelejtett
tények éjszakája és világossága
a mászás mindenkor
legelső ezüstje

*

kiviszi vakságát
a tapogatódzásba
és hogy lát vele az oly
anyagszép száncalom

színtelen érintések
érnek a szívébe
és majdnem érzi a felhők
követhetetlen súlyát

lélegzése addig tart
amíg akkora lesz
amekkora a levegő helye
a csillagok mennyezetén

és mozgása mindig
kihal a virágok megszólíthatatlan
alakjában és a nagy alkonyi
golyák lassú hazatértében

csak az a vonzás önti el
amelyen halad
és elhagyhatatlan lüktetésében
égeti el vérének tömegét

*

a jel csillaga most
a fal – az öröm szerény
vizei terülnek a szárazföld
merülő úszása alá

sose férhet eszébe
a lélek de kigyullad
homloka mögött a levegő
szíve és megszületik

a halál fénye
a vér megmagyarázhatatlan
szárnyain és az árnyék
hosszabbodó álmán

az égboltot nem várhatja meg
életében hiszen sok idő
lesz sok fű sok
lény – lények

számtalan széltemploma
bennük a halványuló mészh
dallama és a teljesség
egyetlen visszhangja

a lassúság szépsége már
a tenger és kicseréli
lénye az isten alakját mikor
kileheli a lehelet gyermekét

*

fejedúja
az ezer évvel későbbi
éjszaka benne a szív
mai tűzporával

a levegőbe tart vele
mikor araszol
és vízkék tapintással
keresi azt amit cipel

*

hófényű múmiák jönnek
elé a hold piramisából
az árnyék innenső
oldalán is a másikon

és csak párolog
párolog a kövek vére
amíg hasára tapasztja
a tengerek súlyát

mindig a saját méretébe
fogadva a hullámokat
és az emelkedő horizont
kivehetetlen hátterét

mert olyan ő aki el nem jut
odáig amiben van
és amiben nem lesz
hatalmas rög a homloka

mely töredezik és morzsolódik
ám egyre csak akkora marad
mint a testben a test
mint a semmiben a semmi

és ami előtte volt a mögötte

DEÁK CSILLAG

ÜVEGSZILÁNKOK

Már egy órája aszalom magam. Olyan forró a homok, hogy a fürdőlepedőn is átsüt. Bemennék a tengerbe megmártózni, de most nagyok a hullámok, és nem vagyok jó úszó. Gazsi a fák alatt focizik, csak néha vet egy pillantást felém. Ilyen melegben olvasni sem tudok, hát nézelődöm, főleg a focizókat. Izzadnak, napbarnítottak, és kockahasúak, kivéve Gazsit, ő máshol kockás.

Még el se telt az első nap és máris unom ezt a telelést. Rábeszéltek, jót tesz nekem a kikapcsolódás, karácsony meleg égővön. Két éve nem voltam sehol. A super last minute út, ha azonnal döntök, alig kerül többbe, mint egy hazai wellness hét. Beadtam a derekam, Gazsi nagy örömére. Se karácsony, se ajándék, kötöttem ki, ha a szállodában lesz ilyen ünnepség, akkor sem.

Nincs karácsonyi készülődés, még több időm van nyavalyogni, érezni a hiányt. Hullámokban jön, mint most a víz. Már a lábamat nyaldossa. Semleges simogatás, nem hasonlítható semmihez, és főleg senki érintéséhez. Lüktet a fejem a forróságtól. Mégis bemegyek a vízbe.

Valamit hoznak a hullámok, elmerül, majd meg-megcsillan, mintha üvegpalack lenne. De lehet nagyobb hal is. Elfelejttem, hogy félek a

nagy hullámoktól, beljebb merészkedek. Inkább üvegnek látszik az úszó tárgy, a következő hullám nagyot lök rajtam, és kezembe csúsztatja. Nem hal. Fehér borosüveg, oldala homályos, karcolt, rég hányódhat. Lassan emelem a nap felé, sötét lerakódások vannak benne, egyébként üres. Ép. Mégis minden szilánkját érzem a tenyeremben. Talán napszúrásom van, persze, pont itt érkezik egy palackposta. Nekem. Ez még egy vágynovellában is giccses fordulat lenne. Földrajzi ismereteimet frissítem, az a folyó belefolyik-e ebbe a tengerbe? Nem. Nincs kapcsolat.

Gazsi már mellettem áll, tudja, félek a hullámoktól. Kiveszi kezemből az üveget és szó nélkül visszadobja a tengerbe. Engem meg se kérdez. Szótlanul megyünk ebédelni, piszkálom az ételt. Kihallgattam, este meglepetésparty lesz. Születésnapom van. Ezt nem tudom elsinkófálni. Úgy teszek, mint aki nem tudja, mire készülnek. Az üvegpalack jár a fejemben, a pillanat, amikor a kezembe került, és képes voltam arra gondolni, hogy nekem jött üzenet. Amire egy jó éve várok. Már mosolyogok, bár inkább röhögnöm kellene, magamon. Elhatározom, nem fogom elrontani a bulit, jó képet vágok hozzá.

A parton gyertyafény és pezsgő. Gazsi diadalmas arccal adja át ajándékát. Cipősdoboz nagyságú. Letépem a színes csomagolópapírt és kinyitom a dobozt. Csillogó türelempalack, benne vitorlášhajó. Szép munka. Türelemmunka. Mellette boríték, már sejtem, mi van benne. Egy jegy, az északi hajóúthoz, amit oly régen tervezek. Csak nem egyedül. Széthajtom a kártyát, standard üdvözlőlap, azon Gazsi ingó betűivel, idézet a türelemről. Köszönet helyett felemelem a pezsgőspoharam, könyököm meglöki a dobozt. Az üveg ezer darabba törik. Csak a hajó marad épen, vitorláit meglebbenteni a tengeri szél. Finoman.

A Másik K'

Hazautazás előtt – végső napok az Öregek Házában –

1. (kedd délután)

Nap süt nagyon. Olvad a hó.
A füst lapos. Ez nagyon jó.
Nem lesz hideg, erős fagyás.
Halasztódik a meghalás.

Domb tetejétől olvad a hó.
Fák sötétzöldek. És feketék.
Vakít a fény. Ez nem olyan jó.
Növeli vén szobák melegét.

Haladjak téli utakon.
Indulnék már hazafelé.
Eredmény nincs, nem tudhatom,
Mi a további kezelés.

Utazás, változás jön.
Nem könnyű ez nekem.
Otthon majd rendbe állhat
második életem.

Ez van gyógyulásomban.
Sok munka napomon.
Mondtam is egy barátnak:
ne legyen látogatóm.

Nincs sok energiám még.
Alig három hete
agyamat műtötték.
Gyógyulgotok velem.

2. (kedd este)

Sötétedik már öt óra után.
Szívem nyugtalanul dobog.
Három nap múlva indulok haza.
Hosszú idő és izgulni fogok.

Holnap öt hete, hogy kórházba kerültem
Váradon s ott voltam következő hétig.

Minden nap csak romlott.
Nem tudtam beszélni.
Sürgős volt a műtét,
s ennek valósággá
alakításán dolgoztak
barátaim. Sokan.

Azután elvitt a mentő Kolozsvárra.
Ahol a vizsgálat két napig tartott.
Majd elsüllyedtem egy másik világba.
Fejemet aztán fel is vágták akkor.

Lezajlott a műtét. Az ébredés után
már munka kezdődött, gyógyulási harc.
A szemüvegemet még fel sem tehettem.
Nem láttam, nem tudtam, hogy milyen az arc.

Gondolkodni szintén alig tudtam akkor.
Csak a rettegésem ment alaposan.
Több perfúziós nap, félelmes éjszaka.
Mire jobb lett, az orvos kirúgott
a kórházból. Hát így lettem szabad.

3. (szerda reggel)

Egyet aludtam nehezen.
Izzadt derekam, tenyerem.
Éjszaka meleg volt, reggelre hideg.
Fűtéses szobában történt a hegyen.
Az Öregek Háza ilyen.

Úgy lett ez a ház átmenet,
attól mindenki megijedt:
feldarabolták a fejem,
és rá egy hétre
ki voltam téve.
Ide hoztak, hogy jó helyen legyek.
Itt volt egészségügyi felügyelet.

Azt hiszem, nem vagyok még öreg.
Bár ha a lépcsőn közlekedek,
mutatkoznak némi jelek.
Tornáznom kéne, de kevés a tér.
Hideg a levegő, ha hozzám ér.

A lélek mélyében születik a vers.
Írtam már itt és most oda jutok:
szépet és igazat is eltakarnak
a gyakorlati gondolatok.

Új házban lakom majd,
nem régi tömbházban.
Oda visznek haza.
Újat kell tanulni,
másként működik.
Ad más életet.

Most Isten tenyerébe juttatom,
aminek megoldását nem tudom.

4. (szerda délelőtt)

Nap a szobában még nem eget.
Fénye ma szelídebben közelíthet.
A falut jobbról és balról nézem.
Rengeteg ház itt félig felépített.

Látok több téglát és félemeletet.
Újabb téglákat a másik oldalon.
Hiányzik majd a látvány szélessége.
Két nap múlva ha a falut elhagyom.

Hazamegyek, nem látok sok hegyet.
Sem csoportban repülő madarat.
Mehetek parkba, ott növényeket
láthatok majd, ha a hó el nem takarja.

Minden egyszerű lesz majd ott, remélem.
Nem kívánok bonyolult dolgokat.
Eredmény nincs. Nem tudom, mennyit élek.
Dolgozni fogok érte, hogy sokat.

Második életem komoly ajándék.
Dolgozni nap mint nap a gyógyulásért,
nehéz munka tölt meg minden napot.
Éjjel jobboldalamon alhatok.

Baloldalt hosszú seb a fejemen.
Főleg barátok beszélnek velem.
Nők inkább és kevésbé férfiak,
akik zárkóznak aggódás miatt.

Nem tudtam, hogy ilyen sok a barátom.
Betegségem elfoglal. Most se látom,
hány ember aggódik a sorsomért.
Nap süt. Jégcsap olvad. Kiért? Miért?

Itt van, terjed második életem.
Csodáját élem, de nem érthetem.
Ízeket érzek. Ehetek. Ihatok.
Szeretném megköszönni, hogy verset írhatok.

5. (szerda délután)

A nap elbújt. Sétálni voltunk.
Öt percet jártam a levegőn.
Pihentem aztán. Az anyósommal
beszélgettem. Lehet jövőm.

„Fontos, hogy mire gondolsz” – mondta.
És azt: „Ne törődjél velük!”
Gondolt nyilván az orvosokra.
S arra: mienk az életünk.

A füst lapos, nem lesz hideg.
Hátam fázik. Nem a tied.
Autód a ház előtt dudál.
A tied a Holnapután.

Már születik egy gondolat.
Tartalma olyan messze van.
Nem tudni, megvalósul-e.
Hogy valósággá válhat-e.

6. (szerda estefelé)

Itt csöndben közelít az este.
Senkinek sem ő a kedvence.
Ha sötét van, tél és hideg,
s a tévét néző néniket
csak rettentik a szörnyűségek,
s nem vigasztalja csendes élet.
Aztán hallgatják a papot.
És remélik a holnapot.

7. (csütörtök reggel)

Világoskék az ég. Készül
az ünnepnapokra a nép. Épül
egy karácsonyfa, a drága. Világít
az adventi koszorú: vallásost és világít.

Egy hónapja Kolozsváron s mellette vagyok.
Visszanézve gyorsan teltek ezek a napok.
Való, hogy mindennap történt valami.
Sok mindent szerencsére nem hallani.

8. (csütörtök délután)

Búcsúzni készül tőlem a hegy.
Gyönyörű táj, csodálatos klíma.
Olvad a hó és ragyog a nap.
Élnek a fák, a levegő tiszta.

Még nem ismerem az új otthonom.
Rajta most még csak gondolkodom.
Dolgozom, második életemet.
szeretném jónak, értelmesnek.

Az Öregek Házát holnap elhagyom.
Akit megismertem, azt mind itt hagyom.
Nekik nem változnak meg napjaik.
Láthatják a Napot, mely nem vakít.

Nem tudom még, hogy én mit láthatok
Váradon melynek leánya vagyok.
Még nem tudom, onnan hova megyek.
Kérem, az istenek segítsenek.

9. (péntek reggel)

Búcsú ismerős öregektől.
Sírnak az Öregek Házában.
Várják a ragasztót és a családot.
Engem visz haza de előbb majd
a ragasztóval széket ragaszt.
Két szép nagy széket.
Az öregek közül azoknak
akik még tudják, mi történik.

A gyerekem most telefonálgat.
Elmondja, mit vittek az új lakásba.
Telefonál egy fiatal író.
Irodalomról beszélgetünk.
Örül nekem és én is örülök.
Meg sem tudom köszönni,
Hogy egészséges lehetek,
meggyógyulhatok.

Majd a családom telefonál újra,
hogy ideérnek három rövid óra
alatt, mert elindultak.

Ragasztanak, fizetnek.
Elköszönnék, s azután
indulnak velem.
Visznek haza.

' 2012. novembere olyan eseményeket hozott, amelyeknek
következményeként a hónap utolsó hetében kezdődött meg
Kinde Annamária második élete. S mivel a változás hatalmas
volt és jelentősége óriási, Annamária ezek után új néven kívánt
megjelenni szerzőként. Jelezni kívánván, hogy aki ezeket a
szövegeket írja, már nem ugyanaz,
mint aki azelőtt alkotott verseket.

Makkai Ádám

DAMOKLESZ KARDJA

(Szirakuzában vagyunk az olasz félsziget déli részén, ez „Nagygörögország” – *Magna Graecia* néven ismeretes – a Kr. utáni 4. század elején. II. Dionüszosz az uralkodó Türrannosz, és Damoklész egyike számos udvaroncainak, azzal tűnik ki a többiek közül, hogy állandóan hízeleg a Zsarnoknak.)

Damoklész (Hidalgói alázattal, hajlongva beszél terített asztal mellett hanyatt dőlve; az asztalfőn Dionüszosz, a zsarnok): Nagyóuram nem is sejtheti, hogy mi, boldog alattvalói, mennyire tiszteljük és szeretjük Felségedet! Nem lehet véletlen, hogy nagyszerű tartományunk, Szirakuza, *Magna Graecia* gyöngye, valóságos tejjel és mézzel folyó Kánaán, mint ahogyan az itt lakozó izraeliták mondanák... De nekik alkalmasint elhihetjük, hiszen oly sok helyen fordultak már meg, és így szélesebb és biztosabb az összehasonlítási alapjuk, mint más felekezethez tartozóknak. És a művészetek! No meg a könyvtár, a szirakuzai iskolák alapja, ahol minden megvan, amit Platón és Arisztotelész óta írtak!

Dionüszosz (**Egyrészt élvezi Damoklész hízelgését, másrészt kissé kétli udvaronca őszinteségét és ezért örvendő mosolygását kis cinizmus és némi gúny árnyalja**): Na hiszen! Mindig nagy örömet okoz, ha az ember megelégedett hangokat hall maga körül...Nem is lehet jó vassal és vérrel kormányozni, mint tették azt öntelt Nero és a perverz Caligula. Azt, hogy „kenyeret és játékokat” kell adni a népnek – *panem et circenses* – persze próbálták betartani, de a kenyér nem volt elég és a játékok borzalmas kegyetlenségre váltottak a Colosseumban... Az én uralkodási elvem mindig is az volt, hogy a kormányzott nép ne csak mindenben engedelmes követője legyen vezetőjének, hanem hogy szeresse is! Őszintén és szívből szeresse!

(Ariadné és Tézeusz az ismerős, áttetsző szappanbuborékra emlékeztető úrjárgányukban közelednek; akkor tűnnek fel, amikor Dionüszosz ott tart, hogy „az én uralkodási elvem mindig is az volt...” Ariadne Tézeüshöz, halkan): Ugye ne fedjük fel még magunkat? Érdekes játszma van itt kifejlőben a zsarnok és udvaronca közt – kíváncsi vagyok, a többiek mit fognak hozzászólni, ha ugyan lesz bárkinek értelmes mondanivalója. Mit gondolsz, hercegem?

Ariadne: Akkor rendben volnánk. Arra vagyok kíváncsi, hogy mit akar titokban Damoklész a zsarnoktól? Az ilyen szöveg alján mindig ott lappang egy ki nem mondott szándék, valami rejtett cél, nem gondolod?

Tézeusz: Tökéletesen egyetérték. Gyanítom, hogy esetleg a zsarnok helyébe képzele magát, hogy cserélni szeretne vele...

Ariadne: Lépünk csak közelebb... Figyeld meg Damoklész arcjátékát!

Damoklész: Pillanatig sem volt szándékomban, Nagyjóuram, hogy felesleges, hízélgésnek tűnő dícsérettel untassalak, csak azt szerettem volna kifejezni, hogy itt Szirakuzában azért van jó világ, mert alattvalóid őszinte szeretetét élvezed... Csak így érdemes uralkodónak lenni, hogy a nép ne akarjon fellázadni vezére ellen, hanem önként kövesse őt szándékaiban...

Dionüszosz: Rendben van, amit mondasz, Damoklész, de nem szabad elfelejtened, hogy mindig akad egy pár zavart elméjű egyén, aki felfordulást és káoszt szeretne látni maga körül... És nincs is mindig értelme a lázadók szándékainak, legalábbis *érthető* szándéka... Másképpen így mondhatnám: aki uralkodói helyzetben van, az állandó veszélyben van...

Tézeusz (súgva): Nocsak... Bonyolódik a helyzet. Lehet, hogy Dionüszosz rejtett ellenségektől és uralkodását fenyegető tömegmegmozdulástól tart?

Ariadne: A történelem nagyon kegyetlen tud lenni. Egyik kedvenc emberünk, az egyiptomi Ekhnáton, aki elsőnek az ókorban vezette be az „Egy Isten” fogalmát, amit a Nappal azonosított, újszülött vallásával megrendítette az egész papi hierarchia hatalmi pozícióját. Nem is csoda, hogy rögtön halála után elkezdtek összetörni a szobraikat, nevét kitörölték a *cartouch*okból, és sietve visszaállították a politeizmust... Néha elcsodálkozom, hogy Ekhnáton mindezt nem látta előre, pedig sejthette volna, hogy aki egy egész kozmoszra terjedő gondolkodási móddal, egy egész tudatállapot-rendszerrel húz ujját, annak rengeteg ellensége lesz, akik mindent el akarnak majd követni, hogy hírmondója se maradjon a forradalmi újításoknak...

Tézeusz: Gondolod, hogy amíg élt, Ekhnátonnak is hízelegtek?

Ariadne: Az egyetemes emberi természetből következik, hogy aki „fenn van”, annak hízelegnek a lakájok és a beosztottak, és csak akkor merik elkezdni kritizálni, amikor az illető már lebukott, amikor már „lent van”... Gondolj Sztálinra, a Szovjetunió generalisszimuszára az eljövendő és rémséges huszadik századból... A megfélemlített orosz tömegek csak akkor mernek majd felszólalni a Rettenetes Grúz ellen,

amikor a Huszadik Pártkongresszuson Nyikita Hruscsov elkezdte a „desztalinizáció“ onnantól kezdve megállíthatatlan folyamatát...

Tézeüs: Ha jól emlékszem, a németek Hitlerét is hatodrangú bértollnokok, csapnivaló festők, rossz szobrászok és propagandisták vették körül... Csak jóval az 1945 májusi feltétlen fegyverletétel után indult meg az emberek fejében, hogy egy őrült gonosztevőt ajnároztak...

Damoklész (fejét dörzsöli; most kezdi észrevenni hogy Tézeüs és Ariadne egész közel kerültek a dúsan megrakott ebédloasztalhoz. Dionüszosz felé fordulva, de Tézeüszre és Ariadnéra kacsintva): Nagyjóuram, népünk rajongva szeretett jötevője, el tudod képzelni, hogy teljesítenéd leghívebb szolgálód egy alázatos kérését? Nem nagy dolog az egész, csak egy szavadba kerülne, és egész életemre szóló óriási dicsőséget és boldogságot okoznál vele...

A terített asztal körülött római módra hanyatt fekvő lakájok, izgatott hangon: Igen igen!... Hatalmas Dionüszosz!... Te, aki élet és halál ura vagy mindnyájunk felett!... Mutasd ki nekünk a Te nagy jószágodat!... Hallgassuk meg, mi lehet Damoklész kérése, és ha lehet, kérünk, hogy teljesítsd! Teljesítsd! Kérünk!

Dionüszosz (elgondolkodást tettető ravasz mosollyal): Azt én előre nem ígérhetem meg, mert a jó uralkodó nem árul zsákbamacskát... Sztálin meg Hitler, akikről itt szó esett, igen, részint ők *lesznek*, egyébként meg *voltak* a nagy, klasszikus zsákbamacska árulók... Ezek példáját én nem követhetem, de oda fogok figyelni Damoklész kérésére... (Damoklész felé): Na halljuk, Damoklész, mi is ez a te nagy kérésed?

Ariadne (Tézeüszhöz, súgva): Most ugrik a bika a Boszporuszba, akarom mondani a majom a vízbe...

Tézeüs (kényszeredett mosolyt vágva): Nagy mítosz- és közmondás-keverő vagy, Ria kedves, annyi biztos. Zeüs atyánk nem ugorhatott a „Boszporuszba“, mint mondod, mert az csak azután nyerte el a „bika-hordozó“ nevet, hogy Óistensége odavonszolta Európa hercegnőt Kréta szigetére... No de kicsire nem nézünk. Figyeljük meg, mit kér Damoklész a zsarnoktól...

Damoklész (feláll, majd háromszori mély meghajlás után nekikezd): Nagyjóuram Dionüszosz, Magna Graecia legnagyobb szirakuzai uralkodója! Alázatosan köszönöm, hogy engedélyt adtál kérésem kifejezésére. Egész egyszerű a dolog – semmilyen művi beavatkozásra nem lesz semmi szükség... Egyszerű kis szerepcseréről van szó...

Dionüszosz (tettetett rémülettel): Mirőőőőőőőőőő! Miféle szerepcserére gondoltál?

Damoklész (kiegyenesedve, bátor nekilendüléssel folytatja): Nézd, Nagyjóuram, arra gondoltam, hogy miközben uralkodni kéjes érzés, de ugyanakkor olykor fárasztó is lehet.

Mi lenne, ha szerepet cserélnénk? Te lennél a boldog udvaronc, én meg Szirakuza fejedelme, avagy Zsarnoka, ha tetszik. Semmi nagy felhajtást nem kell eszközölni, maradhatunk ugyanennél a remek asztalnál a római stílusú heverő székekkel, csak pont Te meg én helyet cserélnénk...

Ha királyi köntösödet is felvehetném, még tökéletesebb lenne a szerepcsere...

(Általános megdöbbenés, mindenki leszegett fejjel hallgat, senki sem néz a szomszédjára. Hosszabb hallgatás után)

Dionüszosz: Akár hiszitek, akár nem, tudtam, hogy erről lesz szó. Akik közel állnak egy teljhatalmu uralkodóhoz, mindig annak a szerepkörét óhajtják betölteni, csak ezt nem merik – vagy nem tudják – az uralkodó tudomására hozni, mert életüket féltik... Node én más vagyok! Egy kézlegyintéssel lecsapathatnám Damoklész fejét, de azt én nem teszem meg egyik legkedvesebb hívemmel és szolgálommal... (Damoklészhez fordulva): Hű szolgál, Damoklész! Lépj közelebb parancsoló uradhoz és gazdádhoz! Tessék, vedd el! Átadom neked uralkodói diadémomat a mirtuszlevelekkel, tűzd bátran fődre, jer közelebb és foglald el az én korábbi helyemet az asztalnál!

(Rövidebb ideig tartó tolongás. Dionüszosz feláll helyéről, leveti köntösét és azt Damoklész felé nyújtja. Damoklész egy határozott mozdulattal magára ölti az uralkodó köntösét, majd annak üresen hagyott helyére lép és helyet foglal az asztalfőn.)

Tézeusz és Ariadne (egyszerre): Gratulálunk! Minden jót mindkettőtöknek!

Damoklész (vidáman): Ha valaki még nem vette volna észre, jeles Nagyünnepi Látogatóink érkeztek, Athén hercege, Tézeusz, és a Földreszállt Istennő, Ariadne, akinek titkos fonalával Tézeusz megtalálta a kivezető utat a Labirintusból Kréta szigetén...

Lakájok és udvaroncok: Micsoda megtiszteltetés! Hála az Egek Urainak! De miért álltok ott, foglaljatok helyet! Szolgák! Bort tölteni kedves vendégeink kupáiba!

Dionüszosz (miután elfoglalta Damoklész helyét az asztalnál, tüzetesen körülnéz, majd jobb karjával int az asztal mögött álló

őrségnek, halkan, szinte suttogva mondja): Akkor...mint megbeszéltük... vegyétek elő a Mítoszi Kardot, vigyázni kell, hogy meg ne csorbuljon, és egyetlen egy szál lószőrre akasztva lógassátok Damoklész feje felé... Ne essen rá, ne sértse meg, csak ott lógjon, kicsit himbálózhat... Egy-kettő, sietni!

Damoklész (egy szót sem hallott a Türrannosz utasításából, kéjelegve hanyatt dől a pamlagon, Tézeüsz és Ariadne felé fordulva beszél): Ti nagyon sok idegen földet bejártatok és sokféle társadalmi rendszert megismertetek... Mit szóltok II. Dionüszosz, Szirakuza Zsarnoka rendkívüli gesztusához, hogy hajlandó szerepet cserélni egyik alázatos udvaroncával? Hát nem csodálatos ez? Láttatok valaha ehhez hasonlót bárhol máshol a világban?

Ariadne (bal karját Tézeüsz vállán nyugtatva): Bevallom, ilyenét még nem láttunk... Aki a hatalom birtokosa, az rendszerint minden áron meg akarja tartani hatalmát... Ez alól alig akad kivétel... Ez oly igen szokatlan, hogy szinte gyanakodni volna kedvem... mintha Türrannoszodnak valami rejtett szándéka lenne...

Tézeüsz (hörpint a serlegéből): A régi mitológia szerint még az istenek sem adják fel hatalmukat jókora csetepaték nélkül... Ki ne emlékeznék az „Istenek csatáira“, és híres-hírhedett *Theogoniára*? Khronosznak meg kell ölnie saját apját, Uranoszt, hogy azt meg majd saját fia, Zeüsz ölje meg... Egyikük sem lehetett soha „biztonságban“...

(Tolongás a teremben. Az örök egy hatalmas, tömör és nehéz karddal jönnek ki a háttérből, létrára állva feltolják a mennyezetig, majd egyetlen lószőrre akasztva az igen nehéz kardot Damoklész feje fölé eresztik. Pár kilengés után a kard nyugvó állapotba kerül Damoklész feje fölött, de minden pillanatban lezuhanhat és lefejezheti Damoklészt.)

Damoklész (hörögve a félelemtől): Szentséges istenek! Mi ez? Mi történik itt? Irgalom szegény fejemnek! (Dionüszosz, majd Tézeüsz és Ariadne felé): Erről nem volt szó! Árulás! Árulás! Nagyjóuram, miért teszed ezt velem?

Dionüszosz (fölnyenesen): No, csak semmi ijedelem, kedves barátom, Damoklész... Ha jól emlékszem, az uralkodó szerepét akartad megismerni és betölteni. Most majd megismered!

Damoklész (méltatlankodva, ijedten): De a te fejed fölött nem lógott semmiféle kard, vékonyka lószőr szálon, ami levághatta volna a fejedet... Te mindig a legnagyobb kényelemben örvendtél a tökéletes biztonságnak, amit senki sem fenyegetett... Te alattvalóid őszinte

szeretetét élvezted, és szó sem esett semmiféle veszélyről, ami Téged fenyegetett volna...!

Dionüszosz (Tézeusz és Ariadne felé): Úgy látszik, vannak olyanok, akiknek nem világos, hogy a nagyközönség által közvetlenül érzékelhető közbiztonság mögött milyen veszedelmek, igenis, *nagyon komoly veszedelmek* húzódhatnak meg, mint ahogy azt sem érti az emberek nagy része, hogy a látható és azonnal felfogható veszedelmek korában mégis miért él fényűző életet egy privilegizált kisebbség, mit sem törődve a Nagy Vész gondolatával...

Tézeusz (Ariadnéhoz, de hogy mások is hallhassák): A kiváló Dionüszosznak történelmet és politológiát kellene tanítania valamelyik híresebb egyetemen...

Ariadne (mintha Tézeusznak felelne, de hogy a többiek is hallhassák): Történelem és politológia? Esetleg, de szinte csak mellékesen. Sokkal alkalmasabb a nagy események elemzésére a társadalmi mélylélektan, amit „tranzakciós elemzésnek” is neveztek valamikor...

Tézeusz: A huszadik század vége felé nagy népszerűsége szert tett teóriára gondolsz, miszerint minden szereplő minden kis minidrá-mában három személyt testesít meg egyszerre, egy *szülőt*, egy *felnőt*tet és egy *gyermeket*? Ezzel az elmélettel sok mindent meg tudtak magyarázni, ami azelőtt rejtelmes és kimondatlan maradt...

Ariadne (helyesli): Igen, és hadd mondok mindjárt egy példát: Ha a „felnőtt” beszél egy másik „felnőtttel”, akkor minden rendben van. Első: „mennyibe kerül egy kiló alma?” Második: „hús drachmába”. Kifizeti, elveszi az almát, békésen távozik, senki nem vert át senkit. Vagy gyermek a gyermekhez: Első: „Adj egy cvikipuszi”. Második: „Nem, nem adok.” Ledönti a lábáról és meghemperegnek a homokozóban. Mindenki elérte célját, minden rendben. Vagy vegyük ezt: két szülő beszélget: „Rémesen eluralkodtak a nemzetközi bankárok”. Második: „Tényleg rémesek”.

Egyetértésben szídják az állapotokat, mindenki meg van elégedve. A baj akkor keletkezik, ha az Egyik beszélő „gyermekként” fordul a másodikhoz, míg az nem mint második gyermek, hanem mint mérges felnőtt vagy mint szülő válaszol, s ezzel mintegy leszúrja a gyermeki áldozatot. Példa: „Mama, szeretsz te engem?” A mama ahelyett, hogy megölelné és megcsókolná a gyermeket, ezt feleli: „Mi is az, amit *szeretnek* hívnak az emberek?” A gyermeki kérdező ettől teljesen elbizonytalanodik, elszomorodik, eltaszítva érzi magát...

Tézeüsz (megértő hümmögéssel): Rendben, értem, miről van szó. Most akkor Te ezt most hogyan vonatkoztatnád Damoklész és Dionüszosz viszonyára?

Ariadne (kissé fölünyesen): Azt hittem, erre magadtól is rájössz, no de hogy ne hagyjalak kétségben: Damoklész a „gyermek“ és Dionüszosz a „szülő“, bár ugyanakkor mindketten azt játsszák, hogy ők objektív „felnőttek“. Damoklész hízelgéssel kezd, azaz „fölfelé“ beszél, míg Dionüszosz szerető szülőt tetteve úgy ajándékozza meg a „gyermeket“, ahogy az arra sosem gondolt...

(A társaság visszarendeződik az asztal köré, csak Damoklész és Dionüszosz helycseréje tűnik ki mint újdonság, valamint a Damoklész feje fölött lógó nagy, nehéz és életveszélyes kard.)

Dionüszosz (gúnyosan): Kérdezzük meg új Zsarnokunkat, a nagyszerű Damoklészt, hogy s mint élvezi abszolút hatalma teljét, tetszik-e neki új szerepe és hatásköre? Én, bevallom, eléggé meg vagyok elégedve a saját új helyzetemmel... Rengeteg nyomasztó felelősségtől megszabadultam, nem kell ítéleteket hoznom, másokét jóváhagyni vagy eltörölni, nem kell Szirakuza védelmi bástyáira gondolnom egy esetleges ellenséges támadás esetén, vagy a hadsereg lovainak a takarmányozásával törődnöm...

(Egy fél évvel később vagyunk, ugyancsak Szirakuzában, de a római pamlagos terített asztal helyett egy lövészárkokkal és hatalmas homokzsákokkal körülvett bunkerben vagyunk. Kint is, bent is modern huszadik századi egyenruhás katonák, mellettük modern tankok.)

Damoklész (Szürkés-színtelen Mao-zubbonyt visel, mellén egy tucat kitüntetés. A bunker mennyezetéről ugyanúgy lóg a hatalmas kard, mint azelőtt a palotában. Mellette áll Tézeüsz és Ariadne): Ne szóljatok semmit! Ne vádoljatok hazaárulással! Nem én vittem háborúba az országot!

Tézeüsz (hidegen): Akkor ki?

Damoklész (ingerülten): Hát ezt még a vak is láthatná! Ki más? Hát persze hogy ő, a hatalmas, a nagy Dionüszosz! Amikor észrevette, hogy nem adom vissza a koronáját meg a palástját, hogy én igenis nem félek a fejem fölött lógó kardtól, felkelő sereget toborzott római rabszolgákból, hunokból, gótokból és gepidákból és ellenem tört. Nekem meg ugyanakkor az állandóan a fejem fölött lógó óriás kard

valahogy *bátorságot* adott, értitek ezt? A kard *bátorságot* adott, és így mint Szirakuza teljhatalmú uralkodója összevont seregeinkkel megsemmisítő csapások sorozatát mértem a rabszolga-hun-gót-gepida csűrűhőre... Esténként, amikor visszatértem a csatából bombabiztos bunkerembe, szeretettel néztem fel a mennyezetről alácsüggő kardra, amiért – legalábbis én így éreztem – megsegített a csatákon...

Ariadne (bizalmasan, Tézeüshöz): Barátunk most van a bűntudat-tagadás első fázisában. Kérdezd meg tőle, mit is tett Dionüszossal?

Tézeüsz (diplomátikus simasággal): És mondd, kedves jó Damoklész, mi lett egykori uralkodód és parancsolód Türranoszod sorsa? Őt is odavezényelted a kiirtandók csoportjába, szemben a lándzsásokkal?

Damoklész (szabadkozva): Jajj dehogyis... Miket gondolsz? Ő nekem valahogy... mintha apám lett volna egész életemben... márpedig az ember nem öli meg a saját apját...

Ariadne (gúnyosan): Mi ezt másképp tudjuk a *Theogóniából* és Oidiposz történetéből...

Damoklész (ingerülten): Könnyű neked jönni az ógörög mitológiával meg túlértékelt régi drámaíróitok, mint Szophoklész történeteivel... Ez itt kérem sem nem mitológia, sem nem irodalom, ez maga a véres valóság!

(Hangos, szaggatott szirénahang hallatszik. Katonák rohannak a bunker felé „Légiriadó!, Légiriadó!” felkiáltással. **Damoklész** karonragadja Tézeüsz és Ariadnét, és betessékeli őket a bunker legbiztosabb szobájába, ahol az ő parancsnoki széke fölött egy szál lószőrön lóg a híres-nevezetes kard, majd magyarázkodó jelleggel): Látjátok, ez az én mindennapi létem dióhéjban.

Kint a légiriádók, tankok és a katonaság, idebent a kard. Egyik jelenettel a másikat nyugtatom, gyógyítgatom... (Az asztalán álló komputer-ernyőre mutatva): Olykor megszólal a „szigorúan bizalmas” jelzésű gomb, sárgát és kéket vibrál, s amikor megnyomom a válaszgombot, megjelenik Dionüszosz arca. Ebben az a jó, hogy direktbe tudunk tárgyalni a dolgok folyásáról...

Tézeüsz (megértéssel): Ezek szerint állandó kapcsolatban vagy volt főnököddel... Ő most hol van és miket tanácsol neked?

Damoklész (mint felelő kisdíák, aki bizonyítani akar): Igen, hát mivel méltányosan bánt velem a hatalom átruházásakor, vagy hívjam inkább *rendszer*váltásnak? Igen, szóval arról sosem volt szó, hogy én őt lecsukassam vagy kivégeztessem, ez végképp nem volt benne a

pakliban. Az ő kérésére és tanácsára a régi királyi palotába tettük át a székhelyét és ott is állíttatuk fel a komputeres összeköttetést; Amerikában végzett indiai fickók segítettek ebben...

Ariadne (őszinte kíváncsisággal): És ahhoz mit szólt, hogy Te komolyan gondoltad a szerepcserét és nem adod vissza a koronát, a köntöst meg a jogart?

Damoklész (szabadkozva): Ettől Őurasága teljesen ledöbbsent. Azt hitte ugyanis, hogy egy-két napnál tovább nem fogom tudni elviselni az egyeduralkodás terheit, és amikor kiderült, hogy engem nemcsak riaszt és retteget, hanem fel is dob és lelkiileg stimulál a fejem felett lógó kard okozta állandó veszélyérzés, mintegy összeroskadva önnön hamvaiba dőlt... Napokig fel sem vette sem a telefonkagylót, sem a komputeres hívásaimra nem reagált, viszont kémeim jelentése szerint mindenféle lehetetlen ígéretekkel ő buzdította a római–hun–gepida zsoldosokat arra a ma már szinte állandó guerrilla háborúra, amely gazdaságilag annyira tönkretette Szirakuzát.

Tézeusz (komoly aggodalommal): És miféle kiutat látsz te, kedves Damoklész, ebből a patthelyzetből? Itt vagytok mindketten nyakig a lelki budiban – ő, volt jótevőd, mint legfőbb ellenséged, és Te, mint a hatalom gyakorlásának diákja, azaz most már végzettje, mondjam hogy docense? Tanára? – szóval itt álltok megbaszva, mindgyik egy maga kreálta komplexus-özön közepében, teljesen értelmetlen és felesleges háborúval amire nincs pénz – mondjam tovább?

Ariadne (elgondolkozva): Nekem ma már nem áll sem módomban, sem szándékomban bárkit is kivezetni a maga főzte kásahegyből, de talán célzást tehetek az események bonyolítása céljából... Ehhez azonban tudnom kellene pár dolgot, Damoklész. Mondd, kedves barátom, mikor voltál Te, saját ítéleted szerint, a legboldogabb életedben?

Damoklész (mohó gyorsasággal): A legboldogabb? Igen, ezt tudom... Akkor, mielőtt ti ideérkeztetek volna... Ott a türannoszi palota ebédlőjében a terített római asztal körül... Amikor irigyelni és csodálni tudtam Dionüszoszt, és azt hazudtam neki, és persze magamnak elsősorban, hogy mi *szerejtük* őt, mint vezérünket és atyánkat! Volt bennem egy nagy csomó kielégületlenség, hatalomrajutási vágy, de alapjában ekkor voltam a legboldogabb életemben... Egészen addig a pillanatig, amíg A Nagy Mítoszi Kard meg nem jelent a fejem fölött, már a hely és szerepcsere után...

Tézeusz (Ariadnéhoz): És nem gondolod, Ria kedves, hogy Damoklésznek valahogyan vissza kellene jutnia ideérkezésünk előtti állapotába, amikor még csak udvaronc volt, és Dionüszosz a Zsarnok?

Ariadne (beletörődő jelleggel): Az a kérdés, hogy mit értünk a „visszajutás” kifejezésen. Miközben szentigaz, hogy a *jelen*, a *múlt* és a *jövendő* megszűnik ok-okozati sorrendet alkotni *A Nagy Világösszeomlás* óta annyi azért megmaradt az *Összeomlás* előtti „logikának” nevezett téveszmerendszerből, hogy amit egykor megtettél, vagy megtettél volna, vagy csak elgondoltad, hogy megtennéd, az beírja magát a léleknek a testhez legközelebbi rétegébe, az étertestbe és ott személyiség-formáló, új erővé válik...

Damoklész (kétségbeesve): Jajj, ajajajaj, én ebből, kérem, egy szót sem értek... Lehetne egyszerűbben? Vissza tudom-e gyűrni-préselni-varázsolni magam a korábbi állapotomba, amikor Dionüszosz volt Szirakuza Zsarnoka, én meg csak egyike lelkendező udvaroncainak?

Tézeusz (Ariadnéhoz, segítőkészen): Adjunk neki tanácsot a *Meditációs Objektum* kiválasztásához? Vagy gondolod, hogy magától is rájön?

Ariadne (elérte, ravaszskásan köhint és eltakarja az arcát): Mondd, kedves jó Damoklész, szoktál te néha beszélni A Kardodhoz?

Damoklész (riadt kíváncsisággal): Micsodaaaaaaa? Én, hogy én beszélek A Kardhoz?

Tézeusz (fölnyenesen): Nézd öregem, ennél már mélyebb kátyúba úgysem eshetsz... Próbáld ki!

Szólítsd meg A Kardot, és úgy kérj tőle tanácsot, mintha Te tanácsolnál neki valamit! Érted?

(Karonfogva Ariadnét, hátrébb lépnek.)

Damoklész (egyedül marad vezéri asztalánál a parancsnoki székekben, és felnéz a feje felett lebegő kardra, majd eleinte lassan, de gyorsuló tempóban ezt mondja):

Kardom, kardom, édes kardom,
ő hord engem, vagy én hordom?
Rettegéssel tölt el minden
valós és mítoszi szinten...

Kardom, kardom, rémes kardom,
te vagy az én legfőbb harcom –
rettegtelek eleinte,
most meg már imádlak szinte!

Mit ért Nélküled az élet?
Hatalom voltál, ígéret,

majd, hogy megkaptalak végre,
bambán meredek az égre:

szeretnélek visszaadni!
Kérésem Hozzád csak annyi:
múlnál ki az életemből!
Nem futja életerőmből...

Mennék vissza kis civilnek
kit Nagy Vágyak hevítenek –
Múlt-jövő s minden koron át
visszaadnám a koronát!

(Hatalmas dörrenéssel A Kard leszakad a lószőrről, és lezuhanva kettészeli Damoklész asztalát, de magát Damoklészt nem érinti, nem sebzí meg.)

Damoklész (felugrik az asztal mellől és könyörgő tekintettel fordulva Tézéusz és Ariade felé):

Most mit gondoljak, azt mondjátok meg! Megfogadtam szavakat és megszólítottam *nemezisemet*, A Kardot. Erre elszakad a lószőr, A Kard leesik és kettészeli a fővezéri asztalt, amelynél a megnyerhetetlen háborút vezényeltem. Mit jelentsen mindez? Most segítetek!

Én igazán mindenre hajlandó vagyok... Mint láthattátok, én mindent megteszek, amit...

Tézéusz és Ariadne (egyszerre): Le kell hivatalosan is mondanod. Nézd meg, a képes távbeszélőd nem sérült-e meg – fel kell tárcsásznod Dionüszoszt.

(A kettészelt asztal baloldalán ott áll az épen maradt szuperkomputer. Damoklész ahhoz közelít, hogy begyújtsa, de a gép maga magától elindul, a képernyőn Dionüszosz arca jelenik meg.)

Dionüszosz (gúnyosan): Szóval megelégtelted az uralkodást, mi?! És le akarsz mondani, és vissza akarod adni a koronát és az Arany Köntöst?

Damoklész (alázatosan): Igen, Nagyjóuram, de leginkább A Kardot szeretném visszaadni...

Damoklész udvaronci köntösét viseli és eredeti helyén az asztalra támaszkodva felfelé bámul a levegőbe, Dionüszosz feje fölé. Tézeüsz és Ariadne szintén az asztalnál foglaltak helyet.)

Ariadne (tanárosan): Mit látsz az uralkodó feje fölött, Damoklész? Mit nézel olyan elszántan?

Damoklész (riadtan): Nem értem, ez hogyan lehetséges, de ott lebeg A Kard Dionüszosz feje fölött... Vajon mások is látják? (A többiekhez fordulva) Ti is látjátok A Kardot?

Ariadne (halk nevetés után): Ezek szerint Te nem tudtad, hogy a A Kard mindig is ott volt? És hogy a nagy felszerelési jelenet a lószőrrel csak a Te ugratásodra, illetve, hogy is mondjam, *ideológiai átnevelésed* céljából történt? Hogy politikai színházat játszott neked az uralkodó?

Damoklész (méltatlankodva): De azt én nem értem sehogysem... A Kard, az nem csak az én kardom? Nem csak az én mítoszi megfenyítetése eszközö és szimbóluma volt?

Dionüszosz (méltóságteljesen): Értésítelek, kedves Damoklész, hogy A Kard mindig is ott volt és mindig is ott lesz nemcsak minden uralkodó, de minden földi halandó feje fölött.

Damoklész (elgondolkozva, majd egyre élénkebben):

Szerencsétlen veszett fejem,
egyetemes veszedelem!

Nem volt jó, hogy király lettem,
de most fejem befedetlen,
s látom azt is, Zeüsz uccse,
minden ember Hádész öccse...

Tézeüsz (elbiggyesztett ajakkal): Ezek a mitológiai alakok rímelve fakadnak, amikor megakad a normális gondolatmenetük. Emlékszel, Ria kedves? Szisziüfossal ugyanez történt...

Ariadne (tanárosan): Igen, valahogy így lesz. A rímkényszer egyféle tudatszint-csökkenéshez vezet, ezt Gustave LeBon „abaissement du niveau mental”-nak fogja hívni a 19. század vége felé írandó cikkeiben. Persze a tudatszint-csökkenés mástól is bekövetkezhet, mint például a nagy tömegben levő részvétel, együttes ordítás, ilyenek...

Tézeusz (iparkodik lényegesen mondani): Zökkentsük ki a rímelgésből. (Damoklészhez): Hagyd abba, öregem! Arra próbálj koncentrálni, hogy miért volt jó királyságra vágynod, mi történt veled, amikor vágyad teljesült, és most mi van veled, hogy visszavedlettél közönséges udvaroncá!

Damoklész (összeszedi magát): Nem tudtam dőre fejemmel elképzelni, hogy A Kard egyetemes és mindig mindenütt jelen van. Nem tudtam, hogy nem érdemes félni tőle, mert akkor is leütheti a fejed, amikor a legsikeresebb vagy, és akkor sem biztos hogy leesik, amikor vesztes paklival kártyázol. A nagy hal megeszi a kishalat, s ezt a kishal nem éli át tudatosan, de csoportban úszva megérzi a nagy hal közelségét és pánikszerűen menekülni kezd. A tigris, a leopárd és az oroszlán eleven, lihegő kardot képeznek a kis birkák, kecskék és antilopok számára, de még a csimpánzok is karddá lehetnek egymás számára, mert csoportokba verődve levadásszák az elgyengült egyedeket, főleg ha egy ideje koplalniuk kellett... A fehér ember kardot jelent a trópusok színes emberének, amint gyarmati sorba taszítja, ásványkincseit elrabolja... A nukleáris fegyverek birtokában levő hatalmak állandó kardot jelentenek mindenki más számára, mint ahogyan kardot jelent a faji megkülönböztetés és az osztálykülönbség. A földünk közelébe kerülő aszteroidák, melyek ha belénk zuhannak, kiírthatják az egész növény- és állatvilágot, mint ez állítólag már többször is megesett, legutoljára a dinoszauruszokkal négyszáz millió évvel ezelőtt... Ezek az igazi repülő kardok...

Ariadne (helyeslően bólint, majd kiségitő jelleggel): És mi van a Naprendszerrel meg a Tejúthoz hasonló többi galaktikával?

Damoklész (sietve észbekap): Igen, köszönöm, majdnem elfelejtettem... Az Androméda galaxis körülbelül két és fél, mondjuk három milliárd év múlva össze fog ütközni a Tejútrendszerrel, s ez a nemrég felfedezett és matematikai pontossággal kiszámított tény úgy lóg a fejünk felett, mint A Kard, az Abszolút Kard... Mondjam, hogy mint „Damoklész kardja“?

Dionüszosz (mindenddig hallgatott, most felemelkedik székéről és megszólal): Az emberiség természetes állapota a félelem – elnyomó és elnyomottak örökös harca. Négyszáz évvel ezelőtt élt itt a földön egy szentember, egy zsidó rabbi, akit az Isten Fiának is neveztek. Békét és megbocsátást hirdetett az emberek között, de egyszer azt találta mondani, hogy *Ő kardot hozott, hogy apa és fiú egymásnak támadjanak*, s hogy ne legyen béke. Ezt az ellentmondást a béke hirdetése és a harc kinyilvánítása érdekében sokáig nem értették az emberek, amíg végülis

kiderült, hogy „a kard” ebben a kontextusban az emberi ÉN-ség magasabb fokra jutását jelenti.

Vagyis: van „rossz kard” – ez a politika és a hatalomvágy és van „jó kard” – ez a *Logosz*. Ami közös bennük, az a harcra történő kihívás... Ezen volna érdemes elgondolkozni...

Ariadne (biztatóan): Lesz egyszer egy filozofikusan gondolkodó író, művét majd minden ismert nyelvre lefordítják, többször is. Főművének ezt a címet adja majd, „Az ember tragédiája”, s ebben a főhős, akit a Bibliából Ádámnak hívnak, Lucifer köpenyébe csimpaszkodva épp elhagyni készül a Földet, mikoris az élet értelmében gondolkodva az űrben ez a mondat buggyan ki a száján: „*A cél halál, az élet küzdelem, s az élet célja e küzdés maga...*” Ehhez mit szölköztök?

Damoklész (mohó idegességgel): Ez nagyon jó! Ez bomba jó! Ezt nekem kellett volna írnom!

Tézeusz (fölényesen): Na látod... És ebből mi derül ki? Megmondom: az, hogy a világirodalom is egyféle „Damoklész kardja”... Az író magamaga választja ki mindig azt az épp megfelelő gondolati kardot, amit egyrészt sikernek, másrészt bukásnak ítélnék a különböző korok...

Ariadne (nagy lendülettel): ...és ne feledkezzünk el a mitológiáról se! Nemcsak azért, mert minden mítosz egy sűrített regény vagy legalábbis novellányi *grand guignol*, hanem mert mindenki csak két hibát követhet el egy-egy mítosszal szemben: egy, ha komolyan veszi, kettő: ha egy kézlegyintéssel a szemébe hajítja...

Damoklész (megpróbál higgadtan beszélni): Hááááát... igen... Mit lehet ehhez hozzátenni? Tán azt, hogy „Éljen A Kard” – Damoklész kardja.

JOSEPH WOODS

KABDEBÓ TAMÁS fordításában

Óceán levelek (Ocean Letters)

Nyolcéves lehettem mikor saját szobám lett
a konyhával szemben, a földszinten, keskeny
volt a zugom és ablaktalan, de szerettem,
mivel a dolgok közepén volt. A hátsó
ajtónk előrenézett, így hát az ágyban
hallottam minden beszélgetést, testvéreim
suttogását, a szomszéd vacak autójának
sebesség-váltását és utolsó éji zúgását,
elképzelttem, hogy egy hajó gyomrában vagyok
és a konyhából morzejeleket kapok,
bátyám a rezgéskeltő kulcsát rezegteti
títiti-tátátákat képezve üzen Ő
titkos és egyszerű kódokkal, segélykérő szövegekkel
és óceán levelekkel, melyekkel vizsgázna
és még így sem jut el a tengerig.

Éjjeliszekrény (Bedside Locker)

Zsuzsi a kezdet, Sally a vég
hét rekesznyí színes pilula
naponta egy-egy pilula jár
szín – rendben elmúlhatatlanul.
Mind ott van a saját helyén
igen gyakran beközelítjük
az éjjeliszekrény
túlsó felületét.
Connemara márvány
rózsafüzér, gyöngyök,

egy tojástartó, menta
Jägermeister üvegben,
egy Kéztörülköző Sziget,
ezüst serleg csendélet,
Szenteltvízzel; könyv,
színes előzékekkel és tele
jóraloval idézetekkel;
nem igazán olvasmány
mint más éjjeliszekrény
könyvek. Bús és nemes
az apró dolgok tartozéka
ez, nem beszélve a szekrényről,
melynek tartalma
az adományboltokból való.

Ezüstpapír kunyhó (Tinsel Hut)

Inkább egy rumlihely, mint gyermekjátészótér:
a tejsarnok mögötti mezők már régen
lakótelepek és mielőtt beépítették
volna őket egy süppedt tavacska
állt ott, mely romlott tejtől bűzlött.
Ezüstszel omladékok vezettek
a vízhez, melyeket tejesüvegek
tetejeként használtak. Gombolyagok,
más-más színűek, más-más
idényre. Karácsonyra zöld
és krisztustövis piros. A tóparton
kunyhót építettünk. Legombolyítottuk
a gombolyagokat és ezüst függönnyel
befedtük a fabrikált ajtót.
Ha egy idegen meglátta volna
gyermekkori művünket, nem hitte
volna, hogy egy sámánkunyhót lát
vagy egy zarándokhelyes szent kutat.

Joseph Woods Droghedában született 1966-ban. Költőtől szokatlan módon először természettudományi diplomát szerzett Dublinban, kémiából és biológiából. Ezután Angliába ment, és a Lancaster Egyetemen MA képesítést ért el a Szépirói Program keretében. Ezek után Joe Woods tért ölelő és európai utakra szánta el magát. Járt Ázsia számos országában, léggöykeret vert Japánban, keresztülpásztázva Dél- és Észak-Amerikát. Ausztriai és olaszországi kirándulásai verseinek ottani bemutatását, rádióelőadásait eredményezték. Három verseskötete, a Bearings (Magatartás), Sailing to Hokkaido (Utazás Hokkaidóba) és az Ocean Letters (Óceán levelek) tanulságot tesz elsősorban két irányban: felöleli a tárgyak szeretetét. Az évezred végén, 2000-ben a költő megkapta a Patrick Kavanagh költői díjat. 2001-ben kinevezték a Poetry Ireland (az Ír Költők Társaságának) igazgatójává. Népszerű, sikeres, színvonalas költői esteket rendez az Unitárius Templom dublini helyiségében, hol 2009-ben a Hundred Irish Poems (Száz ír vers) kötet is bemutatásra került. (Az első kétnyelvű magyar–angol versbemutató Írországból.)

Joseph Woods *Óceán levelek* – Kabdebó Tamás fordításában,
Irodalmi Jelen Könyvek, 2012

A végtelen víz csöndje

Joseph Woods kötetének címadó versében az óceán nem csupán térben, hanem időben is kitágítja a költő világát: az óceán „végtelen” és egyben „időtlen” is. Ugyanakkor a versekben a „végtelen” és az „időtlen” nagyon is véges és időhöz kötött formákban jelenik meg, kezdve egy rangooni könyvesbolttól, ahol az utazó Ovidius Szerelmek című kötetét hagyja hátra, egészen egy jugoszláviai faluig vagy kisvárosig (Hedviga Golik), ahol a modern kor elidegenedésének metaforájaként egy asszony 42 évig marad a halálba dermedve a TV-je előtt ülve anélkül, hogy rányitná valaki az ajtót. Az óceán utazásra hív egy harmadik dimenzióba

is: a szellemi-intellektuális örökségünkébe. A Kemény valuta utolsó sorai – „... fényképezőgépek célozzák a folyópartot, mint kézfegyverek” Joseph Conradot és az Utazás a sötétség mélyére afrikai képeit idézik emlékezetünkbe, míg a Könyvüzletek Rangoonban címlistája mintha Stefan Zweig A tegnap világát sűrítene néhány sorba. A költő rezignáltan regisztrálja a modern kor kiüresedését és a nyugati civilizáció talán megállíthatatlan hanyatlását. A szellemi pilléreit jelentő könyvek már a múlt relikviái, amelyeket csak eldugott antikváriusoknál találni, míg anyagi és társadalmi jelképe, a város is az aztékok, inkák és más egykor virágzó civilizációk településeinek a sorsára jut: „Ki megy el utolsónak, amikor kiürül a város?” (A város krónikája). De nem robbanással ér véget, hanem csönddel: „... az utolsó ütést pangás követi, a labda csöndbe hull” (Kézilabda betonpályás). A világ története teljes kört ír le: az óceánból keletkezett életet elönti a végtelen víz és elfojtja „az előzőnőtt völgyben elsüllyedt templom harangszavát” (A ködjelek elcsöndesednek). Ugyanakkor azonban az életten tárgyak élettel való megtöltése reményt adhat arra, hogy a humánus felülkerekedik a rideg matérián.

Minden fordítás egyben újratereztetés is. Kabdebó Tamás a kortárs író költészet egyik legtehetségesebb tagjának bemutatásával missziót vállalt a magyar és az író kultúrában is. Az angol és magyar nyelv egymástól élesen elütő szerkezetéből adódó nehézségeket elegánsan és kifinomult érzékkel hidalja át, melynek eredményeként egy kötetben két versciklus is szerepel: az író mellett a magyar költészet is gazdagodott a magyar versfordítás legjobb hagyományait idéző ópuszokkal.

Dr. Magyarics Tamás,
Magyarország dublini nagykövete

NAGY ZOPÁN

LÁTENS

(részlet)

A Fiú emlékezett arra is, amikor állandóan a bal kezére ütöttek (mogyorófa-vessző, majdnem-mostoha nagymamák, később parókás-pityókás napközis tanító néni, aki még-később hatalmas bross-gyűrűjével a Fiú koponyáját is bezúzta, mert az – menzára menet – lemaradt a sorból... ó, ó: véres kenyérrel és dühkitörés-elfojtással mártogatott tükörtojásos-spenót...), rossz kéz, csúnya kéz! – sipítozták... – ám azt nem tudjuk, hogy egy bizonyos fiútól becsapódó lakótelepi vasajtó által leszakadt jobb kéz nagyujja következtében használta-e a Fiú a balját, esetleg már eme hajlammal született...(?)...

(Az amputáláshoz felkészülő orvos legalább 4-5 órát varakoztatta a folyosón anyát és fiát, és miután a Fiú néhány szőlőszemet is gyomrába vett közben, bejelentették, hogy altatni sem lehet... – A (különbösen illuminált) váltó-orvos, aki véletlenül hamarabb érkezett: észrevette, hogy van ott még egy hitvány kis erecske, fityeg még ott valami remény...

A „nagy-ujj” (egy „véletlenből”, vagy egy illumináció jóvoltából: a „dolgokat” bárhogyan nevezhetjük) végül is vissza-varratott. Még ha az utókezelés fél évig is eltartott, még ha az kissé deformáltabb is maradt: a „lényeg”, hogy volt miért (át)nevelni a duzzadt-uborka méretűre kötözött ujjú Fiút, aki azon túl, hogy képzelgéseiből fakadó értelmetlen szavakat kreál, ráadásul „suta kezével” (rajzolja) ír, és még rondán is teszi azt...

Fordított Lótusz voltam este* – folytatja a *férfi*, mintegy vers-roncs szerkezetbe hajgált emlékezést imitálva – ironizálva, vagy parodizálva: „yay hogh faradék bor yhtlan”... = Gábrriel Asztrik Pozsonyi-kódexéből – valamiféle interpoláció klasszikus mint(h)áit is emlegetve, azon kávéja fölött elmerengve (ami majd csak egy kicsit későbbi részben fő le)... – És önön magával így ölelkezik:

*Foltozott szirmaim alá fordultak
(hátaimon vittem kutyámat az ágyba);

forró-viasz lepedő, nyűg – s barázda
ragadt szőrbe, bordába – és meggyulladt
a horgoktól tépázott éj-keserű! –
De mindezt megelőzte a rombolás,
a kedélybeteg, elmés ámokfutás,
mely vihar-fogú – és kéjfűrés-kezü...

A *férfi* eközben, akár meditációkhoz hasonló állapotban (a Fiú helyett is): az akasztottakra gondolt (a leíró pedig a *férfi* helyett ugyanezt tette): pontosan négy (4) évenként kerültek közeli élet-terébe igencsak meghatározó akasztottak – lengett át rajta e könnyed meglátás, miközben ő mindig más és más halálnemeken törte a fejét (és ezek folyamatosan életben is tartották)...

Az akasztott apát: a garázsban, az IZ-62-20 rendszámú bordó Zsiguli motorháztetején „érték tetten“, ott feküdt részegen. Nyakában összevissza-görcsölt kötél, inkább madzag, kóc és már (vagy még) zöldellő akácfaág-töredék... (Az) anya ráncigálta be a lakásba... A Fiú 8 év körüli volt (nemrég került le rossz újjáról a kötés, de körme helyén a nyershús-réteg még égetve lüktetett... – hűgával, pizsamában kiszökve, a lépcsőház biciklitárolójának rácsai mögé bújva lesték meg a tántorgó-szidalmazó, a feleséget közben ütlegelő, egymást pocskondiázó „bevonulást“)...

Az akasztott mostohát: egy faskamrában (sufniban?) találták meg. A Fiú kicsit hamarabb, (az) anya kicsit később. És e kamasz, mint aki egyféle elégtételt vesz, vagy meg-könnyebbülten summázza, hogy a világ rezgése-ingadozása időnként egyensúlyba kerül: úgy nézte óráknak tűnő másodpercekig az alig láthatóan lengő, lilás-kékesre torzult nyak-fonatú, csont-fehér golyó-szerűen kidülledő-szemű, undorító, kreol óriást... 12 éves volt akkor a Fiú (és miután a lator elitta, elkártyázta (az) apától – annak idején – „megmentett“ bordó Zsigulit is, az egyetlen „értéket“, és miután egy hátsóépület egyetlen kis szobájában élve, ahol a testvérek a másfél méterre lévő ágyon szorongva, hónapról hónapra hallgatták-nézték a hajnalokig tartó üzekedéseket, veréseket [miközben visszafojtott zokogással egymás nemi szervét fogták, dörzsölgették, szorongatták], miután ott, a lator (az) anya arcát felismerhetetlenné zúzta, majd a padlón vonagló, kést szorongató Fiút egy állólámpával próbálta agyoncsapni...: nagy-sokára bevégeztetett)...

Az akasztott barátot: saját szobájában édesanyja találta meg. Szinte a plafonhoz szögezve, kissé lecsüngve lógott, magát derékszíjával a gázvezeték csövére felkötve. Nagyon szép, hamvas-bőrű, lányos vonásokkal megáldott, túl hamar elvadult, 17 éves csodabogár volt. (A kishúga is látta őt felakasztva – és e leány jó-néhány év múlva a férfi szenvedélyes-szerelmes – kiskorú – szeretője lett úgy, hogy a múlt összefüggései csak jóval később tárultak fel előttük)... A Fiú akkoriban lett 16 éves...

Az akasztott keresztapát: (az) apának öccsét felesége és leánya találták meg a garázsban ülve! Oly anyaggal köthette föl magát, amely

megereszkedett a súly alatt – ezért szemből belépve úgy tűnt, mintha kedvenc sámliján, bóbiskolva ülne (a) keresztapa, holott az ülepe hozzá sem ért ahhoz, sőt: néhány centiméterrel fölötte lebegett - - lábai előtt pedig 3-4 darab csonkig szívott cigaretta-csikk hevert... A Fiú 20 éves lehetett...

A leíró visszaadja a tollat (miután kiszippantotta a beszáradó tintát) – és a férfi, pihenésképpen, alvás helyetti, hajnal-utáni, délelőtt-előtti improvizációs leírást folytat. Ez a típusú „lazítás” (is) szokásává vált (a háttérből, a monitor gyomrának speciális járataiból, eközben a következő Bartók Béla művek szólalnak meg: „3rd piano concerto 3rd movement – Angela Tosheva plays with the Sofia Philharmonic Orchestra”; majd [majdnem] ugyanaz, a Taipei Philharmonic előadásában; aztán: „Yiren Lu’s Piano Bartok, Six Romanian Folk Dances”; kicsit később pedig: „The 3rd movement from Bartok’s Solo Violin Sonata. Played by Ivry Gitlis.” – mindez összesen 24 perc 20 másodperc alatt zajlik):

A(na)lfabétagammadzag-hurokgyűrűátfontat
 = mint(a) karmok rá-bénulva a (kereszt)fára =
Boros-tyánvágyegzaktkémg meghatározat
 = mint(a) kvantum-sziluett lágy glóriája =
Csak a kere(szt) fázna a fény(kép) körül
 = mint félvállakról (le)vett rokon-párolgás =
De sosem lehet(szt) praktikus – ki ürül
 = mint sorsfordulat (ön)kivületi csontváz =
Ezért is véres vegyület a valamire-való
 = mint vallás (szabadság helyetti) Vénuszai =
Félre(ér)tett lírai hangulatfanyar-riadó
 = mint (hák) a lényeg (rák) bomló-nő bónuszai =
Gigantikus „nóniuszai” – onthatnánk izzadva
 = mint vallomás-különcség-bestiál-vágta-szuszt =
Hintáz(tat)va-mimikált aránytan-löket-vájjatba
 = mint feketelyuk algebrai-absztrakt a mínuszt =
Ilyen koordinátha-palánta a lappangó kór is
 = mint a többség-jelenség gondjai benne(m) - maradva =
 (...megújuló krízis – magújuló krízis – megújuló krízis...)
Zajtalanítva játszva-halán: gnózis nélküli dózis...

(Utórezgésként még egy, és egy fél mű: csengő-csilingelő hangzatai is felbukkannak, majd mélyebb akkordok, futamok a múltból: „Liszt Concerto, No. 1. 4/4 = Annie Fischer zongorázik...” – ez 4 perc 48 másodperc, viszont – szintén e művésznőtől – a „Beethoven, Piano Sonata, No. 32 in C minor, Op. 111. I. Maestoso, allegro con brio ad appassionato”: áramszünet miatt megszakad...)

LÉLEK A SZEKRÉNYBEN

WEHNER TIBOR versei

a postáskisasszony halála

(ön nyert)

talán önmaga számára is meglepő
váratlan elhatározással fordult felém a postáskisasszony
(középkorúnak már alig nevezhető kissé
megeresszkedett nőszemély volt és amikor a pillantása
rám villant valamiért rögtön megéreztem hogy nem kutyatartó
bár ennek az érzésnek az indítékát nem tudtam
magamnak sem megmagyarázni)
és felajánlotta vagy inkább futó ajánlatot tett magyarán
kapásból rá akart szedni hogy vásároljak életbiztosítási
kötvénysorsjegyet de ezekre a csapdákra már régen
alaposan felkészültem amikor telefonon hívnak
mindenféle akciós ügyekkel (üdülés gyógymasszázs stb)
akkor is azonnal megkérdem hogy netán maga az igazgató
mert én csak igazgatókkal vagyok hajlandó tárgyalni
mire persze elkezdenek hebegni-habogni
én meg lecsapom a telefonkagylót most viszont
csak annyit mondtam hogy engem kizárólag
a halálbiztosítási kötvények érdekelnek mire a postáskisasszony
kissé értetlenkedve ismételte meg
halálbiztosítás

és bár álltak mögöttem a sorban néhányan azért
 elmagyaráztam hogy az életbiztosítási kötvénnyel
 elhalálozásom esetén szart se kezdhettek kész átverés az egész
 viszont a halálbiztosítási kötvény egy életen át kamatozik és így
 a halál pillanatában megüthetem a főnyereményt
 ezt nem teljesen értem mondta a kissé hajszott alkalmazott
 miközben zavartan matatni kezdett az asztalon heverő
 leválasztott perforált bélyegszélekkel az egyik papírcsík nyálas ujjához ragadt
 a sorsjegyes dobozt már korábban elsüllyesztette valamelyik kódzárás
 fiókban
 még odavettem hogy ha nem érti akkor is mindenképpen vásároljon
 halálbiztosítási kötvénysorsjegyet amíg nem késő
 és hogy kissé felcsigázzam érdeklődését és fokozzam kétségeit
 megjegyeztem hogy tulajdonképpen mindegy mert akár vásárol akár nem
 mindenképpen vesztes marad
 és már indultam is a mögöttem állók fellélegeztek de amikor távozóban
 visszanéztem
 láttam hogy a kisasszony kissé elmerevedett és végleg lehunyta a szemét
 és a következő kuncsaft minden próbálkozása hiábavaló volt
 az üvegfalba vágott szűk kerek beszélőnyíláson át
 lehetetlen volt a szájon át megkísérelt
 újraélesztés

plasztikai közjáték

kissé megmagyarázhatatlanul és tulajdonképpen teljesen véletlenül alakult úgy hogy a fiatal reménykeltő tehetségű szobrász (jótékony önkormányzati segítséggel) a kitűnő légköri viszonyok („jó ájer” „szikrázó levegő”) között leledző

település egykori ám napjainkra már régen bezárt (és persze villámgyorsan privatizált) tudószanatóriumának viszonylag tágas és jó belmagasságú halottasházában (ami valamiért nem kellett a privatizátornak) rendezhette be műtermét amelyben aztán éjjel és nappal is hallatlan lelkesedéssel és azzal

a nem tompuló újra meg újra feléledő tudati sejtéssel dolgozott hogy az itt vagy pontosabban az innen eltávozottak testi valójának helyébe az ő embermásai jönnek létre illetve

a hosszú-hosszú évtizedek óta itt állomásozó a légtérben repdeső holt lelkek

születnek szilárd testet öltve újra

aztán egy idő után már-már közömbös meglelégedéssel nyugtázta hogy a lebomlás

szomorú időszakát a felépülés korszaka váltotta fel és valóban amikor meglátogatta műhelyében egy viszonylag jó nevű műkereskedő az egyik fiatal nőalakot újjáteremtő-megjelenítő szoborkérget

szemlélve mintegy önkéntelenül jegyezte meg

olyan mintha élne de ekkor az ifjú szobrász

már túl volt a kezdeti lelkesedésen a bérleti díjat is

felemelték és egyre nehezebben tudta

kifizetni a rezsit ezért csak annyit

mondott hogy inkább olyan mintha halna

de különösebb vita nem alakult ki közöttük

(vásárlásról szó sem esett nyilvánvalóan mint mindig most is pang a lélekpiaç)

a műkereskedő viszont még azelőtt sietve távozott

hogy a mester hívhatta volna az egyébként is

rendszeresen késve érkező hullaszállítókat

temető a hegyoldalban

a hegyvidéki falvak átka ez mondogatják az öregek
a meredélyre települt temetőben a sírok alól
a talajrétegek elmozdulása (nagy esők hirtelen oladások természetes erózió)
következtében rendre lecsúsznak a halottak
Takács Lajosné sírja alatt már régen Tóth Imre fekszik
de a felszíni menetet ez nem nagyon zavarja meg
bár mindenki tud a föld alatti halottvándorlásról
a fenti eleven világban mégis úgy tesznek mintha mi sem történt volna
pedig a legalsó és a legfelső sorokban
ígencsak problematikus a helyzet
mert legalulról már régen kicsúsztak az illetékesek a temetőből
fent meg nem érkezett senki a hajdan itt eltemetettek
helyére és így sérül a halottcsere-kölcsönösség elv és gyakorlat
(tulajdonképpen a legfelső sor hoppon maradt hozzátartozóinak
az alsó dűledező temetőkerítésen túlra önhibájukon kívül kerültek láthatatlan
sírjára
kellene vinni a halottak napján a virágot
vagy a temetőgondnokság által vezényelt „mindenki lépik egyet”
módszer szerint kellene eljárni de ezeket a nagy áttételeket
valahogy aztán már érthető módon nincs senkinek sem követni)
ám mindebből eredően rögtön érthetővé válik a nagy ünnepi
lerészegedéseket
követő nagy kijózanodások után ismételtetett
elveszejt minket még a temetőnk is elhagynak minket még a halottaink is
szentencia
rejtett értelme amelyet előszeretettel hajtogatnak
a helyismereti kör éberségüket óvó aktivistái
a rezignáció andalító hullámaiban önfeledten ringatózó
hegyvidéki népek körében

várakozólistán a lelkek szekrényében

egyes tanítások szerint a halál beállta után
a lélek felszáll a mennybe és ha nem fogadtatik be akkor a pokolba kerül
(amely értelemszerűen valahol lent van és ez a liftezés
már önmagában is egy kis elő-büntetés)
ezzel szemben az igazság az hogy a lelkeknek az évezredek óta fennálló
és állandósulni látszó torlódások miatt hosszú-hosszú
kilátástalan várakozás a sorsuk
megérkezésük után nyomban egy hatalmas fiókos szekrénybe kerülnek
amelynek rekeszeibe zárva tehetetlenségre kárhoztatva múlatják
a végképp megfoghatatlanná vált időt
(a rekeszek sora végeláthatatlan mert a szekrényt már
többször újabb mellékszárnyakkal kellett bővíteni)
itt rostokolnak a valahová történő végső bebocsáttatásra várva
és ebben a várakozásban ez a bizonytalanság a legörjítőbb
meg elég idegesítő a zsongás is
mert a szekrény környezetében állandó halk morajlással
a csendességet éppen hogy csak megtörő valamifajta túlfűtöttséggel áthatott
motozás és izgatott útra készülődés hangjai és zörejei hallatszanak
és ezek a hangok és zörejek soha nem ülnek el
ezért hát nem csodálható hogy a pesszimistább lelkek úgy vélekednek
(jóllehet a dolog kétesélyes de mégsem lehet sok jóra számítani)
rosszkedvében morog az Isten

***A verseket Agostinho Manuel Bento de Oliveira Séta egy vers körül
(Walking Around Poem) című sorozatával illusztráltuk.***

A valóság, mint metafora (2)

Mányoki Endre *tárcája*

A többletjelentéssel fölruházott valóság, mint a fotográfia autentikus útja oda, ahol még nem kell a kémiai kép lényegével szakítani, de már nem lehet a vegyi-természeti valóságban sem naív-önfeledten bízni: ez a metaforikus fotográfia. Egyéni változata annyi van, ahány jelentős művelője, nagy egyénisége.

Ezúttal az Olvasót egy önkényes tárlat megtekintésére invitálom: a kortárs magyar fotográfia közelmúltjának néhány jellegzetesen metaforikus művével szeretném megismertetni. A képek nem föltétlenül a legismertebbek, s még arra sem esküdnek meg, hogy alkotóik éppen ezeket választották volna ki életművük emblémájaként. De hogy meg sem tagadnák őket, abban is biztos vagyok.

Zátonyi Tibor: *Infra* (1986)

A városkép, mint metafora

A kultúra és a természet jelei közé ékelődik a civilizáció jelrendszere. Az Opera tömbje súlyosan és sötéten dőlni látszik, mintha süllyedne; ormáról ugrani készülnek a szobrok. Talán fölfelé, ahová a felhők, s ahová a nyilak is mutatják: valamiféle *parkolóba*? A csenevész fa karjai is odanyújtóznak? – bár maradék levelei szánandón gátolják igyekezetében: otthonos bárányfelhőket imitálnak. A megtriplázott vektor akár transzcendencia-kényszert is sugallhatna, ha egyszersmind nem árulkodna valódi szándékáról: az oldalnyíl megállni tilost sürget, s baljósan utal a fönt és lent közötti űrre.

eM. Soós György: Elvileg még szárazon (1986)

Az akciófotó, mint metafora

A trambulínról lezuhanó test első pillantásra nem kelti föl a zuhanás érzetét; a már-már légies tartás inkább az önfeledtség élményét, a levegő megtartó erejébe vetett elemi bizalom érzetét erősíti. Ebben segít a távoli parttal egyanyagú víztömb is – mintha a súlyával igyekezne garantálni az ugró biztonságát: kijelöli számára azt a sávot, ahol nem érvényes a gravitáció. De a sötétség a nagyobb erő, s tömege – nem kétséges – elnyeli a pillanat hőjét.

Halas István: Segesvár (1982)

A történelmi városkép, mint metafora

Klasszikus fotó. A képépítés formai tökélye, a diagonális szerkesztés szinte mozgófilmi bravúrja, minden album megbecsült és méltán honorált oldala – volna. Ha embertelen volna. Ha nem bokázna el rajta tétován s szégyenlősen egy lány, akinek mentében lecsúszott a térdzoknija, és aki a virágos kreppsoknyája fölött fekete pulóvert visel. Ha nem vonzódná ösztönösen a salétromfoltokkal és vakablakokkal

szabdalt falhoz, és nem hagyta volna ott magára ütődött térdű társát abban a keresztbe kockás kártolt gyajpúszoknyában – sírni. Minden pontos a képen, csak ez a sírás alaktalan. Csak a dráma. Ami átvetül a kép egészére, s önkéntelenül is gondterheltté teszi a jelentését.

Cseri László: Családi album (1988, sorozat, részlet)

Az emlékfotó, mint metafora

Frakk, keménygallér, csokornyakkendő, előírásosan pödört-kötött arc-ék: udvarlóba indul a polgár. A kamerába is mintha csak siettében pillantana bele; a kéz és a hát vektorai lendületre vallanak. Arrafelé indul, ahonnan a fény jön, ami arcára, magas homlokára és értelmes, határozott, szép vágású szemére vetül. A virágcsokor csendéletet idéző faktúrája és finom pasztell karaktere szinte észrevétlenül simul bele az ingmell és a bukétára rímelő nyakkendő szemérmes-otthonos hangulatába. Ha ezt a keskeny sávot kitakarjuk, a világ nagyon is rendben valónak mutatkozik. Ám

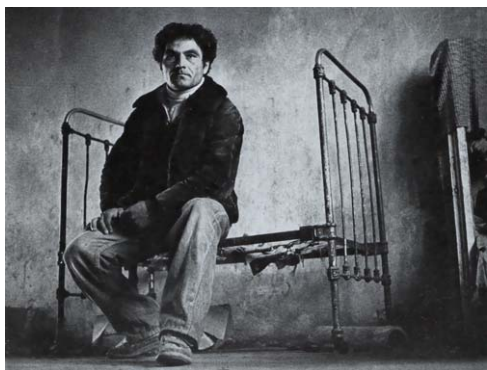

a hát sötét diagonálisa – a púpot képző könyökkel – határozottan, bár még nem durván megosztja a látványt: emberre, és gomolygó, baljós semmire. S a szemlélő nem szabadulhat a képdinamika ellenében ható, természetellenes mozgás képzetétől; mintha az alak visszafelé haladna. A szemlélő előbb csak kibúvót keres tudása csapdájából: hátha a kép csupán korrigálni akarja önmagát, s az alak a centrumba, a négyzet kínálta legstabilabb harmóniába törekszik... De ha öncsalásában elhárította is a stigmát, ha föl se fedezi a Dávid-csillag vigasztalan szürkéjében a ködgomoly jellegzetes árnyalatát, akkor is érzi: elég csak néhány centi, és az arcról már el is tűnt a fény. S az alakot csokrostul-jövőstül, mindenestül fölemészti a semmi.

Stalter György: Férfi portré (1987)

A portré, mint metafora

Lehetne szabályos, korrekt szociofotó is; a kellékek adottak. Ütött-kopott, nyeklett rugózatú vaságy, rideg fal, gyűrött kartondoboz, ott-felejtett eternit félcső, ajtaját vesztett szekrény, rongyok... S a vesztést sugallják a dülöngélő vonalak is, a látvány bizonytalan s bizalmatlan karaktere. Ilyen környezetbe a néző lehajtott fejű, sorsának megadott szereplőt képzel s vár el. Nem olyant, aki bele se férne az ágyba. Aki a jelenlétével szétfeszíti a teret, s ellene mozdul minden

kommersz látványnak. Aki itt, a színünk előtt ül, sérületlen tépőzáras sportcipőt, kómosott farmer-nadrágot, művelúr irhadzsekit, tiszta-fehér garbót visel. Az arca széles és erős, a haja sűrű és frissen mosott, orra afrikaian tág: cimpái szaglásra készek, lefutó redői totemikusan határozottak, a szemöldöke egyszerre diabolikus és töprengő, a szája résre zártan elszánt, és a szeme... A szeme nem ránk néz. Nem föl- és legkivált nem lefelé. Valahová mögénk.

Oda, ahová mi nem látunk, és azt látja, amit mi nem láthatunk.

Kerekes Gábor: Lenfonó (1980)

A táj, mint metafora

Gyárépület a pusztaságban. Az égbolt helyén üresség, a föld helyén üresség, s minden biztonnal odabent is az: a széles, szinte tagolatlan falban kitört ablakok sorakoznak. A textilgyár nincs messze, de közel sincs; éppen a határán valaminek, amit jobb híján horizontnak mondunk. Az épület ebből a perspektívából ék alakúnak mutatkozik, de az ék

nem éles, nem kelti föl sem a sebesség, sem a hatolás érzetét. Mégis, mintha az egész lassan erre, felénk tartana. Oda, ahol már foltokban tenyészik a sötét, akárha burjánzó fekélyek roncsolják a semmi felületét. S mintha magát a robusztus építményt is megtámadta volna a ragály; egyik falát már elborította egészen. Ez a börtönuszály, ez az anti-Titanic a végzete felé sodródik, s előbb-utóbb elnyeli a tér s az idő fekete lyuka. Mint ahogy ellenérvét, a nyeregteret, emberportára emlékeztető házat máris emészti.

Jokesz Antal: Virágos ruhás nő (1978)

A helyzetkép, mint metafora

Valahol, talán minden lakott terület határán, talán a szerkesztett és a vegetatív világ mezsgyéjén valaki áll és valamire vár. A hely lehet akár egy buszmegálló is, a helyzet pedig merőben köznap: elmenni innen máshová. A kép az ellentét dinamikájára épül föl: a növényzet diagonális sávja erőteljesen előre, az ember – csak jelzett – tekintete határozottan visszafelé irányul. Közül, a két irány arany metszésében áll a várakozó. Jelenléte súlyos is, meg esetleges is; tömege alaktalan bár, mégis ismerős. Lehetne a szomszéd ugyanúgy, mint a testvérünk, anyánk, bárki. Lehetne a magunk valamelyik inkarnációja. Saruját ugyanúgy hordja, ahogy általában a sarukat hordjuk; térdét ugyanúgy rogyasztja, ahogy vártunkban mi magunk is rogyasztjuk; kezét ugyanúgy fonja a csipőcsigolyájára, ahogy mi is fognánk ugyanebben a helyzetben: még nem dől neki az oszlopnak, de már titkon kacérkodik a támasztékkal. Van azonban valami, ami a szokásos helyzettől itt különbözik: a szinte vakítóan fehér gallér. A várakozó valami ünnepre készül, valami kivételes felé igyekszik; annak ígézetében ácsorog. De hiába a gallér éteri brillanciája, hiába a kartonruha virágainak az égbolt picinyke sávját idéző fénye – a várakozó aligha jut el sehonnan sehova.

Ezüsttel, arannyal

Két látogatás Udvardi Erzsébet festőművésznél

Csanda Mária tárcája

A Balaton északi partjára kirándultunk magyartanár barátommal az ezredforduló utáni évtized egyik iskolaszünetében. Megnéztük Szigliget várát, hegyet másztunk, végigsétáltunk az öböl mentén. Körbejártuk a kastélyt a hegy tövében, mert bemenni akkor nem lehetett, üldögéltünk az arborétumban. (Később ennek a kirándulásnak az ihletésére töltöttem ott néhány napot az alkotóházban. Csend és szépség, néha már túl nagy csend, ha az ember több napja tartózkodik ott, és alig ismer valakit.) Aztán az Esterházy-kastélytól lesétáltunk a Rókarántóig, onnan busszal tovább, Badacsonyba.

Két vitorlás

Badacsonytomajban Egry József múzeumát akartuk megnézni, és valahogy elkerültünk Udvardi Erzsébet festőművész házáig. Becsöngettünk, bár a képtár megtekintési ideje már lejárt. A művész mégis beengedett, körbevezetett a lakásból átalakított, néhány szobás emeleti kiállítóhelyen, majd levitt a műtermébe. Egy szent-

képen dolgozott a bajai templomnak. Később megtudtam, onnan származik, Baján kezdte festészeti tanulmányait is. A természet utáni festésről, Bernáth Aurélról mesélt, s hogy a modernnek között nem divatos, így kiállításra sem hívják, pedig mennyire szeretne egy tárlatot a kiscelli múzeumban. Az Egry Múzeumban viszont több alkotása

látható, a Balaton festője ő is. Képeinek különlegessége, hogy ezüstöt, aranyat is használ, gondoljunk csak a vízen átívelő nap- és holdfényre, amit a köznyelv arany- és ezüsthídnak nevez. Tisztelettel és ámulva hallgattuk, ahogy mesélt festői műhelyéről. Kaptunk ajándékba egy könyvecskét már elhunyt újságíró férje, Tamás István írásaival, és egy vékonyka albumot a festményeire jellemző ezüst- és arancysillámú akvarellek gyűjteményével. A zenére terelődött beszélgetés során említette, szerette az egykori zenetörténész-kritikus, Pernye András írásait, én pedig megígértem, utánanézek.

Budaestról aztán megírtam neki, sajnos nincs ilyen gyűjtemény. Nem sokkal később találkoztam egy zenetörténésszel, aki dolgozott ugyan a Pernye-írások kötetbe szerkesztésén, de egy szerkesztőváltás miatt kútba esett a kiadás. Évek múlva, a tavalyi esztendő végén kaptam kézhez egy meghívót: megjelenik a könyv, december elején lesz a bemutatója. Nosza, fél évtized távolságából teljesíthetem az ígéretem. A bemutatón dedikáltam is a kötetet Udvardi Erzsébetnek az azt összeállító zenetörténésszel, Mikusi Balázssal. Találtam is valakit, aki Balatonfüredre autózott azokban a napokban, elmehettem vele, kitérőt tett a kedvemért. Nem tudtam, egyáltalán megtalálom-e még a festőnőt, nem költözött-e vagy utazott-e el? De hát legfeljebb visszahozom a könyvet.

Csenedélet

A faluban egy kedves járókelő igazított útba, nem a Rómain, ahogy emlékeztem, hanem egy bekötőúton áll a ház. A műterem felőli nagykapu nyitva volt, "sofőröm" kint hagytam, nem tudtam, kit-mit találok, és időzni sem akartam sokáig. Már egészen sötét volt a téli délutánon, amikor átbetorkáltam az udvaron a fénylő műteremig. A festőnő pokrócba bugyolálva ült egy karosszékekben és festett. Köszöntem, mondtam, mi járatban vagyok. Gondolkodott, épp csak pihentette az ecsetet. Szent Pálról festett egy kisméretű képet, fejmagasságban állt előtte az állványon.

– De jókor jöttél! – mondta, majd hozzátette: – Nagyon beteg voltam.

És tényleg, kicsit madárszerűbb volt, mint emlékeimben. – De addig élek, míg festek, amíg dolgozom, látod? Tényleg nekem hoztad? – nézett bele meglepetten a könyvbe, azután azt kérdezte örömben: – Te nem dedikálsz?

– Majd ha nekem is lesznek már kötetbe gyűjthető írásaim, hozok belőle – ígértem.

Balaton

– Tudod, hogy a karácsonyi bélyegre a képet tőlem kérte a Posta? – mosolygott a festőnő, és adott néhány rajzzal és bélyeggel díszített borítékot. Egyikre ráírta a keresztnevemet és alá: szeretettel, Erzsébet. Érdeklődött, hol alszom este, talán ajánlott volna egy helyet, de mondtam, megyek vissza Pestre. Egy neki segédkező fiatal nő, afféle

bejáró és ápoló, egyszerű falusi, kikísért, felkapcsolta a villanyt a sötét udvaron.

Az utcáról már csak a műterem teteje világított, az emeleten télikert zöldellt, közöttük képek magasodtak. A bélyegen a karácsonyi angyalok csellóval, hárfával, hegedűvel zenélnek. Arany és ezüst hangon muzsikálnak, azt képzelem.

A nap vége

A Sziveri-beszélgetőkönyvből

GYEREKKOR. A HARIZONA. CSODASZARVAS

– Mesélj nekem a gyerekkorodról. Milyen volt?

– Boldog volt. Gyerekkorom boldog volt.

– Hol laktatok?

– A Horea úton...

– Az ESPLÁNál.

– Egy ideig persze, de aztán átköltöztünk a Harizona épületébe, a Horea út túloldalára, az 5. szám alá, nagyapám házába. A bejárata különben nem is a Horea útról nyílt, hanem a Kőmál-alja utcából.

– Kőmáj...?

– Nem, nem. A Kőmál alatti részről van szó. De én meg azt hittem eleinte, hogy ez a név valójában egy ige, mit tesz vele? Hizlalja, fájlalja, marasztalja, kőmálja... A Kőmál hajdan szőlőhegy volt, a Fellegvár oldalában, mi, harizonás fiúk oda jártunk fel focizni a Citadellára, az ejtőernyős toronyhoz.

Nagyapám háza egybeépült az Első Magyar Biztosító Társaság bérpalotájával, ma már teljesen egybeolvadt vele, a körvonalai sem látszanak. Csak az különbözteti meg tőle, hogy egy óriási paradicsomos kert tartozik hozzá, az Erzsébet út irányába. Ez eredetileg az Édenkert egy parcellája volt, Erzsébet királyné hozatta és ültetette át az Ararát lejtőiről. Vagy a Tigris forrásvidékéről.

A bérház földszintjén működött a kocsmá, amely előbb a Tikk-Takk nevet viselte, aztán egyszer leégett, utána A Madárhoz néven indult újra. Románul is olvasható volt a cégérén, hogy La Pasărea Zburătoare, A Repülő Madárhoz, meg franciául, hogy A L'Oiseau. Aztán volt még egy játékküzlet is, meg a HARIZONA, amelynek a pincéjében szoktunk bújócskázni és rablózni...

– Mi az, hogy HARIZONA?

– HARIsnya, ZOkni, NAdrág. Illetve később HARISZONA, Harisnya, Szoknya, Nadrág. A város legnagyobb textil- és rövidáru-lerakata volt, pincéjében mindenféle izgalmas bálákkal és zsákokkal és rengeteg gyapjúholmival, embernél nagyobb szövettekercsekkel. A molyok ellen pedig brutálisan benaftalinozták az egészet, úgyhogy...

– Úgyhogy?

– A szülők tiltották, hogy odamenjünk játszani, sötét és zezugos volt, bármikor ledőlhettek a feltornyezott bálák, nem beszélve arról, hogy a HARIZONA sem örült annak, hogy a pincéjében vásott kőlykök bújócskázzanak és dohányozzanak...

– Hány éves voltál?

– Nyolc meg tíz meg tizenkettő... Szóval tilos volt ott játszani, s valahányszor mégis odamentünk, soha nem értettük, hogy a szülők

honnan szereztek tudomást erről... Hol jártál fiam? Az utcán, anyuka. Nem a pincében? Nem, dehogyis. Na gyere csak ide. Dirr-durr, két nagy pofon. Hogy mersz te anyádnak így hazudni? Speciel nem az én anyámról van szó, Radut viszont folytonosan verték emiatt, de mégis, különös volt, honnan tudják mindig, honnan jövünk...

- És honnan tudták?
- Hát az orrfacsaró naftalinszagról, amelyet árasztottunk.
- És mi lett a Harizonával?
- Hát azt betiltották.
- Tilos volt zoknit, nadrágot viselni?
- Nem, csak beszélni róla.
- Na és az a hatalmas, nagy kert az Erzsébet út alatt? Ott nem játszottatok?
- De, nagyon sokat. Volt a közepén egy óriási nagy fa...
- Fogadjunk, hogy cédrus.
- Nem.
- Égig érő jegenye.
- Nem.
- Édenfa?
- Nem.
- Rákóczi tölgyfája.
- Nem.
- Hanem?
- Egy majomkenyérfa.
- Igazi?
- Egy nagyon ősi fa. Nagyon-nagyon ősi kinézete volt. Lehet, nem majomkenyérfa volt, de ahhoz hasonlított.
- Majmokkal?
- Nem akarok hazudni neked. Csak egyetlen majom élt rajta, egy öreg emberszabású gorilla.
- Ezt méltányolom.
- A gorillát?
- Azt, hogy nem mondasz nekem valótlanságokat. Csak a tiszta színigazat. Egy majom az egy majom. Véletlenül sem mondasz kettőt.
- Hát nem is.
- És hogy szólítottátok a majmot?
- Ádámnak.
- Te, és a fa gyümölcséből ettél?
- Nem emlékszem. Anyám, azt hiszem, volt, hogy lekvárt főzött belőle.
- A majomkenyérből?
- Abból, abból.
- És madarak? Voltak a fán?
- Egy-két paradicsommadár. De ott, a fa mellett, ott álldogált mindig maga a mondabeli, fényes agancsú...
- Csodaszarvas?!
- Pontosan. Rengeteget simogattam meg beszélgettem vele, nagyon jó fej volt. Még azt is megmutatta, hol látható a Fennvaló lábnyoma a kertben. Meglepően kis lába volt. Érdekes viszont, hogy a szarvas soha nem mozdult el a fa alól.
- Soha?

- Soha.
- Láncra volt verve?
- Nem mondom meg.
- Ki volt tömve?
- Nem mondom meg. Majd eljössz és meglátod.

BÚZÁS ÉS MARSCHALKÓ. SZOBOR A KÁNYAFŐ ALATT

– Annak, amit egy erdélyi ember mond vagy tesz, nem mindig fejthetőek meg az okai.

A Horea, vagyis Ferencz József út 5. szám, az Astoria mellett, szemben az Urániával, hajdan nagypolgári családoknak épült, négy-öt szobás lakásokkal. Ezeket aztán a proletárdiktatúra éveiben egy-két szobás társbérletekké darabolták szét. Közös volt a konyha, a fürdő, az éléskamra, vagyis a spájz és a bosszúság.

Az összezártságból számtalan vita keletkezett a társbérlők között. Mi a másodikon laktunk, ahonnan pompásan be lehetett látni az első emeleti lakásokba. Esténként odagyúltunk a körfolyosó korlátjához, mint a verebek, és hitetlenkedve figyeltük, ami Búzás és Marschalkó közös konyhájában történik.

Búzás belépett a konyhába, villanyt gyújtott. Leült az asztala mellé, és nekilátott vacsoráznai.

Nemsokára hazaért Marschalkó is. Leült a másik asztalhoz, az volt az övé, meggyújtott egy gyertyát, olykor petróleumlámpást, és ő is vacsorázni kezdett.

– Közben meg égett a mennyezeti lámpa?

– Persze.

– Akkor meg miért gyújtott gyertyát?

– Hogy mindenki lássa, hogy ő a saját fényénél vacsorázik, vagyis nem fog beszállni a közös áramszámlába. Merthogy ő nem fogyaszt áramot, miért is fizetne, ő gyertyafénynél szeret vacsorázni, „tudja mindenki a házban“.

– Gondolom, per lett a dologból.

– Több is, ezek elhúzódtak nem is tudom hány évig. Végül – eddig még világos, követhető és érthető a történet – külön villanyórákat szereltek fel a konyhában, talán nem is ők, hanem az utódaik. Végül mindkét család elköltözött.

– Igen.

– De akik a Marschalkóék helyére jöttek, az új lakók, továbbra is gyertyafénynél vacsoráztak a kivilágított konyhában.

– Miért?

– Nem tudom.

– Hagyományból?

– 1944-ben a várható bombázások elől be akarták menekíteni Mátyás lovas szobrát valamilyen biztos fedezékbe. A Donát úton, a Kányafő alatt építettek egy hatalmas bunkert, Donát szobra alatt.

– De Kolozsvárt bombázták a háborúban?

– Végül is nem, amit Bánffy Miklósnak köszönhet a város. Köszönhetné, de nem teszi.

– Akkor hát nem is kellett átköltöztetni a szobrot.

– Egyesek szerint nem.

– És mások mit mondanak?

– Hogy de igen is bemenekítették oda a hegyoldalba, csak egy másolatot hagytak helyette a Főtéren.

– Miért?

– Akkor már nem a bombázások kockázata miatt, hanem egyéb lehetséges nem kívánt fordulatok jelentették az okot. Vagy ki tudja.

– És befért oda az egész szobor, királlyal, mellékalakokkal?

– Van, aki úgy tudja, eredeti helyzetben van ott, mások szerint szétszedett állapotban hevernek a király, a ló és a hadvezérek.

– Akár így, akár úgy, de akkor hát Fadrusz eredeti szobra ma is még a föld alatt van?

– Mondom, egyesek szerint.

– Szerinted?

– Szerintem is.

– Miből gondolod?

– Onnan, hogy láttam.

– És? Egészben van, vagy darabokban?

– Nem mondom meg, majd meglátod magad.

– Megmutatod?

– Hogyne mutatnám.

– És ha már minden veszély el fog hárulni, amely a szobrot fenyegethetné?

– Akkor sem fogják kihozni onnan.

– Miért nem?

– Mert kolozsváriak.

– Ez mit jelent?

– De hiszen ezzel kezdtem. Nem tudjuk. Annak a néhány embernek, aki ismeri a valódi szobor helyét, őnekik elegendő, ha saját gyertyájuk fénye világítja meg a király arcát. És bármilyen fontos ügy van, az erdélyinek mindig ott van a kezében a saját gyertyája.

Noszlopi Botondot, a Budapesten élő, csíkszeredai születésű költőt kérdeztük második, *A szórakoztatás mesterfoka* című kötetéről, alkotói pályája fontosabb állomásairól, a slam poetryről, az online póker és a líra viszonyáról.

A pókerező költő

– „Szellemi lénynek tartom magam, költővé, íróvá szeretnék válni. Ez a folyamat addig tart, míg itt vagyok a földön“ – *mondod egy korábbi interjúban. Két versesköteted már megjelent, fő hivatásod is a versírás, pedig sikeres ügyvéd is lehetnél végzettséged alapján. Miért beszélsz jövőbeni célként a költői pályáról? Most nem érzed magad annak?*

– Még nagyon sokat kell tanulnom a költészetről és az életről is. Olyan ismeretek hiányoznak, amelyek részint mulasztásból, részint fiatalságomból adódóan nincsenek meg. Többet kellene irodalmi berkekben mozognom, vagy a folyóiratokban való közlés lehetőségeit keresnem. De a költői szerepvállalás ezen része meglehetősen fáraszt. Úgy is fogalmazhatnék, hogy ebben a tekintetben lustább vagyok a kelleténél.

Valóban nincs polgári állásom, jogot végeztem, és nem maradtam a jogi pályán, de ez azért szerzteágazóbb probléma. Egyrészt még másoddiplomás egyetemista vagyok, másrészt jelenleg nem tudom a hivatásként választott irodalomművelésből eltartani magam. Így alternatívákat kerestem, és keresek most is. Korábban ösztöndíjakból, diákmunkákból éltem. Aztán teljesen véletlenül jött a póker, ami kényelmes volt és jövedelmező is. De ettől még mindig holtvágány vagy kényszerpálya. Sok időt igényel, és azt hiszem, hogy számomra nem ez a szellemi kibontakozás optimális útja.

– *Miként egyeztethető össze a költészettel ez a „holtvágány“? Netán versírásra is sarkallhat?*

– Kevés dolog nem sarkall versírásra, de a póker esetemben az egyik ezek közül. Mintha egy teljesen izolált részem lenne, egy olyan dimenzió, ahol ugyan van izgalom és tömérdék siker- meg

kudarcélmény, mégis ez az aktivitás nélkülöz minden líraiságot. Nem jelent ihletforrást. Ennek persze kissé ellentmond, hogy épp most jelent meg egy könyvem a pókerről (*Gyorstalpaló online póker*, Irodalmi Jelen Könyvek, 2012.). De hát ez egy szakkönyv, egy tankönyv, és bár megpróbáltam minél több humort belevinni, mégsem gondolom, hogy bármi köze lenne az irodalmi „ténykedéseimhez”. A póker szellemi sport, fitten tartja az elmét, de főleg az elme azon részeit, ami a logikát, a racionalitást, a földhözragadságot hordozza. A kreatív rész pedig vár a sorára...

– És miért az Irodalmi Jelen Kiadónál jelent meg ez a szakkönyv? Talán költőket buzdítasz pókerezésre?

– Előző kötetemet, a *Csendrapszódíát* az Erdélyi Híradó és az Irodalmi Jelen Kiadó közösen jelentette meg. Az utóbbinak köszönhető, hogy a könyvet széles körben megismerték. Erdély után nemcsak Magyarországra, hanem nyugatabbra is kijutott a kortárs magyar irodalom után érdeklődő könyvkereskedésekbe. A pókeres könyv nem feltétlenül illik az Irodalmi Jelen Könyvek profiljába, mégis itt szerettem volna megjelentetni, mivel jobban eladható, mint a verseskönyveim. Tudom, hogy itt komoly energiát fektetnek a könyvek terjesztésébe.

Pókerezésre mindenkit buzdítok, mert aki elkezd, izgalmas fejezetet nyit az életében. Annak, aki hajlandó elmélyülni a pókerelméletben és kitartó, ez az izgalom nem a hazardőrök vagy az anyagi csődbe kerülés izalmát jelenti majd, hanem a sportét. És nem mellesleg pénzt is lehet keresni vele, ahogy más sportokkal.

– A szórakoztatás mesterfoka című köteted a kolozsvári Erdélyi Híradó Kiadó gondozásában jelent meg. Te viszont Budapesten élsz már hosszú ideje. Miért ragaszkodsz az erdélyi kiadáshoz?

– Az első kötet egy részét kolozsvári tartózkodásom alatt írtam. Azt hiszem, négyszer írtam újra, és végül Orbán János Dénes szakmai tanácsai és bábkodása révén született meg. Emiatt formai és tartalmi szempontból is normatívnak mondható a Helyőrség szerepe, érezhető a hatása, és nagy szerencsének tartom, hogy ez így van. Nagyon nehezen szelektálok a verseimben, és hajlamos lettem volna sok gyenge verset megjelentetni, akár kötetben is, ha nincs ez a kontroll, ami jóindulattal, ugyanakkor szigorúan járt el velem és a verseimmel kapcsolatban. Ugyanez a kontroll sugalmazza Budapestre költözésem óta, hogy rossz döntést hoztam. Nem kizárt, hogy ez beigazolódik.

A második kötet elkészültével nem volt kérdés, hogy ugyanott szeretném megjelentetni. Úgy éreztem, ez a könyv ide tartozik, akkor is, ha a formai

elvárásokat végül is megtartva, némiképp szakított e kör tartalmi hagyományaival. Az irodalmi szerkesztés – Gál Attilának köszönhetően – és a nyomdai kivitelezés a verseskönyvek megszokott szintjéhez képest kiemelkedő lett. Viszont kissé csalódtam amiatt, hogy a kiadó a könyv utóéletével, a terjesztéssel, a kritikai visszhang gerjesztésével, anyagi vagy egyéb okokból kifolyólag nem különösebben foglalkozik.

– Ezt több „helyőrséges” szerző is hiányolja. Mi lehet ennek a kiadói attitűdnek az oka? Befolyásolhat abban, hogy a következő kötetedet más kiadóhoz vidd?

– Nem tudom az okát, de feltételezem, hogy elsősorban a pénzhiány, legalábbis ami az üzletekbe való eljuttatást illeti. A többről őket kellene megkérdezni. Mindenesetre nem szeretnék hálátlannak tűnni, vagy igazságtalan lenni a kiadóval, mert nem könnyű verseskönyvet megjelentetni manapság. Legalábbis akként, hogy ne a szerzőre terhelődjenek a kiadás költségei. A könyv szerkesztésével, a támogatások előteremtésével, a megjelentetés egyéb feladatainak ellátásával az Erdélyi Híradó profi szintet képvisel. Így, ha a következő könyvem nem ott jelenne meg, másban keresendő ennek a miéértje. De ez még odébb van.

– Erdélyi születésű költőként miért tartod fontosnak, hogy Budapesten élj? A magyar főváros irodalmi központ?

– Attól függ, milyen mércével mérünk. A népességarányt véve alapul nem hiszem, hogy Budapesten több lenne az egy főre jutó tehetséges írók száma, mint a magyar nyelvterület többi részén. Viszont ugyanezen arány okán itt jóval több irodalmi, kulturális és szórakoztató esemény zajlik egy időben, mint bárhol máshol. Ez inspiratív lehet. Előny lehet, hogy több könyvhöz hozzáfér az ember, a fejlett könyvtárrendszernek köszönhetően. Mégis egy magamfajta „vidéki” szerzőnek nem az írói kibontakozás, hanem a marketing szempontjából lehetne előnyösebb itt élni. De ez utóbbi területen sajnos nem vagyok nagy rátermettséggel megáldva. Ezért számomra ez egy félig profitálható vállalkozás. Az, hogy még mindig itt vagyok, az itt végzett egyetemeknek köszönhető, és nem az írói elhivatottságnak. Azt remélem, hogy miután minden kerülőutat bejártam, végül leszakadoznak rólam a keresés és félbehagyás terhei, és csak egyetlen dologra kell összpontosítanom, amiben hitem szerint a legjobbak közé kerülhetek.

– „A sors cirkuszba hívta vén bolondját / fürge majmok, hős oroszánok közé / ráncába bíbort s hófehéret mázolt / s porondra lépett az unt népek elé” – írod egyik versedben. A költő szerinted egyfajta bohóc, akinek tettét nem követi semmiféle reakció?

– A reakció hiánya is egyfajta reakció. Itt nem akartam egyértelműsíteni, hogy az elmaradt reakció a közöny lenne. A csend lehetne a nem értés vagy a meghatottság ürje is. Így a bohóc-költő színéről való eltűnése is kétesélyes lenne: frusztráltság vagy elégedettség munkálhat benne. Ez volt a vers titka, de ebből is látszik, hogy nem elég jó a vers, mert le kellett lepleznem a titkát.

– *Verseid alapján úgy tűnik, számodra mindennek az örök mozgatórugója a szépség. Csak néhány verscím: Óda a zsarnok szépségéhez, A belső hangról, Elviselhetetlen könnyű. Sőt, mintha világmegváltó szerepe is lenne. Jól gondolom?*

– A művészetnek messianisztikus szerepe van, azzal a csellel, hogy közben szórakoztat és elviselhetőbbé teszi az elromlott világban való időzésünket.

Nem hiszem, hogy a világot szeretném kimozdítani a sarkából, csupán a fókuszot, ahonnan a világra nézünk. A mai ember túlságosan bízik az elemző agyban, a rációban, és kevésbé az érzékeiben és a kontemplációban. Holott nemcsak a gondolkodás tesz minket emberre, hanem az a mód is, ahogy az érzékeinket használjuk. Nem pusztán a túlélésnek rendelve alá azokat, hanem az élvezeteknek is, az eltöltendő idő kellemesebbé tételének. Legalább akkora kincse az embernek a szépségre kielezett érzéke és a halandósága, mint a gondolkodásra való képessége. A fájdalom és a szenvedés pedig nem megrontja, hanem teljessé teszi mindezt.

– „Nem más, miből életem szövődik, mint a szépség zsarnokoskodása?” *Miért zsarnok ez a szépség?*

– A szépség azért zsarnok, mert nem lehet elmenni mellette. Akkor sem, ha más és más látunk vagy tartunk szépnek. Ösztönösen törekszünk arra, hogy kapcsolatba kerüljünk vele, vagy létrehozzuk. Mindennek van egy mintából vett, esetleg továbbalakított vagy teljesen általunk képzett formája, ami meghatároz, ami egyfajta törekvésre ingerel.

Tegyük fel, hogy én odavagyok a kerti törpékért, a kertemet ezek díszítik. Ha egy új törpével találkozom, beleszeretek és megvásárolom. A többség bolond giccsgyűjtőnek tart, de engem akkor is a kerti törpe tesz boldoggá, és egyre többet és egyre szebbeket szeretnék látni belőlük. Mást mondjuk egy Rubens-kép, megint más a *Hajnali részegség* borzongat meg. Miért törekszünk arra, hogy ízlésesen rendezzük be az otthonunkat? Miért fáj vagy bosszant, ha ezzel mégsem nyerjük el mások tetszését? Tehát mégsem lazulhatok el igényes otthonomban, nem örülhetek a törpémnek? Sajnos nem, hiszen szeretném, hogy amit én szépnek látok, más is annak lássa. A szépség úgy gyönyörködtet, hogy közben nyugtalanná és kiszolgáltatottá tesz. És végül célt ér,

akkor is, ha a magas kultúrában találunk rá, akkor is, ha egy Szécsi Páldalban. Függséget okoz. Vagyis eredendően függünk tőle.

– *Hogyan juthatunk el önmagunk megértéséhez a szépség által?*

– Én keveset tudok még, de azt hiszem, hogy önmagunk megértéséhez, egyáltalán a teljes megismeréshez sohasem fogunk eljutni. Mert nem biztos, hogy erre vagyunk szánva. *Látszólag* ezt szeretnénk, de *valóban* jó lenne az nekünk? Megengedhető ez a cél, ha feltesszük, hogy ez egyenlő lenne a teremtés leleplezésével? Milyen lehet egy olyan élet, ahol az ember mindenről már mindent tud, ha nincs már semmi, amit megismerhetne? Lenne-e bármi, ami ezt az „idillt” jobbá tehetné? Nem szerencsénk, hogy vannak titkok?

Egy sokat tapasztalt (szélsőséges esetben „kiélt”) emberből kétségtelenül bizonyos nyugalom is árad. De biztosak lehetünk-e abban, hogy ez a nyugalom boldog, vagy az elégedettség nyugalma is? Hiszen egyre több történésnek látja a kimenetelét, kiszámítja, hogy ezt vagy azt a kezdetet várhatóan milyen ismétlődés zárja le. Egyre ritkábban lepi meg bármi, aminek örülhetne.

A másik oldalt nézve, Te szeretnéd-e, hogy minden titkot meg tudják? Nem véletlenül takartad el. Meg akarod óvni azt, akinek nem kell tudnia róla.

Ahogy a tudományban az új ismeretek és felfedezések időről időre átrendezik a világképünket, a művészetekben és a misztikában is átalakulások történnek. Egy-egy új tudományos felfedezéssel újabb talányok keletkeznek, egy-egy művészi vízió a tudományt inspirálja – így hódít el területeket egymástól e két szegmens. Nem gondolom, hogy ez a folyamat valaha lezárulna. Az objektív oldal fejlődésével egy időben az ízlés is változásokon megy át. Hogy milyen szerepet kap mindebben a tudós ember mellett a művész? Mi más, mint ami a szubjektív rész egyik végletének, a szépnak a befogadásával és művelésével kapcsolatos. Persze, e művelés nem feltétlenül a szépség témájában, hanem módjában értendő.

– *Célod, ahogy a Valse tristében, új köteted nyitóversében megfogalmazod: elérni oda, ahol a sáros úthoz hozzábújik a tiszta ég. Vagyis, ahogy Dante végigjárja a Poklot, a Purgatóriumot, majd a Mennyszágot. Te is ekképp teszel, csak egy sajátos, Noszlopi-féle Isteni színjátékban?*

– Maradjunk csak a játéknál. Ennek meghatározói: tétje van, izgalmat vagy örömet, fájdalmat vagy csalódást okoz, annak függvényében, hogy nyerünk vagy veszünk. Az élet az olimpia. Számos játékból tevődik össze. Ebből valamennyit megnyerünk, valamennyit elvesztünk. De az olimpiát nem lehet teljességében megnyerni, vagy elvesztetni. A harmonikus élet csak attól függ, hogy ki hogyan áll hozzá,

milyen esélyekkel indul, beváltotta-e a várakozásokat, és békére talált-e akkor is, ha pillanatnyilag vagy látszólag a vesztes oldalra került.

– *Miért véled úgy a kötetzáró versben, hogy a Dante Poklába lépés számodra egyfajta Kilépés az idill kapuján?*

– Talán mert ez egy körforgás? A pokol gyötrelmei az illúzióktól való megszabadulást jelentik, ugyanakkor a kínok az új illúziókba való belépés lehetőségét kínálják. A harmónia az, ha mindig meglépjük a soron következő lépést.

– *Milyen a viszonyod Nietzschehez, mennyiben befolyásolta a kötetet? Egyáltalán miért érzed szükségesnek beépíteni a versekbe a filozófiát?*

– Nietzsche valóban hatott rám, szeretem a stílusát, a cinizmusát, a szenvedélyét. Ha valami ilyen mértékben hat, nem lehet megkerülni az alkotói folyamatban. Mégis, ahhoz is túl kicsi vagyok, hogy egyáltalán a csodálójának nevezhessem magam. Hiszen nem is ismerem eléggé. Az is, hogy csak részben fölfogom valaha a rendszerét, egy véget nem érő lehetetlen küldetesként lebeg előttem. Filozófusnak túl kevés vagyok, remélem, hogy költőnek egykor elég leszek.

– *A Megalkuvás pszichológiája című versedben arra utalsz, hogy tulajdonképpen mindenki így vagy úgy eladja magát annak a kornak, társadalmi helyzetnek, amelyben él. A költő miért teszi ezt, ha értelmezésed szerint neki tükröt kell tartania mások elé?*

– A jellemben gyenge ember teszi ezt. Ezzel nem mondtam, hogy én nem lennék ilyen. Kevesen tartanak ki sokáig, előbb adják fel, vagy halnak bele.

Persze ezt a verset is, ahogy a *Csendrapszódíát* is, fenntartásokkal kell kezelni. Az utóbbinál az elhallgatás, előbbinél a megalkuvás sem következett be (még). Nem is tervezem. De nem zárható ki, hogy egyszer lépnem kell, és abban a majdani pokolban kell új illúziókra találnom.

– *Mit jelent számodra a hitelesség? Mitől lehet egy szerepvrs hiteles szemben az alanyi lírával?*

– Attól, ha nem derül ki róla, hogy szerepvrs. Könnyebb, ha nincs semmilyen ismeretünk sem a szerzőről, sem a vers keletkezési körülményeiről, pusztán a szöveg van. Ha például egy marslakó rábukkan *Jack Cole daloskönyvére*, és ez az első földi verseskötet, ami a kezébe került, meggyőződésem, hogy minden szavát elhiszi.

Ez, persze, csak tréfa, mert nem hiszem, hogy a szerepvrsben vagy a bökversben a hitelességet kellene keresni, hiszen ez a leghuncutabb játék. És azt sem hiszem, hogy minden alanyi líra feltétlenül hiteles lenne...

– *Miért tartod fontosnak a metrikus verseket? Miért a szonett, az óda, a dal a számodra kedveltebb forma?*

– Talán mert nálam a forma fokozottabban pallérozza a tartalmat, gerjeszti a versben a feszültséget, arra kényszerít, hogy többet rágódjam egy soron, jobban megemészssek egy ötletet. Mégis van úgy, hogy a nagyon kötött forma, mint a szapphói vagy az alkaioiszi, ebben a tusában megöli a mondandót. Ezért inkább a szabadabb, dallamosabb formák állnak közelebb hozzám. Lehet, hogy egy kevés muzikalitás is szorult belém. Persze, sokszor, amit én dallamosnak érzek, a szigorú metrum alapján tökéletlen lesz. Lehet, hogy a jövőben a hangsúlyos verselés fog érvényt szerezni a verseimben, legalábbis teszek majd ezzel egy próbát.

– „Úgy vélem, hogy a tudatalatti felszabadítása egy tudatos szabályrendszer hálójában a legnehezebb alkotói feladat“ – *mondtad korábban. Nem volna egyszerűbb szabad verset írni?*

– Nem akarok irodalomelméleti alaptételeket ismételni, de itt én is azzal tudok csak válaszolni, hogy általában a vers választ formát magának, a vers első, második sora a döntő. Ha a vers szabad akar lenni, én nem fogom gátolni ebben. Közben csak arra kell vigyáznom, hogy nehogy a lustaság, vagy a formaismeret hiányának csapdáiba essem.

– *Mi a véleményed a slam poetry magyarországi, erdélyi térhdódításáról, el tudnád-e képzelni magad ebben a költészeti stílusban?*

– A slam poetry nagyon ütős és élvezetes: itt, most, nekünk. A műfajnak csupán egy gyöngéje van: az, hogy túlságosan aktuális elemekkel dolgozik. Ez ugyanakkor a bája is, hogy elszigetel minket, a mostani rajongókat a jövőbeliektől. Úgy vélem, hogy virágkora hosszan tart majd, ahogy ezt az amerikai példán is látjuk. Képes lesz újra és újra megújulni és megtartani a közönségét.

– *Ez lehet a vers jövője?*

– Sokan prognosztizálják a verbális kultúrák visszatértét, tekintettel arra is, hogy egyre több az írástudatlan a bolygón. Ennek ellenére nem hiszem, hogy a slam poetry lesz a vers jövője. Kétségkívül ez is költészet, de más műfajról van szó. Azt hiszem, jól meg fog férni a csiszolt formákkal, az általánosabb, ismételt és rögzített témákkal. A *Csendrapszódia* című versem majdnem slam poetry, emiatt azonban egy dekát sem kell, hogy jelentését elveszítse. Ami nem baj, hiszen ez a tiszavirági tartam kölcsönöz extra erőt és drámai hatást ezeknek a műveknek a jelenben.

– *A Budapesti Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégiumának Hallgatói Önkormányzatában is tevékenykedsz kulturális*

referensként. Több ismert szerző – többek között Kányádi Sándor, Fried István, Orbán János Dénes, Murányi Sándor Olivér, Grecsó Krisztián, Szócs Géza – irodalmi estjét szervezted a kollégiumban. Ezeken mindig népes közönség gyűlt össze. Mi a siker titka egy olyan korban, amikor a fiatalok állítólag keveset olvasnak?

– A fiatalok rengeteget olvasnak, csak nem szépirodalmat: bloggolnak, kommentelnek, SMS-eznek. Az olvasás mint tevékenység egyelőre nincs kihalóban. Éri néha olyan szerencse az irodalom bizonyos szegmensét is, hogy egy-egy link vagy vélemény rámutat egy-egy íróra, költőre, és felkelti a tömegek érdeklődését. Emellett virul és meglehetősen aktív az irodalomkedvelők – a tömegkultúrát élvezőkhöz képest mindig is – szerényebb bázisa, köztük számos fiatallal. Évről évre rengeteg új induló van e területen, új és régi műfajokkal való kísérletezés zajlik. Csak azt kell belátnunk, hogy mint mindenre, a kedvelt tevékenységeinkre is kevesebb idő jut a mai információs szököár közepén. Az irodalomszervezésben főként ehhez kell tehetség: eljuttatni az információt ahhoz, aki erre vevő lesz. Kitalálni, hogy a célszemélyeket éppen milyen csatornán lehet a legkönnyebben elérni. A siker titka pedig az, hogy azoknak, akik eljönnek, mégiscsak fontos az irodalom.

– A köteted kolozsvári bemutatóján arról beszélgettünk, hogy gondolkodsz a prózán is. Mi lenne egy mai, huszonegyedik századi nagyregény legaktuálisabb témája Noszlopi Botond szerint?

– Ezen már jó régen gondolkodom én is. Lehet, hogy most sem sikerül kitalálni. De azt tudom, hogy utópia lenne, némi tölem kitelő egyszerű filozófiával, szerelmi bonyodalmakkal és tragédiával.

– Legutóbb rövid verseket olvastam tőled. Te a végletek embere vagy? A nagyregény után következhetne egy haikukötet?

– Azt még nem látom tisztán, hogy mi mi után következne, ez attól függ, hogy milyen témák foglalkoztatnak majd, és milyen formát lesz célszerű használni ezekhez. Az biztos, hogy alapvetően költői alkat vagyok, mert félek a hosszabb lélegzetvételű munkáktól. Sokszor nem vagyok elég kitartó, és az alábbhagyó lelkesedéssel alábbhagy a mű nívója is. Ezt mindenképp elkerülném. Amúgy igen, elég végletesen gondolkodom, és nagyjából úgy is élek. De hát a végletek középpontján tenyészik a harmónia.

Sopotnik Zoltánnal leveleztünk *Saját perzsa* című kötetének apropóján. Hitről, alkotásmódról, szabadidőről, celebekről, kultúrpolitikáról, slamról és politikai költészetről.

„A traumáimat egészítem ki sok-sok fantáziával”

– *Kortárs költőként, íróként hogyan fogalmaznád meg küldetésedet, feladatodat?*

– A feladatom? Túlélni, azt hiszem. Küldetésem nincs, vagy nem tudok róla.

– *A Saját perzsa pszichológiailag is kemény, erős írás. Mennyire tudatos ez nálad? Hol húzódik a determinizmus és az írói szabadság határa?*

– Az előző kötetem (*Futóalbum*, Kalligram, 2009) is erősen pszichologizáló, mentálisan „kemény” verseket tartalmazott. Alkatilag ez határoz meg, úgy látszik. Az írói szabadságba minden bele kell, hogy férjen, de persze mindenkinek máshol húzódnak a határai, és sokan nem az én személyiségem útmutatásai alapján karcollják a sajátjukat, ez így természetes, és ez látszik az óvatosan, szelíden kritikus kérdéssed mögött is. A szövegeknek erős téteket kell mozgatniuk, én ezt próbálok megoldani a magam sajátos módján, általában azért sikerülni szokott. A traumáimat egészítem ki sok-sok fantáziával, ez kerül be a szövegekbe, és örülök, hogy sok esetben ez provokál embereket. Találjanak csak be az ízek, a hangulatok, cipeljék kicsit magukkal, dolgozzanak rajta ők is, így lesz értelme szétszedni magam.

– *Írásaidban mintha küzdenél a transzcendenssel.*

– Küzdök, igen, minden költő vívja csatáját a transzcendenssel, attól költő többek között. Hiszek Istenben, ezt olyan két éve ismertem

fel, de a hívő részem állandó dialógust folytat az ateistával: vitáznak, veszekednek, néha még a birkózásig is eljutnak, mondjuk, leginkább ez írás közben jön elő. Ma már úgy gondolom, lehetne bennem sokkal több szakrális tartalék, tudás vagy mit tudom én.

– *Mikor jönnek a legjobb ötletek? Ajándéknak tekinted az írást, vagy tehernek?*

– Úgy dolgozom, hogy szól a zene, ülök a gép előtt, leírok egy sort, nézem a monitort egy órát kábé, utána kitörlöm, amit leírtam. Felállok, főzök egy kávét, visszaülök írni, elkezdem újra az egészet, és így tovább. A tizedik kávét már nem iszom meg.

– *Ha egyik gyermeked később írói pályára adná a fejét, milyen tanácsokkal látnád el?*

– Eszter lányom egy fajsúlyos komolyzenei pálya elején tart, Sárából valószínűleg balett-táncos lesz. De ha írásra adná a fejüket, talán azt mondanám, vigyázzanak, ne veszítsék el az egyéniségüket, valószínűleg megpróbálják majd ezt velük a közeg, de ne hagyják. Meg hogy az írók önimádók, nem kíváncsiak a másakra, bármit is próbálnak elhitetni az emberrel. És még csúnyábbakat is, de az maradjon a mi titkunk.

– *Mennyire befolyásolt a Saját perzsa darabjainak születésénél a politikai költészet iránti megnövekedett érdeklődés?*

– Egyáltalán nem befolyásolt. Én már az emlékezetes Radnóti-Bán levélváltás előtt is írtam ilyen jellegű verseket. És félreértés ne essék, a politikai költészet mindig is létezett a kortárs fiatal lírában, például Pollágh Péter barátom *Fogalom* című, 2005-ben megjelent kötetében van egy *Haza* ciklus, abban pedig több *Haza* címet viselő vers.

– *Mivel tölti az idejét Sopotnik Zoltán „civilben”, amikor éppen nem ír? Szerinted milyen mértékben kell egy irodalmárnak beengednie magánéletébe a sajtót, médiát?*

– Azt gondolom, sosem vagyok „civil”, a költő mindig dolgozik bennem. Írás mellett még JAK- füzeteket szerkeszték Orcsik Roland kollégával, meg a Prae prózarovatát, azt már egyedül. Ahogy említettem, van két gyönyörű, okos lányom, őket próbálom nevelni, bár a kedvesem sikeresebb ebben a harcban, ilyenek. Ja, és imádkozom, hogy a magyar politika, kultúrpolitika másszon ki a járókából végre. Most olyan bölcsis, maximum ovis szintű dolgokat látok mindkét oldalon. A második kérdésre nem nagyon tudom a választ, sajnos az irodalom képviselőit nem nagyon fenyegeti a veszély, hogy a média bemászik a lakásukba, netán

hálószobák mélyére. Az írók, költők mindig is alul voltak reprezentálva a médiában.

– *Ha egy író jó barátod „felcsapna” celebnek, mit mondanál neki? Mi a véleményed a „celeb-jelenségről”?*

– Hogy mit mondanék? Gratulálnék, meg jól ki is röhögném, és belül irigykednék egy picit. Sokféle celeb van, például a kultúra-celebeket sokkal jobban tolerálom, mint a valóságshow-szereplőket, vagy a tehetségkutató sztárjait. A jelenség, már amit a többségi társadalom celebnek gondol, szörnyen leegyszerűsítő, leépítő és iszonyatosan irritáló. Az egész fogalmat ki kellene dobni a társadalomnak a franchba.

– *A Néma gyerek együttes kíséretében slammerekkel együtt léptél fel. Milyen a viszonyod a slamhez?*

– A slam a szabadság, nem sokat tudok róla egyébként. A Néma gyerek egy JAK-os projekt, nem együttes, ami együttes benne, az a zseniális *Elefánt zenekar*, szerintem egy év, és meghatározó szereplői lesznek az alternatív zenei életnek. Követik minden rezdüléset, mikor mondod, vagy kántálsz a szöveged, szóval profik. A slammal visszarepülök kamaszkoromba, mikor volt egy olyan *neilon* punk zenekarunk, és csúrtük az őszintét a színpadon, ráadásul még közönségünk is volt. Jó érzés kiállni és várni, hogyan hat rád az adott nap, a közeg, és hogy ott helyben másodpercek alatt dől el, éppen mit fogok kezdeni az adott szöveggel. Nem lehet sumákolni: vagy működik, vagy nem.

– *A Facebookon többször megnyilvánultál kultúrpolitikai kérdésekben. A köteted egyes darabjaira tekintve jót tett verseidnek a politikai környezet gerjesztette hév. Lehetséges, hogy ilyen pozitívan hat a magyar lírára az erősen támadott kultúrpolitika?*

– Örülök, ha így látod. A lírára bármi pozitívan (is) tud hatni, és nem is a támadott kultúrpolitika tett jót neki, hanem a figyelem, hogy egyre többen kapták, kapják fel a fejüket elképesztő mechanizmusokra, dinamikákra, amelyek a politika, kultúrpolitika mentén történnek, zúgnak-búgnak. Ennek ellenére én nem tudok azonosulni egyetlen oldallal sem, sőt kimondhatatlanul elegendem van belőlük, és a hozzájuk kötődő megmondó emberekből is. Frusztráció csorog jobbról és balról egyaránt, és ez nem tesz jót a gondolkodásnak. Talán épp ezért én nem politikai, inkább történelmi alapú verseket írtam a könyvemben, kis emlékszilánkokat ragasztottam össze fantáziával, mesével. A mesében tudok most a legjobban hinni.

Bencsik Orsolyával beszélgettünk az Akció van! című kötete apropóján traumáról, vidékről, cirkusztól, a jugó-nosztalgiáról, Tim Burtonról, a nehézkes diplomahonosításáról és jelenlegi tanulmányairól.

Trauma van!

– *Előző köteted, a Kékítőt old az én vizében prózaverseket, verseket, e-maileket tartalmazott, az Akció van! kizárólag prózákat. Mi az oka ennek a váltásnak?*

– Jobban érdekel a próza, a narráció és a történet, mint a költészet. Verset is nagyon ritkán olvasok, helyette inkább novellát, regényt, esszét. És az első kötetnél is inkább prózaverseket írtam, mint hagyományos értelemben vett költeményeket, kötött formákat. Tulajdonképpen a vers és a próza határait kerestem, az átfolyásokat, aztán végül ezen, ezeken keresztül jutottam el a kisepikáig. Talán nem is nagyképűség azt mondanom: most már tudok prózát is írni, főleg ahhoz képest, hogy anno, még a Kékítő idején, milyeneket írtam. És mindeközben van egy erős igényem, késztetésem a nagyepika, a regény iránt, aminek köszönhetően bizonyos értelemben az írás és a kötet szerkesztése folyamán arra is törekedtem, hogy az Akció rövid szövegeit egy hiányos, néhol félrecsúszó kisregénnyé illesszem össze. Emellett pedig persze az is közrejátszott, hogy nagyon gyorsan világossá vált számomra, hogy a bennem mozgó téma, az anyag milyen formát kíván.

– *A novellára azt mondják, hogy hálátlan műfaj. Nem szereti a kiadó, mert nem szereti a közönség. Te miért szereted?*

– Úgy érzem, a hosszú szöveggel még nem tudok bánni. Emellett a töredezettséget is fontosnak tartom.

– Ez a töredezettség úgy is megjelenik, hogy írásaid egy családtörténet egy-egy mozaikját emelik ki többségében egyes szám első személyű elbeszélővel. Veszélyes megoldás, hiszen többen azonosíthatnak a szövegben megszólaló hanggal. Nem lett volna egyszerűbb az egyes szám harmadik személyben megszólaló történetmondó?

– Nem vagyok biztos abban, hogy kívülről, egyes szám harmadik személyben elmondva jobban tudnék látni. Úgy vélem, az egyes szám első személyű történetbe könnyebben bele tud helyezkedni az olvasó is. De nem annyira állandó az elbeszélőm, mint ahogy azt érzékelted, ahogy az első könyvemben sem volt az. Itt is valami hasonlóról van szó, például egy változó identitásról, egy női narrátorról, akit például az apja gyakran Antalnak szólít.

Másrészt nagyon sok traumát szerettem volna kibeszélni, láthatóvá tenni, és ehhez hitelesebbnek, őszintébbnek és közvetlenebbnek éreztem az egyes szám első személyű megszólalást. Bár szerintem a kötetbeli hang, figura érdekessége éppen az, hogy nem úgy beszél egy-egy megrázó témáról, ahogy egy traumatizált embernek kellene. Kicsit infantilis, gyermeki, ahogy a legtöbb recenzió is kiemelte, és nincs tisztában az őt ért sokkal.

– Akkor nem is kellett védekezned, hogy nem te szólalsz meg a kötetben...

– Egyáltalán nem zavar, ha azonosítanak a megszólalóval, ezen inkább mosolyogni szoktam, bár kétségtelen, hogy az író hozott materiából, saját élményanyagból is dolgozik. Ráadásul tudom, hogy az olvasó, akármennyire is teóriákkal felvértezett, szeret leskelődni, kutakodni, referenciákat keresni. Úgyhogy nyugodtan keresgéljen, higgye azt, hogy apám valóban Antalnak szólít, vagy hogy a nagyapám 300 kilós volt és halála előtt a turistáknak mutogattuk, ha ez örömet okoz neki. Az viszont igaz, hogy például anyámat igenis zavarta a családtéma és az én-elbeszélő, azt mondta: „Úristen, lányom, mit fognak majd rólam, rólunk gondolni“. Erre mondtam neki, hogy ott a fikció, és visszakérdeztem: „magadra ismertél?“. Nemmel felelt. Talán ő sérült egy kicsit ezzel az egésszel, viszont engem ez a téma, a család, a vidék mérhetetlenül izgatott, mindenképp ezzel akartam foglalkozni, erről akartam írni, bizonyos értelemben méregetni a határokat is, megnézni azt, hol sérül egy anya- vagy egy apa-fogalom, irodalmilag mennyit bír el egy ilyen szerep. Mindebből kifolyólag be kell látnom, ha persze ez általánosságban nincs is így, de számomra az írás nagyon önző dolog.

– Milyen háborús tapasztalattal vagy emlékezettel rendelkezel?

– Elég fiatal voltam a délszláv háborúk idején, mindössze 14 éves a befejezésénél, ezért nem is éltem át traumaként. Csak nagyon „primitív“

tapasztalataim vannak: az átköltözés Magyarországra a NATO-bombázások idején, vagy amikor kifogytak az áruk a vajdasági boltokból, és állandóan margarinós kenyeret ettünk. De egyik sem volt különösebben traumatikus. A trauma-élmény inkább az olvasott szövegen keresztül férkőzött be hozzám. Ebben az időben, ha jól emlékszem, 1995 és 1999 között szerkesztették Aaron Blummék (Blumm, Szerbhorvát Gyuri, Mirnics Gyula és Pressburger Csaba) a *Symposiont*, amelyben nagyon sok háborús írás jelent meg. Többek között egy bolgár szerző, Alek Popov egyik novellája, *A függetlenség napja*, melyet be is építettem az *Akcio van!* egyik szövegébe. Ebben a bolgár prózában hangzik el az éhezés közepette az a mondat, hogy a nagyapát meg kellene enni. A nagyapa tiltakozik, és azt javasolja: a gyereket egyék meg, mert apát nem lehet másikat nemzeni, de gyereket igen. Végül egy fehér növény menti meg a helyzetet, és senki nem válik áldozattá. 13 évesen olvashattam. Talán inkább az ilyen szövegeken keresztül tapasztaltam meg a háborút, tulajdonképpen az irodalom által traumatizálódtam.

– *Hogyan kapcsolódik mindehhez a Honleányban megjelenő jugoszláv mintás fürdőruha? Milyen a viszonyod Jugoszláviához?*

– Mérheteretlenül idegesít, hogy jó néhány évtized elmúlt már, és még mindig él ez a jugó-nosztalgia, és állandóan erre kell valahogy reflektálnunk. Főleg, hogy nekem, a születési éveket tekintve, nincs is jugó-tapasztalatom. A nosztalgiához mint olyanhoz pedig egyébként is ironikus a viszonyom. Az általad említett novellában a narrátor a kínai boltban vesz egy jugoszláv mintás fürdőruhát, csak azért, mert szereti Jugoszláviát, összejön egy szerb pasival, leköltözik a tengerre, sokat szeretkeznek a parton, és amikor elélvez, mindig arra gondol, hogy ő egy jó honleány. Úgy vélem, Jugoszlávia és a hozzá kapcsolódó nosztalgia már csak egy közhely, ugyanúgy, mint az, hogy a vajdasági írónak van tengere. Rádásul nincs is.

– *Miért volt fontos az elbeszélő női identitása?*

– Ez volt az egyszerűbb a hitelesség miatt is, rádásul mivel nő vagyok, tudom, milyen nőnek lenni. Az, hogy az apa férfiként tekint a lányra, szintén egy súlyos trauma. Egyébként már az írás legelején a narrátorom neme sem volt kérdéses számomra, akárcsak a prózai forma.

– *Az Irodalmi Jelenben közölt recenzió címe azt sugallja, az Akcio van! olyan, mint egy véres és groteszk Csodaország. Megállja a helyét ez a felnöttmese-olvasat, vagy jobban szereted az abszurd és szürreális jelzőket?*

– Egyik sem zavar, mert a megírás után rögtön elengedem a szöveget. Nem az a típusú szerző vagyok, akinek elképzelése van a lehetséges

reakciókról, vagy elvárásai lennének. Nyilvánvaló, hogy az *Akció* felnőtteseként is olvasható. Bár a három közül, ha feltétlenül választanom kell, az abszurd a legszimpatikusabb.

– *Írásaid tematikája érinti a vidékiséget és a kisebbségi magyar létet. Neked melyik a fontosabb?*

– Inkább a vidéket emelném ki, mert nem annyira lokalizált és szűk, mint a kisebbségi, vajdasági magyar lét.

– *A filmek hatása is érzékelhető a prózádon. Elég itt A zongoratanárnő megidézésére utalni, de az Akció van! egész világa rokon Tim Burtonéval.*

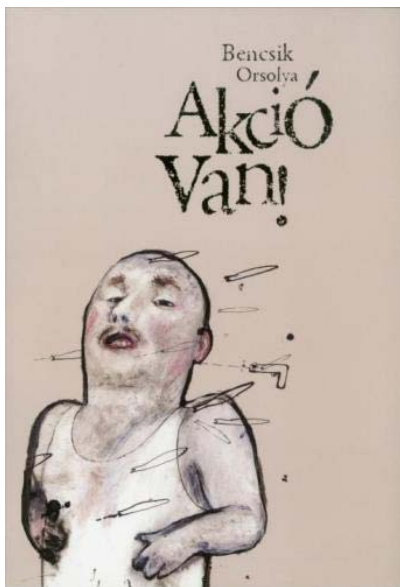
– Bár előbb láttam, de *A zongoratanárnő* nem a film kapcsán kerül elő a szövegben, hanem a könyv miatt. Szeretek motivikusan és asszociatívan építkezni, egy motívum, egy asszociáció által pedig rengeteg dolog beemelődhet, így a családi zongora által Jelinek, Glenn Gould, Satie vagy például egy város, Odessza is. A *Zongora, birssel* című novellában, amit csendéletnek nevezek, mert minden mozgás ellenére érzékelhető egyfajta mozdulatlanság, festett, sárga birsek, kakasos bugylibicska, egy lehangolt zongora, szóval ebben a novellában egy valóságos családi történetből építkezem, a mi zongoránkból, amit a balkáni háború kitoréskor eladtak a szüleim. Ezt a zongorát jött felhangolni Odesszából a zongorahangoló, de lehet, hogy nem is onnan jött, csak én emlékszem rá így. A lényeg, hogy ő állította be a hangszerünket, közben pedig a nővérem készített róla egy rajzot. A férfinak tetszett, és kiderült, ő is szokott festeni, majd a rajzért cserébe adott a nővéremnek egy festményt. Mindez belém égett, és amikor írtam a zongoratanárnő novellát, akkor valahogy a családi élmény és *A zongoratanárnő* bizonyos mondatai együtt működtek bennem.

– *És Tim Burton?*

– Mégis melyik filmjére gondolsz, a *Batmanre*? (Nevet.) Vagy melyik Tim Burton-filmre? Egyébként gyerekként odáig voltam a Batman-filmekért.

– *Az Ollókezü Edvárdra vagy a Nagy halra. Főként a teremtetett figuráknál található torzulások miatt.*

– Amikor írtam, számomra inkább az volt a fontos, hogy a torzulásuk ellenére is szerethetőek tudjanak lenni a figurák. És nem akartam az olvasót meghökkenteni, valamint moralizálni sem szerettem volna. A természetességre törekedtem, a hétköznapiasságra, hogy minden egyes torzulás, perverzió a mindennapok világába illeszkedjen bele, hogy az abnormalitás normalitásba forduljon át. Bár visszatérve a

kérdésedre, be kell vallanom, hogy a *Nagy hal* volt az első meghatározó Tim Burton-filmem a *Batman*en kívül, és az *Ollókezű Edvárd*ot is többször megnéztem, de az írásaimhoz, már ami a saját intencióimat illeti, semmi közük.

– *A cirkusz világa is erőteljesen megjelenik a kötetben, például az üszkösödő lábú nagyapával, aki a faluturizmus egyik hajtóereje. Milyen a viszonyod a cirkuszhoz?*

– Soha nem voltam még cirkuszban, talán ezt a gyerekkori vágyamat is kiírtam magamból. (Nevet.) Egyébként nagyon vonz a cirkuszi világ, főleg annak groteszk jellege, és valahogy a soha nem látogatott vajdasági cirkuszokhoz is hozzákapcsolódik a vidékiség. Tehát semmiképpen nem a show-szerű, csillogó

produkciót jelenti, hanem a lepattantság, a lepukkantság a meghatározó, például az öreg oroszlán és a porosodó kellékek.

– *Az első köteted a Forumnál jelent meg, az Akció van! pedig közös Forum-JAK kiadás. Milyen előnyökkel járt ez a megjelenés?*

– A Vajdaság eléggé zárt világ, ezért egy ott megjelent könyvet eljuttatni nem csak a vajdasági magyar olvasóközönséghez eléggé nehézkes. Ennek fő oka a terjesztés. Egyébként is érzem magamon a kétlakiságot, ezért is örülök a kettős kiadásnak, és természetesen a József Attila Kör eljuttatja a köteteket a megfelelő helyekre.

– *Érdekes ez a kétlakiság, ugyanis egyetemi éveid alatt szegedivé váltál, itt szereztél diplomát magyar és filozófia szakon. Ezután visszatértél a Vajdaságba. Hogyan élted meg Topolyán a magaddal vitt szegediségedet?*

– Két évvel ezelőtt diplomáztam, és hazamentem. Ezután született a könyvem, ami egy reakció is arra a zárt, az abnormalitást sokszor normalitásba átforgató közegre, ahová visszakérültem. Sokan megjegyezték, hogy az *Akció van!* egy vajdasági kisvárost mutat be, és rögtön ráismerni véltek Topolyára. Nem szeretnék nagyképűnek tűnni, de én inkább azt mondanám: a megjelenített helyszín az egész Vajdaság allegóriája.

A számtalan pozitív mellett nagyon sok negatív élmény ért az elmúlt két évben a Vajdaságban. Például az, hogy a Szegeden szerzett magyar szakos Msc diplomámat az újvidéki magyar tanszék 3 fős bizottságának a döntése alapján csak Bsc-nek honosították.

Egyébként egy valamit mégis csak nagyon köszönök ennek a bizottságnak: nélkülük eszembe se jutott volna felvételezni a szegedi egyetem doktoranduszképzésére, ahol jelenleg ösztöndíjas hallgató vagyok.

– *Akkor így vezetett vissza az utad Szegedre. Itt mi a kutatási témád?*

– A Modern Magyar Irodalom Tanszéken Virág Zoltán témavezetésével elsődlegesen Radomir Konstantinoviæ *A vidék filozófiája* című meghatározó műve alapján (mely egyébként Radics Viktóriának köszönhetően magyarul is olvasható) a vidékiség alakzataival foglalkozom, illetve ehhez kapcsolódóan délszláv–magyar irodalmi kötődésekkel, valamint a vajdasági magyar irodalmi tradíció felülvizsgálatával. Így többek között az irodalomszervező, orvos-író Szenteleky Kornállal vagy a topolyai születésű Juhász Erzsébettel, aki egyszerre volt szépíró és tudós. Utóbbi szinte teljesen perifériára szorult, úgy, hogy közben ő maga is, ironikus módon, épp a perifirikussággal foglalkozott. Egyébként az *Akcio* megírásának az idején már sokat forgattam Konstantinoviæ könyvét, bár ezzel nem azt akarom mondani, hogy ténylegesen is a teoretikus bázisát jelentené, vagy hogy a konstantinoviæ-i művet fordítottam volna át szépprózába, noha eléggé izgat irodalom és filozófia viszonya.

Boldog Zoltán

Véres komolytalanságok

Bárdos József rovata

Jorge Luis Borges

Találkozás egy témámmal

Van egy érdekes témám. Illetve csak egy érdekes témám van. Azt is elírta előlem már valami magyar, vagy karinthy. De ki olvas magyarokat? És egyáltalán, ki olvas? Mióta a közoktatásból csak a köz maradt, nem is tudnak olvasni. Minek is? Amit éppen kell (lehet, szabad) tudni, azt majd elmondja valami kommunikátor (agitátor, aligátor). Írni még csak-csak. Főképp törvényeket (ha nem apad az iPad.). Igaz, nem úgy, mint fantasztikus példaképem, a dél-amerikai Kelet rózsája, a nagy Jorge Pedrito Jesus Maria Luisa Borges, vagy én. Kevés manapság a hozzánk fogható zseni. Akikben úgy feszül az akarat, mint vezéren a tréninggatyá, vagy Nietzsche-n a piros nadrág. Már ha feszül.

De hogy a rám oly jellemző egyenességgel máris témámra térjek, amit itt most nem fogok részletesen kifejteni, épp csak utalok majd rá, mint a nagy Cervantes a Hamletben, amikor a hidalgókat (hídlakókat?) emlegeti, tehát a dolog, amiről szó lesz, a Guacsó mentén történt. Mentén vagy subán. De guacsó.

Akkoriban még Juan Pablo is egyedül járt a rettyezátra, igaz, Maria Pinte Ikebana már tanulta az üstöllést, ezt a különlegesen hangszerelt, tengeri rákokból készült, ősi, spanyol, sült kasztanyettát, amely egészen olyan, mint a pizza, csak nincs okker sál a nyakában. Az is csak azóta kellene (szabadna?), mióta betört kies hazánkba a keleti szél, és minket a pampáktól a Szir-Darja (Cu-Darja) mellé sodort. Mert itt aztán kemény hidegek járkák a sivatagban éjszakánként (ha nincs nappal). Mondta is az öreg Oliveira Magellan, Maria Pinte Ikebana unokabátyja (vagy ünökabátja), hogy nem lesz abból nemzeti csürdüng, amíg jól fröstökön nem ragadja valaki a hamisítatlan dél-argentín pampák (pempők? pumpák?) colour locale-ját neki.

Ott a rettyezáthoz vezető úton történt a dolog. Még a Lech mezeji csata előtt, amelyben Pinte Ikebana apja is elesett, amikor megbotlott egy karalábéban és két fej jégسالátában. Hullottak is ott aztán a fejek! De az egy másik történet, és én még az elsőt se meséltem el. Pedig rég el van döntve, hogy szóba hozom. Illetve döntés nem volt, de már évek óta

tervezgetem a dolgot, mert nálam a legfőbb a tervszerűség. Én már megfizettem a tanulópénzt, a kapcsolódás tandíját. Pontosabban a rögtönzések költségtérítését, ami ugye mégsem ugyanaz. Mert tandíj az nincs, arról szó se essék, mert ha csak rágondolok, máris megszorul a gyomrom. Holott a megszorítások is ki vannak zárva. Fő a hitelesség (devizában? forintban? mindegy).

Mentem, mondom, rettyezátra. A ház, amelynek udvarán e kis nemzeti bódé állott, még őrizte a nagy idők emlékeit. Falain rozsdásodó fegyverek, sárguló WC-kefék, jól megformált, elhasznált mondatok és akasztott emberek lógtak.

Sürgős volt, de ahogy odaértem, és nyomultam volna befelé, hát keményen tapasztalom, hogy az ajtó zárva van. Kulcsra (riglire, zárra). Előttem.

– Ki vagy te – szóltam komoran –, aki helyemre mertél furakodni?

– Ki vagy te – hallom belülről –, aki helyemre mernél furakodni?

– Én Jorge Pedrito Jesus Maria Luisa Borges vagyok, Kelet rózsája, az argentin írózszeni – mutatkoztam be, megcsillantva némely politikai vezérekével vetekedő született szerénységemet. – Akitől a hamisítatlan dél-amerikai mágikus realizmust számítják, akitől az egész válságban vergődő, menthetetlenül hanyatló liberál-burzsoá európai kultúra el van ájulva. Nyiss ajtót nekem!

– Hogy nyithatnék – hangzott bentről nagy gögösen. – Én Jorge Pedrito Jesus Maria Luisa Borges vagyok, Kelet rózsája, az argentin írózszeni. Akitől a hamisítatlan dél-amerikai mágikus realizmust számítják, akitől az egész válságban vergődő, menthetetlenül hanyatló liberál-burzsoá európai kultúra el van ájulva.

Én is majd elájultam! Micsoda álom! Vagy ő csak álmodik engem? Esetleg én álmodom őt? Vagy netán mindketten csak álmodjuk egymást? Mi, a nagy Jorge Pedrito Jesus Maria Luisa Borges? Kelet rózsái? Akik mindig egymás példaképei voltunk? Micsoda egy találkozás a fiatalemberrel! Aki nem más, mint maga Jorge Pedrito Jesus Maria Luisa Borges!

– Hadd vessek rád egy pillantást (vagy legalább egy követ)! – kiáltottam mámorosan, és hangom végigzengett a nemzeti pusztán a rettyezátig és tovább.

– Hát jó, bújj be, ha akarsz – nyitotta ki az ajtót. – Csak aztán meg ne bánd, ha már te leszel belül (mint szegény Klebersberg az intézetben).

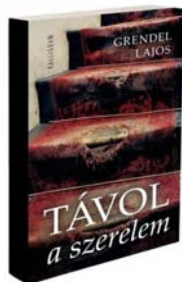
Igen! Az akarát! Amiről azonnal rám ismertem.

Hogy micsoda emlékek ragadtak magukkal akkor! Hogy milyen képek rohantak meg ott?! És milyen szagok!

Ezt talán még maga a nagy Jorge Pedrito Jesus Maria Luisa Borges, az argentin írózszeni, a mágikus realizmus atyja (anyja, nagyanyja stb.) sem tudná elmondani, pedig ő (mint tudjuk) maga Kelet rózsája, akitől az egész válságban vergődő, menthetetlenül hanyatló liberál-burzsoá európai kultúra el van ájulva.

Legyen mára ennyi elég.

Grendel Lajos *Távol a szerelem* című kisregénye egy abszurd szerelmi történet húrjait pendíti meg minimalista nyelven, miközben felszámolja egy életút megismerhetőségének lehetőségét. Egyszerre lép Beckett, Bulgakov, Gogol, Kafka, Hrabal és Mrozek lábnyomába.

Abszurdisztánul a szerelemről

Vajon túlzott-e Grendel Lajos, amikor ezt írta a *Rosszkezdtem naplójában* (1991 januárjában): „*Amit nálunk realizmusnak aposztrofáltak, évtizedek óta halott. A klasszikus modernizmus is halott*“. Aki valamennyire ismeri a szerző eddigi életművét, rá vonatkoztatva helytállónak tarthatja ezt a meglátást. Már az addig írott regénytrilógiája is a posztmodern jegyében született, melynek táptalaja a 20. századi kataklizmákban gazdag európai, közelebbről: közép-európai történelem, a relativizálódott értékrend s ennek legfőbb hozadéka, az a belső ellentmondás, mely szerint „*nincsenek örök kategóriák, miközben az ember mégis arra vágyik, hogy abszolút, kikezddhetetlen örök igazságokba kapaszkodjék*“.

Grendel regényvilágában a hősök elsősorban egzisztenciális küzdelmet vívnak belső szabadságukért, önmegvalósításukért, erősen megkötözött környezetük kisszerűségétől. A rendszerváltás előtti irracionálizmust nála felváltja a rendszerváltás utáni illúzióvesztés, az eszmék devalválódása, pluralizálódása, szertefoszlása. Jó példa erre a *Nálunk, New Hontban* polgármesterének megannyi pozitív próbálkozása, már-már heroikus humanizmusa a közösségért, mely sorra célt téveszt, a lakosság csak ideig-óráig fogékony a jóra, a nemesre. Csak addig, amíg az saját „nagyságuknak“ hízeleg, utána bosszút állnak jötevőjükön. A művészet is kétélű fegyvernek bizonyul. A polgármester erkölcsi tettét (a csavargók lábmosásának krisztusi gesztusát) vén farizeusi cselekedetnek tartják.

Grendel prózája – szemléletéből fakadóan – az abszurd jegyében született, melyben az embert tehetetlen lénynek, a világot eleve megérthetetlennek ábrázolja, s „*ha már senki sem tudja, hogy mi az*

*igazság, akkor a hazugság lesz az igazság“ (Áttételek). Rendszerváltás-regényeiben (az *Einstein harangjai*, az *És eljön az Ő országa*) a szocializmus paródiáját adja, magáról az emberről pedig helyenként swifti szatírárt fest. Később józan megfontolással arra a következtetésre jut, hogy „ezerféle különböző vágyat, ábrándot és akaratot összhangba hozni a Jóisten sem képes, hiszen ha képes lenne, megtette volna már tegnap vagy tegnapelőtt“. Majd pedig a *Galeriben* ezzel egészíti ki az előzőket: „Ha (pedig) nincs Isten, ostobaság, de legalábbis képmutatás úgy tenni, mintha még mindig volna szerepe és értelme a régi normáknak.“*

Az *onirizmus* tréfái festőművésze szerint szabadságunk képzeletunktől függ, fantáziánkon múlik, csak le kell győznünk kishitűségünket. Az öntörvényű, szabad cselekvésnek azonban ellentmond az, hogy létezésünk „legkülső körét annak a rettenetes miliőnek a kordonja veszi körül, amit a jó modor, törvények és egy csapat éjszakai rendőr vigyáz“. A sajátos történelmi helyzet (a kisebbségi lét) identitásproblémát idéz elő, emiatt (is) mondhatja az *Áttételek* egyik hőse, hogy „a lakásban otthon vagy, a világban nem“. Közelebről ez a világ Lévát és környékét, illetve Pozsonyt jelenti, tágabb értelemben Abszurdisztánt, ahogy Cseh-szlovákiát nevezte a nyugati sajtó közvetlenül a rendszerváltást megelőzően.

Grendel művészete is Gogol köpönyegéből bújt elő, magába olvasztva a kaskai és a bulgakovi irracionálizmust, a beckett-i, mrozeki abszurdot, ugyanakkor rá kellett találnia a saját, egyedi hangjára is. Erről a következőképpen vall: „Közép-és Kelet-Európa irodalmainak az a nagy esélye adatott meg most, hogy megtalálja az Abszurdisztánt leghívebben kifejező abszurdisztáni irodalom stílusát, nyelvét és műfajait, s írói megvédjék azt az emberi jogukat, hogy abszurdisztánul szólhassanak az olvasókhhoz.“ (*Hazám, Abszurdisztán*) Grendel prózanyelve szinte teljes egészében ezen alapszik. Érezhető rajta a cseh irodalom hatása is, az előzőeken kívül a hrabali mágikus realizmus (például a *Valami történni fog* című novella esetében), valamint az amerikai minimalizmus, melyet Grendel kifejezetten kedvel. Ez utóbbi nyomot hagy az új kisregényen is.

A 2012-es Könyvhétre megjelent *Távol a szerelem* című kisregény ábrázolásmódja, nyelve, stílusa a korábbihoz képest újszerűnek látszik. Ugyanakkor hordozza a Grendeltől megszokott „felületi feszültséget“, az abszurdot: a történet szerint a szereplők csak látszólagosan küzdenek az igaz érzésekért, a szerelem távol marad tőlük.

A kisregény bizonyos vonatkozásban a *Tömegsíron* és a *Négy hét az élet* című regényen „tenyészik“, jellemző motívuma a szubjektív múlt felidézésére tett kísérlet. Grendel itt is elsődlegesen a férfi–nő kapcsolatán keresztül vizsgálja az emberi sorsok alakulását. Sajátosan grendeli az is, hogy a női karaktert erősebbnek ábrázolja a férfiénál, nála az erősebb nem a kapcsolat kárvallottja. „A női természet

megfoghatatlan a férfi számára, mint a délibáb“, vallja a *Nálunk, New Hontban* című írásában. A nők „gonosz némberek“, az angyalarcú Piroska „személyében a Bűn lépett ki az utcára“ (a *Galeriben*), mivel „minden asszony ravasz, már a bölcsőben megtanul hazudni“. Ez a felfogás jellemző a kisregényre is.

A múltidézés már-már általános jellemzője a Grendel-prózának, amelyben a szabadság és az igazság problematikája mellett az idő játssza a döntő szerepet. Jelen esetben nem is a történelemben tetten érhető idő, hanem a szubjektum számára létező véges idő, mely hatalmánál fogva megérintette magát a szerzőt is.

Mégis mi a különlegessége ennek a kisregénynek? Mindenekelőtt a szembeötlően más nyelvezet, stílus. A legbonyolultabb emberi kapcsolatot, a szerelmet, amely itt egyáltalán nem „nyálás“, ahogy másutt egy szereplő jellemzi, a kisregény nem kommunikációs gazdagságában mutatja be, hanem épp minimalizált nyelven, végtelenül redukált retorikával. A szövegre a kihagyás, a lényegi dolgok elhallgatása jellemző, időtere szaggatott, az idősíkok gyakran egybemosódnak. Az olvasó nem férkőzhet közel a szereplők lelkivilágához, mert ők maguk is rejtőzködők. Félnék önmagukkal szembesülni, nehogy kiderüljön az igazság.

A történetben elmerülve leginkább azt gondolnánk, hogy a háttérben gyilkosság lapul. Ezt a félmondatos utalásokból, gesztusmozaikokból lehet összerakni. G. bácsi, a főhős (Rudi) korán meghalt apja után második nevelőapja, háromszor veselkedik neki, hogy tisztázza a Fazon (az előző nevelőapa) öngyilkosságát. Először tizennégy évvel a haláleset után. Elég sokára, jegyzi meg a kezdőlapon a narrátor, s itt az idősíkok egymásba csúsztatásával visszaidéződik a temetés ideje, amikor Rudi még csak tizennégy éves volt.

Az eseménytöredékekből kiderül, hogy G. bácsi éveken át legyeskedett Rudi anyja körül, míg végül a rejtélyes haláleset és a gyászév után sikerült bekerülnie az anya ágyába. A fiúnak feltűnt, hogy az anyja „másképp gyászol“, későbbi elhízása is lelki okokra utal. Ezekből a mozaikokból rakható össze valamelyest a valóság. Mindezzel párhuzamosan fut egy másik szerelmi szál is Rudi és unokatestvére között, mely (talán tévedés folytán) megszakad. Bár a főhős később megmásúl, házassága érzelm nélküli, a fia nevelésében is csődöt mond.

A narráció az emberi emlékezet csapongását követi a feledékenységével és az emlékek módosulásaival együtt. Fölvetődhet a kérdés, hogy ekkora bizonytalansággal a háttérben megrajzolható és megismerhető-e egyáltalán egy emberi életút, amikor a hitelesnek gondolt emlékpanelekről kiderül, hogy tévesek, mert vagy az érzelem torzírtja el őket, vagy a tudat másítja meg.

Az időnek kiszolgáltatott és alávett emlékezet labilitásával szemben azonban ott áll néhány stabilnak mutakozó jelkép, így a hetes és

tizennégyes szám használata, valamint a gyermekkori kertben elrejtett kő, mely változatlanul kő marad, a szikla pedig szikla. E többször visszatérő kép szimbolikája oly erős, hogy a főhős felnőttként nem meri megnézni, hogy helyén van-e még a kő, mert akkor szembesülnie kellene saját megbízhatatlanságával.

A kisregényben több esetben találkozhatunk az idősíkok egybecsúsztatásával, mely Szirák Péter Grendel-monográfiája szerint rokonítható a Mészöly Miklós-i írói technikával. „Ezzel demonstrálja a történeti viszonylagosságot, illetve a történelem értelmének hiábavaló kutatását.” A *Távol a szerelem* esetében pedig az egyes emberi élet fölfejtésének lehetetlenségét.

A regényben nincsenek kidolgozott karakterek, és hiányoznak a jellegzetes grendeli leírások is, de a befejezés tartogat még a főhős és az olvasó számára egy álromantikus meglepetést, hogy végül némi iróniával, az abszurd jegyében záruljon. Rudiról és feleségéről ezt olvashatjuk: „*Talán majd ahogy öregszenek, ahogy kihull a foguk és a hajuk, ahogy kőkemény lesz a lábkörmük, talán még meg is szeretik egymást*”. Ez olyannyira irreális, mint ahogy Beckett-nél hiába várják Godot-t, Mrozek-nél végül elmarad a mulatság, vagy Boris Viannál a *Köpök a síroktokra* című regény végére sem szűnik meg a faji megkülönböztetés. Az abszurd bizony a világ velejárója.

Grendel a földi létet több helyütt pokolnak nevezi, az emberek mindig idegenek maradnak egymás számára, mert soha nem tudják kiismerni a másikat. A történetbe egy-két mondat erejéig beleszövődik a rendszerváltás is, de lényegileg nem érinti a szereplők életét.

A *Távol a szerelem* után vajon milyen irányt vesz a grendeli próza, mit várhatunk új regényétől, mely készülöben van, a Kalligram oldalain már olvashatóak részletei? A címét is elárulhatjuk: *Az utolsó reggelen*. Ígéretes és legalább annyira sejtelmes, mint az iménti kisregény, amely legfőképpen azoknak ajánlható, akik kevésbé hisznek a múlt és a valóság teljes megismerhetőségében, és nyitottak a posztmodern alkotásokra.

Mosonyi Kata

Önéletrajziség, együttérzés, női sorsok, lendületes elbeszélés – **Ljudmila Ulickaja** *A mi Urunk népe* című elbeszéléskötetének kulcsszavai. Az író nő rajongói nem fognak csalódni.

A részvét nyelvén mesélő

Ulickaja ízesen mesél, mondatai, gondolatai követhetők, fantáziája kifogyhatatlan. Ezért is akkora az olvasótábora, amit a kritika részint gyanakvással fogad, annyira azonban nem, hogy szakmai elismerésekben a szerző hiányt szenvedne. Új elbeszéléskötetének darabjaiban ráismerünk a nálunk is sokak által szeretett stílusára, témáira és szemléletére. A szerző éles szemmel látja meg az élettörténetek különleges fordulóit. Mindezt jó ritmusban tárja elénk, éveket, évtizedeket, néha egész életuta(ka)t átfogva egyetlen elbeszélésben.

Ulickaja a tömörítés művésze. Hasonlítják Tolsztojhoz, a nagy mesélő elődhöz, akihez méltóan kiegyensúlyozott tablót ad életről és halálról, háborúról és békéről. A párhuzamnak van alapja, Ulickaja azonban mindezt jóval kevesebb oldalon és szóval teszi, finom humorral megtűzdelve – s a klasszikus és modern irodalomhoz kapcsolódó áthallásokkal. Új kötetében (ami Oroszországban már nem számít annak) hosszabb és rövidebb elbeszéléseket találunk, amelyek nőinek mondott látásmóddal képesek megmutatni, hogyan akadályozza a történelem a magánéletben kitűzött célok megvalósulását, milyen véletleneken múlik egy-egy változás, hogyan, miért, milyen feladatok elvégzése érdekében marad életben valaki.

A mi Urunk népe (oroszul: *A mi cárunk emberei*) egymáshoz lazán kapcsolódó elbeszéléseiben a megszólaló mintegy magához öleli a szenvedő, nyomorgó, katasztrófákkal, tragédiákkal sújtott, azokból

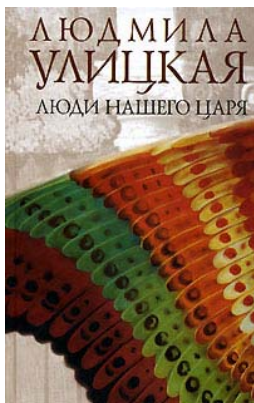
időnként valamiképpen kilábaló embert. A könyvben megszólaló hang részvétellel van minden létező iránt, nem emelkedik népe fölé. Ezt, a közösségvállalást fejezi ki a címen túl, hogy egy bizonyos Zsenya folyton felbukkan a legkülönbébb történetekben, gyakran csak mellékszereplőként, az utolsó fejezetben pedig a szerző saját magához közelíti szereplőjét ezzel a névvel: Jevgenyija (Jevgenyevna Ulickaja atyai neve, a Zsenya a Jevgenyija név becézett formája).

Megkockáztatható az az állítás, hogy a szerző itt saját életének epizódjait tárja elénk. Könyvbemutatóiról, külföldi útjairól, barátairól, családjáról szóló történeteiben őszintén, leplezetlenül beszél azokról a kellemetlenségekről, megrázkódtatásokról, aggodalmakról, veszélyekről, kínos, furcsa sztorikról is, amelyek megestek vele. Lebontja az illúziót, amely a híres orosz író külföldi vendégszerepléseit övezi. Emberközelbe hozza saját világát, belülről láttatja azt, egyben össze is kapcsolja a könyv megelőző fejezeteivel.

Sokféle, igencsak változatos nőtípust szerepeltet a legkülönbébb viszonylatokban. Az egyik történetben a zsidó férj elhagyja zsidó feleségét egy fiatal, álmatag szökéért, a volt feleséggel azonban nem szakad meg szellemi és lelki kapcsolata. A férj hirtelen halála után a két nő együtt, egymásra marad, s testi-lelki vigaszra találnak a másikban. Átvessznek, megosztanak, felvesznek szerepeket: a fiatalabb nő váratlanul házias lesz. S együtt nevelik Borját, fiukat, aki ebből nem kér, de anyja letartóztatása után mégis rászorul a fiatal mostoha gondoskodására, ami nem tart sokáig, mert a háború első áldozatai közé kerül. Mostohaanyja pedig évtizedekig gondoskodik a száműzetésben élő anyjáról, s míg szükség van rá, életben is marad.

Máskor a történetet mesélő nőt a férfiak bűntudják, és egyben közelednek felé, ő pedig – az életéért – mesél. Úgy, mint egy modern, értelmiségi Seherezádé, kapaszkodik a szóba, hogy elterelje „megmentői” figyelmét meg-megújuló szándékukról. Kifogyhatatlanul, órákon át, levegőt alig véve sztorizik a színházról, amellyel vendégszereplésen járt, repertoárjukról, minden bemutatójukról, aztán előhozza családi történeteit, s kérdezi, beszélteti őket is... A férfiak meghökkenten hallgatják, szómágiájával hullámokban meg is bűvöli őket, ám kicsi a fülke, nem sokon múlik, hogy egyszer csak falhoz szorítsák.

Egy másik elbeszélésben az asszony, a fiatalon kiváló („egy nőtől egyenesen ragyogó”) eredményeket elért matematikus beteg gyermeket nevel, aki olyan súlyos károsodással született, hogy életképtelennek nyilvánították, ám ő férjével minden várakozást nagyságrendekkel felülmúlva fejleszti már tíz éve saját találmányaiikkal – míg egyszer csak nem bírja tovább. Egy fiatal lány nem tudja megbocsátani magának, hogy gyerekkorában nem volt képes haldokló anyja mellett lenni, s a depresszió súlyos válfajában szenved. Csak ideiglenesen segít rajta minden jó szándék: önzetlen, jóságos nevelőanyja

maradéktalan támogatása (s az elbeszélő: az Ulickaja alakjára erősen emlékeztető idősebb barátnővel való szoros kapcsolata) ellenére sem tud megkapaszkodni az életben. Az író műveinek olvasói felismerhetik Ulickaja korábbi alkotásainak, többek közt a *Szonyecska*, az *Életművésznök*, a *Médea és gyermekei* nek az alakjait, történetíveit.

Ezek a nehéz sorsok mégsem nyomasztók, reménytelenek, mert az elbeszélés mód láttatja a bennük működő törvényszerűségeket, s ezzel a távolságtartással képes elfogadtatni az életet olyannak, amilyen. S mert a legváratlanabb helyeken csillan fel bennük a remény, s egy nem várt fordulat olykor megoldást hoz.

Bár a Revizoronline kritikusa fordítási, szerkesztési hibákat talált a könyvben, az orosz író legújabb magyarul megjelent kötete érdekfeszítő, humoros, meglepő, megható olvasmány. A kritikussal egyetérthetünk abban, hogy Ulickaja a regényformában teljesedik ki, az a műfaj teszi lehetővé számára, hogy összekösse és elvarrja a szálakat, kibontsa a történetet, kidolgozza a karaktereket. Az Ulickaja-rajongók azonban nem fognak csalódni *A mi Urunk népét* olvasva, és a szakmai olvasóknak is izgalmas lehet az önéletrajziség, a személyes hangvétel, a részvét megjelenítése. E mű is szépen, finom utalásokkal ágyazódik be az orosz kultúrába, arról pedig, hogy ne csak az orosz irodalomban jártasak értsék ezeket, lábjegyzetekkel gondoskodik a magyar kiadás.

A mi Urunk népe műfaji sajátosságai ellenére meglepően kompakt. A szeretet, az alázat, a szolidaritás hangján szól más-más rétegek fájdalomáról, figyelve a részletekre. A kötet az együttérzés, a közösségformálás poétikájának sikeres megvalósulása. Ez pedig önmagában is fontos olvasmánnyá teszi az Ulickaja-elbeszéléskötetet.

Gilbert Edit

Ljudmila Ulickaja: *A mi Urunk népe*. (Fordította: Goretity József), Magvető, 2012

„Miért rajzolják ki a fenyőfák a Nyéki-hegy oldalán a mai napig a történelmi Magyarország határait? Hogyan lehetséges, hogy a Városmajorban még mindig áll a Horthy-különítményes Prónay Pál szobra?“ – A *Budapest a diktatúrák árnyékában* című könyv többek között ezekre keresi a választ.

Leleplezni Budapestet

Budapest másik arca: a szókapcsolat gyakran használt közhely, mégis újabb és újabb jelentésekkel lehet feltölteni. Erre kiváló példa a Jaffa Kiadónál idén megjelent *Budapest a diktatúrák árnyékában – Titkos helyszínek, szimbolikus terek és emlékhelyek a fővárosban* című kiadvány. A „speciális“ útikönyvet jegyző szerzőpáros, Ungváry Krisztián és Tabajdi Gábor a magyarországi diktatúrákat kutató történészek közé tartoznak, és az Országos Széchényi Könyvtár 1956-os Intézetének munkatársai. Ungváry doktori disszertációját Budapest ostromából írta, mely később könyvformában is megjelent. Tabajdi fő kutatási területe a pártállami rendszer és az állambiztonsági szervek működése. Ő a vezetője a fiatal történészeket összefogó „Fehér Hollók“ munkacsoportnak, amely a történelmi egyházakat sújtó pártállami intézkedéseket kutatja.

A könyv nyolc részre tagolódik a bevezető fejezetet is beleszámítva. Az utóbbi módszertani áttekintést nyújt, és a feldolgozott téma határait jelöli ki a következőképpen: „Csak olyan helyszíneket vettünk fel, amelyek (1) a XX. század totális diktatúráival függnek össze, (2) nem szerepelnek útikönyvekben, illetve (3) nem könnyen találhatók meg.“ Bár a mű megfelel a tartalmi elvárásoknak, a szerzők önkritikusan megjegyzik: „[Az] ismertetett helyszíneket nem a teljesség igényével állítottuk össze – ez a terjedelmi korlátok miatt amúgy sem lett volna lehetséges.“

A téma jellegéből fakadóan a legérzékenyebb pont az arányos felosztás. A tárgyalt rendszerek között már csak azért sem szabad

hierarchikus viszonyt képezni, mert a könyv is egyértelműen azt sugallja: minden diktatúrának megvoltak a maga borzalmi és áldozatai. Ennek megfelelően terjedelmében egyik korszak sem emelkedik a másik fölé.

Az első fejezet a mű afféle módszertani főpróbája is, amely három ikonikus köztér, a Hősök tere, a Felvonulási tér és a Szabadság tér huszadik századi történetét mutatja be. Ezek közül a Hősök terének emlékezőpolitikai funkcióváltásait érdemes kiemelni. A tér az 1895-ös millenniumi ünnepségek helyszínéül épült, és „*a nemzeti dicsőség és magabiztosság megjelenítésének feladatát kapta.*” Majd „*1919. május elsején a millenniumi emlékművet vörös drapériával fedték le*”, 1920 után „*a trianoni békediktátum hatására a »nemzeti dicsőség« helyett a »nemzeti áldozatkészség« gondolata került előtérbe.*” Az 1945-ös évet követően a tér „*a Habsburg-ellenes nemzeti függetlenség gondolatát*” hirdette. Érzékenyen figyeltek azonban az internacionalista kíváncsokra is: „*[a] Könyves Kálmán szobra alatti relief alól pedig – amely a csehek feletti 1278-as morvamezei csatának állított emléket – levésték a feliratot (hogy ez se sértse a szomszédos állam érzékenységét).*” 1956-ban a tér még visszakapta a nemzet hőseinek emlékkövét, de ettől kezdve építészeti szempontból már nem változott.

A fenti eseménysorból is látszik, hogy a nemzeti emlékezés helyei ritkán kerülnek máshová, inkább csak átszervezik az aktuális ideológia kívánalmai szerint. Szerencsére ezek az átalakítások soha nem jelentették az előző rendszer emlékeinek teljes megsemmisülését, így lett Budapest egy izgalmas „régészeti” lelet, amelyre ránőttek a múlt különféle rétegei. Kissé ironikus, hogy ezeknek a történeti értékeknek a megmaradását éppen az tette lehetővé, hogy az ideológiai átstrukturálások csak részlegesen mentek végbe „*az idő, illetve a pénz hiányában*”.

A könyv további hét fejezete kronológiai rendbe szerveződik az őszirózsás forradalomtól a Kádár-korszakig. Nemcsak a szavak, hanem a bőséges térkép- és fotóanyag segítségével is megelevenednek a zsidó gettók, a budapesti ostrom során rommá lőtt épületek. Látletet készül Rákosi és Kádár Budapestjéről is, de az 1956-os forradalom aránytalanul alulreprezentált a könyvben. Ezt a szerzők azzal magyarázzák, hogy „*[az] 1956-os forradalom helyszínei és Budapest köztéri szobrai kapcsán már több kötet is napvilágot látott, ezért ezekkel a könyv csak érintőlegesen foglalkozik.*”

A könyv tudományos és ismeretterjesztő szerepe között nem lehet éles határvonalat húzni. A szerzők a következőképpen írják le potenciális olvasójukat: „*Budapest-útikönyvünk azoknak készül, akiket érdekelt a XX. század történelme és szeretnének találkozni a »köztünk élő múlt« emlékeivel.*” A feltárt adatok és helytörténeti kutatások mögött láthatóan komoly tudományos munka áll, az ezeket kiegészítő adatok, kérdésfelvetések pedig megfelelően színesítik a

kötetet. Miért rajzolják ki a fenyőfák a Nyéki-hegy oldalán a mai napig a történelmi Magyarország határait? Hogyan lehetséges, hogy a Városmajorban még mindig áll a Horthy-különítményes Prónay Pál szobra?

Az egyes elemek azonban magukon viselik a történészek „túlzott” szakmai precizitásának nyomait. Egy átlagos olvasó számára teljesen felesleges helyszínek is megjelennek, melyek inkább a kutatók számára lehetnek hasznosak és érdekesek. Ilyen például Szálasi lakhelyeinek végigkövetése, vagy az illegalitásban élő kommunisták által használt lakások és összejövetei helyek részletezése.

Az útikönyv egyes részei meglehetősen horrorisztikus utazásra invitálnak. A fejezetek „pszichológiája” nem pártolja az elhallgatást, a múlttal való szembenézésre helyezi a hangsúlyt – számszerűsítve és az egyéni borzalmakra is kihegyezve. A budapesti nyilas rémuralom és zsidóüldözés kapcsán konkrét számokkal és részletes leírásokkal dolgoznak a szerzők: „437. 000 embert hurcoltak el Auschwitzba, ahol 75-80%-ukat azonnal meggyilkolták.” Hasonló rémtettekről tanúskodik a könyv a háború utáni állapotokat taglalva: „két munkaszolgálatosokat kínzó keretlegényt (Rotyis Pétert és Szívós Sándort) akasztottak fel egy ma is ugyanott álló lámpavasra az Oktogonon”. Utóbbi eseményt megrázó képekkel is illusztrálják.

A könyv kimondottan hiánypótló írás, mert megszólítottjai a történelem iránt érdeklődő nem szakmabeli olvasók, akik számos fotó és térkép segítségével fedezhetik fel fővárosuk és országuk múltját. A diktatúrák működését arányosan bemutatva a könyv túllép a helytörténeti munka keretein, és az olvasók akár bővíthetik is az eddig összegyűlt anyagot a www.titkosbudapest.hu oldalon. Így pedig továbbformálhatják Budapest számtalan arcát, hogy minél többen tudhassák, a múlt melyik utcakövében botlik meg az ember.

Garaczi Zoltán

Ungváry Krisztián – Tabajdi Gábor: Budapest a diktatúrák árnyékában – Titkos helyszínek, szimbolikus terek és emlékhelyek a fővárosban. Jaffa Kiadó, 2012, 191 oldal

Erotika, filozófia, szépségkultusz, férfitemészet és tiszta ég. E kulcsfogalmak társíthatók **Noszlopi Botond** legújabb, *A szórakoztatás mesterfoka* című kötetéhez.

A „hím dög” és a szépség

Noszlopi Botond második verseskötetének címe, *A szórakoztatás mesterfoka* könnyen megtévesztheti azt az olvasót, aki derűs kikapcsolódásra számít. A lírai én ugyanis ősszel, bánattal, haraggal teli, nyugtalan belső tájon jár körbe-körbe, mint valami labirintusban. Már a nyitó, *Valse triste* című verskeringő is arról elmélkedik, hogy „*nincs értelme odaadni bármit, bármiért*“, „*az ember nem több, mint víz, szén, vajh milliárd atom*“. A vers zárása pedig keretet alkot a rezignált felütéssel: „*S kinek-kinek a maga módján loholva vagy ballagva épp, / Elérni oda, hol e sáros úthoz hozzábújik a tiszta ég.*“

Az út, amelyen keresztül a lírai én a remélt tökéleteshez eljuthat, elsősorban a testi szerelmen és a vágyon át vezet, amelyet a *Fémrúd és tükör*, *Nyílik a húspiac*, *Szerelem ábécé*, *Aspiráció* című versek mutatnak be leginkább. Ám a testiség, a férfi-nő kapcsolat csupán pillanatnyi boldogság: „*És elfeledtem lassan én Adélt. / Mint falevelek, hulltak a hónapok, / és nem találtam többé már magamra. / Ki e verset írja sem én vagyok*“. A *Határok*, *Fentről*, *Ismételhetetlen* című költeményekben a költő kitágítja horizontját, a magánéletről az egyetemességre helyezi a hangsúlyt, amikor arról beszél: nincsenek országhatárok, csak egymásba nyúló városok, amelyeket az autók fényei kapcsolnak össze. Majd a „*már nem vagyok otthon az égben*“ Kosztolányi idéző életérzése az odaföntre vágyó lírai ént vetíti elének.

„*Tombol bennem, új vadabb vidékre / a hím dög. A nőstények dzsungel / széthajtja liánjait, az indák / kinyúlnak értem, és bevonszolnak / a hús avar-éjbe*“ – írja a költő *Vágyott undor* című versében, amely a kötet első ciklusának vége fele olvasható, egyfajta bevezetésképp a pikánsabb *Fémrúd és tükör* darabjaihoz. Noszlopi az idézett versben körvonalazza a férfitemészet kettősségét: a női szépségnek ellenállni nem tudó ösztönlényt és a magasztosabb, mélyebb érzelmekre vágyó férfit. Ahogy a cím (*Vágyott undor*) is utal rá, bár a megszólaló ódzkodik az állandó kereséstől, a folytonos hódítási vágytól, mégis úton-útfélen ezzel szembesül, és tulajdonképpen jól érzi magát ebben az állapotban: „*mulat egy keveset*“.

A *fémrúd és tükör* verseinek zöme a fenti kettősséget ábrázolja, néhol pikáns, erotikus képekkel, sorokkal tűzdelve. E versek elítélik a

sablonokat, a látszatboldogságot, a megalkuvást, az álérmekket: „Milyen különös ez a fajta szerelem, / s ezek a megjátszott, kellemetlen hadak’. / Még le sem hunyom a szemem és elárulsz, / és le sem hunyod, és elárultalak“. Noszlopi a „hím dög“ szerepét legalább annyira egyedi módon ábrázolja, mint a filozófusét, valamint a vátesz-költőét. E szerepkörök jól megférnek, kiegészítik egymást.

A költészet Noszlopi értelmezésében egyfajta kegyelmi állapot, amelyben könnyebben megfeythető a világ. A szórakoztatás mesterfoka pedig azon költők feladata, akik az olvasót egy más tudatállapotba, extatikus szellemi kapcsolódásba vezetik be. Vagyis a kötet címadó darabja ironikusan közelíti meg a szórakoztatás fogalmát: „a sors cirkuszba hívta vén bolondját / fürge majmok, hős oroszánok közé / ráncába bíbort s hóféhéret mázolt / s porondra lépett az unt népek elé“. Mindezt mesterfokon művelni Noszlopi szerint a líra és a filozófia egyvelege, itt-ott megfűszerezve egy kis erotikával, hogy a csábítás nagyobb legyen, s hogy úgy érezzük, valójában könnyed olvasmányt tartunk a kezünkben.

Noszlopi Botond új hangot próbál keresni az első, *Csendrapszódia* című kötetéhez képest. Már nem a formai játékokra támaszkodó, polgárpukkasztó, olykor a vulgaritástól sem ódzkodó, vágáns költőkre vagy a kilencvenes évek Orbán János Dénesére emlékeztető poétát látjuk, hanem egy más költői attitűdöt képviselő alkotót. Lírájának egyediségét elsősorban a bölcséleti jelleg biztosítja, amely egy ideális, talán nem is létező, éteri szépség keresésében nyilvánul meg. Ez a szépség gyakran kegyetlen a lírai énhez. A *magány genealógiája* sorai szerint teljesen alá kell vetnünk magunkat a bűvöletnek, és akkor talán esélyünk lehet valami másra is: „Ha a várakozásban minden örömed / s nem teljesíted követeléseit a szépnek, / ezzel a testtel kell maradnod, / míg a feledés gyümölcsei beérnek.“

A harmadik, *Kiléptem a dobozból* ciklus olvasása során azt érezhetjük, hogy egy újfajta kezdetet vetít elő a megszólaló, amelyben azt fogalmazza meg, milyen megalkuvások, kompromisszumok nélkül élni, mellőzve a kispolgári életet, az „öltönyös, fess“, látszatvalóságot. A *Megalkuvás pszichológiájában* az ideák aludni térnek, befejeződik a lázadás: „a világ olyan lesz, mint mindig, haladnunk kell a van-tól a nincs-ig“

A kötet záró darabjában pedig Dante *Isteni színjátékából* a *Pokol* kezdő sorait görgeti tovább a költő. Az alvilág ugyanis Noszlopi verscíme szerint *Kilépcs az idill kapuján*. Ha ez volt az idill, milyen lehet a Noszlopi-féle pokol? – kérdezheti az olvasó. Talán választ kapunk rá a költő következő kötetében.

Kérdés az is, hogy jövőendő verseskönyvében Noszlopi elkerüli-e a mostani kínos rímeit, amelyek korábban nem voltak jellemzőek a kiváló formaérzékű költőre: „ánuszomba mar – de hamar“. És hogy az olyan, öncélú játéknak tűnő verseket is beválogatja-e majdani könyvébe, mint *Szerenád egy égő házhoz*, *Édes élet*. Vagy mindez szándékos költői fogás csupán, megengedve az olvasónak, hogy megpihenjen a tömör tartalmak, gondolatok között...

Kemény István *A királynál* című verseskötetében egy generáció anti-Szózatának közlése mellett Ady Endre ostorát is szeretné a kezébe venni. Lássuk, sikerül-e neki!

A Keménynél

Milyen és melyik királynál? – teheti fel a kérdést a gyanútlan olvasó Kemény István legújabb kötetének címére pillantva, hiszen *A királynál* határozott névelője megkívánja a mögötte lévő figura leleplezését. Netán a kötet szerkesztőjére, Király Leventére gondol a költő? (A borító nagybetűvel szedett címébe még ez is beleférne.) Vagy Altdorfer *Alexanderschlacht* című festményének borítóra került részlete alapján Nagy Sándor bújik meg az utalás mögött? Esetleg aktuálpolitikai áthallásokkal terhelt megközelítésével valamely közeleti méltóságot érti a címbe? De az is lehet, hogy a király maga a szerző. Miért is?

Kemény István a fiatal költőnemzedék egyik apafigurája, akinek beszédmódja nagy hatással volt az elmúlt évek számos első kötetes szerzőjére. Ajánlások, mottók és szövegbe ágyazott idézetek sora köszöntötte a mestert (a királyt), aki nem mellesleg a magyar irodalom egyik legtermékenyebb fülszövegírójává is vált. A nevével láttamozott verseskötetek a választott és a szerepbe behelyezkedő apa jótekonny támogatásával indultak útnak, ami az irodalom igencsak zárt rendszerébe való illeszkedés mellett a hagyomány folytonosságát is jelezte. *Néktek adom fele irodalmamat* – idézhetnénk a királyfiguraként láttatott mester fiktív tanácsát.

Az eddig született írások közül leginkább Pion István vallomásba átcsapó recenziója jeleníti meg legtisztábban a királynak járó tiszteletet: „én vagyok a szíved, István” – ezzel jelezvén, hogy a versbeli „szívem” megszólítottjának, az ideális Kemény-olvasónak érzi magát a recenzens. A mondottakat egy grafika is erősíti, amelyen Kemény István szívével összeforrt tolla egy szívet vet papírra (l. illusztrációnkat, ami a Magyar Nemzet 2012. december 24-i számának 20. oldalán jelent meg). Éppen ez a retorika akadályozza azonban, hogy a király fiai között értékelő-elemző párbeszéd induljon meg Kemény István köztelenségeiről vagy hibáiról, esetenként a király meztelenségéről. A magasztalás hangja így legalább akkora veszélyt jelenthet a kötetre, mint a hallgatás.

De a széles skálán mozgó megközelítések helyett lássuk először a kötet címadó versét! Ebben egy, az „ellenség táborából“, a Legszeléről érkező szólítja meg a királyt a nagy csata előtti, talán utolsó estén. Ő azonban, akár az Isten, hallgat – és talán helyette beszél a versben és kötetben megszólaló hang, aki unja már ezt a csöndet. Az öregedő királyról később, néhány ciklussal odébb kiderül, hogy végletes makacssága és elszántsága miatt alkalmatlan az uralkodásra: „*A fegyelmet helyreállítom. / A sorokat rendezem, / az ellenállást folytatom. Megadásról szó sem eshet / küzdök a legvégsőig*“ (Öregedő király költeménye). Így a megszólaló akarva-akaratlanul egy olyan vátesz lesz, aki az Isten és annak küldöttje (a király) helyett cselekszik, átveszi a helyét a Legszeléről jöttek önkéntes szószólójaként. Ráadásul a *Remény* című versben a kótblákat átvevő Mózes figurájához közelíti saját alakját, aki a mindössze 67 oldalas kötet végén már Istennel kettesben sétál le a hegyről, ami érzékelteti azt is: ő nemcsak a hallgató Isten és király helyett beszél, hanem azok megbízottjaként. Ugyanakkor reagál kora fontos közéleti kérdéseire, és azok képviselőjében is szól, akik az Istenhez hasonlóan hallgatnak.

A Legszeléről érkezettek képviselői költészete *A Kossuth téren* című versben már a közös felelősség kérdését fogalmazza meg, amennyiben az olvasó a megszólított „szívem“ szerepében érzi magát: „*En mosom kezeim, de mocsokban, vérben – / már nem leszünk tiszták, se te, se én*“. Kemény számos versformát öltő lírai hangja azonban ismeri a jóslatokat, és gond nélkül számot vet *Örvenhatal* is, miközben szembesíti a megszólított kedvest a helyzetükben lévő különbséggel: „*Hogy én meghaljak, nincs az az eszme*“. A verseket pedig éppen az a megszólalásmód hitelesítheti, ahogy a kötetbeli hang egyre közelebb engedi az olvasót magánéletéhez, családjához, és gyakran ezekből az intim helyzetekből bontja ki a közéleti szálakat. Még születésének évszámával is érzékelteti, hogy a lírai énnel machináló modern megközelítéseknek itt nem sok keresnivalójuk van: „*elherdáltam az összes eszmét, amit itt hatvanegyben találtam*“ (Tudniillik Kemény István – nem meglepő! – 1961-ben született.)

Isten mellett és mintegy önjelölt királyként azonban sokak helyett szólal még meg Kemény István. A *Búcsúvers*, amely elindította a közéleti költészetről szóló, szünni nem akaró párbeszédet, feltételezhetően egy generáció életérzését fogalmazza meg. Korunk elvándorlási statisztikái és a jelen intézkedések hazához láncoló politikája (értsd: hallgatói szerződések) ugyanis megfelelő kontextust teremt ahhoz, hogy a kivándorló huszonéves nemzedék anti-Szózataként olvassuk a verset, amelynek esztétikai értéke körül is komoly vita alakult ki különböző folyóiratokban (főként az *Élet és Irodalom*ban). Tény, hogy a „*bezárt cukorgyár a ködben*“ egyetlen sívár, sokatmondó képbe sűríti a kétes privatizációt és a rendszerváltás visszasságait, abszurd ellentétben az *édes* hazával. Azzal a hazával, amely mint „*elbutult idegen néni, / aki gyűlöletbe burkolózva / ezer évig akar élni*“, nem képes belátni korlátait és lehetőségeit. Éles,

ostorozó hang, amely éppen annyira szimbolikus, hogy a cukorgyári köd mögött is felsejlik a jótékony kritikai szándék. Jóhiszemű kritika, ha belegondolunk, hogy akadt nem is oly rég miniszterelnök, aki „kurva ország”-nak nevezte a hazáját – ehhez képest az „édes hazám” finom iróniája mindenképpen választékos ábrázolásmódja a szülőföldhöz fűződő viszonynak.

Kemény István lírája azonban elmegy a szimbolikus történelmi mozzanatok megjelenítésének azon pontjáig, ahol a szemfüles olvasó még észlelheti a jelen közéleti áthallásait. Ilyen például *Az egyiptomi csűrhe* című vers, amely az allegóriába fojtott önostorozással nagyon szeretne Ady Endre nyomdokaiba lépni, de a kimunkált szerkezetben és az „egyiptomi” eltávolításban elveszik az egyenes beszéd bátorsága. A zsidók vonulása az Ígéret Földjére akár a Nyugat-Európába irányuló kivándorlásra is ráolvasható olyan negatív utópiaként, ahol a jobb világba kerülő „derék gyerekek” felállítják a „*dísztribünt*” az öregeknek. Ha azonban a magyar értelmiségi, akit talán a vándorló zsidó nép szimbolizál, magára veszi a „*hitetlen, kisszerű, szolgalelkű, romlott és rosszkedvű csűrhe*” provokatív minősítését, akkor még ott a visszatáncolás lehetősége: a költő valójában nem is nekik szánja a végigvitt hasonlatot. A párhuzamok tehát egyre bonyolódhatnak, akár egy haladóknak szánt költészeti tankönyvben.

Ez a tendencia azonban gyakran megbicsaklik, hiszen a fentinelő direktbb utalásokat tartalmaz a kötet egyik leggyengébb közéleti verse, a *Nyakkendő*, amely „*az érthetetlennek tűnő okokból elpusztult / Magyarország egyik legutolsó / miniszterelnökéről*” mond kritikát. Nem nehéz kitalálni, hogy ez a pusztulás akár a jelen politikai állapotaira is vonatkoztatható, és így a bájos odamondás az aktuális miniszterelnökre is érthető.

A kötetbeli versek másik gyengesége az a modoros humor, amely már a „*dalocska*” (öt darab vers) és az egy darab *Elégiácska* mentegetőző műfajmegjelölésében is megmutatkozik. Egyedül a *Szélsőséges dalocska* csempész fanyar humort a címbe és a sorok közé is, de a kicsinyítő képző visszafogottsága a többi esetben erős kontrasztot alkot a tréfát nem ismerő, korábban említett közéleti versekkel. Hasonlóan suta próbálkozás a *Kishit* című *rontás elleni* ráolvasás, amely a nemzetkarakterológia babonás kishitűségével történő leszámolásra próbál buzdítani azzal, hogy nevetségessé teszi a problémát. Erőtlenségével azonban maga is megmosolyogtatóvá válik. Vagy ott van a *Husadik évünk* emlékkönyvbe illő sorai között a „*holdomiglan, földödiglen*” gyenge szóvicce, és a *Csőd* második versszakának csődöt mondó humora. Mindez azt mutatja, hogy Kemény István verseinek a visszafogott iróniával vegyülő komoly hangú problémafelvetés az egyik legfőbb erénye.

A *Midlife Crisis*-ben viszont az erősnek ígérkező téma gyúri maga alá az alkotót: „*Az iskolában okos kamasz lányok / nem hiszik el a holokausztor*”. A súlyos tételmondat után ugyanis csak az üres, szemrehányó hallatlankodás és értetlenkedés következik: „*Szívem,*

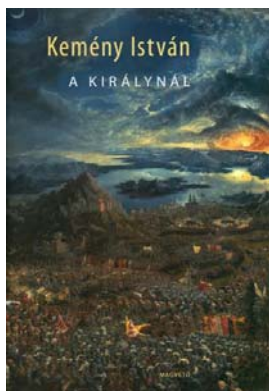
mit csodálkozol, / te meg engem tagadtál meg!“. Ez a zárlatban a világvégét vizionáló kétségbeeséssé növekszik, amely inkább demagógiába vált, minthogy helyzetértékeléssé lenne: *„Most majd szétszedik megint a világot, / és én hagyni fogom, mert megtagadtál*“. Előfordul az is, hogy az allegória öncélúvá válik, és az olvasó értetlenül áll a célzások előtt (*Gondtalanul, valóságáton*), amelyek kódéből ezúttal nem bukkan elő a cukorgyár, legfeljebb egy újabb dózis melábul.

Ezt a néha pánikba, néha pesszimizmusba fulladó gondolatmenetet próbálják ellensúlyozni a *Remény* ciklusba került versek, talán azért, mert a kötet piaci és közérzeti szempontok miatt is megköveteli a *happy endet*. A remény visszacsempészésének jegyében egy újra tevékeny Isten képét vetíti elének a költő a *Például Hallstat*tban: *„valahogy így szerel szét minket az Isten, / ilyen alaposan, szeretettel, ráérősen, / számunkra észrevétlenül, / mint ennek a városkának nevét*“. A vers azt is példázza, hogy Kemény István lírája még a kötet zárlatához közeledve is tartogat meglepetéseket, amint levetkezi a formakényszeret, és a vízióvá váló gondolatok szabad áradására bízta magát. A lendület a Robert Burns-verset megidéző *John Anderson énekében* is megmarad, felvetve immár az „éneklés“ és a mindennapokba való beletörődés közti dilemmát is. Ez azonban a kötet versei kapcsán kialakult viták után csak álszerénységnek tűnik.

Kemény István legújabb kötetének azonban sem kritikátlan magasztalásra, sem túlfinomkodó álszerénységre nincs szüksége, hiszen összességében a közérthetőbb lírára vágyó olvasó és a rétegzett áthallásokra szomjazó kultúrsznob is megtalálhatja benne a kedvére való verseket (bár a fülszöveg szerint első olvasásra egyiküknek sincs esélye a megértésre). A problémafelvetések és a formai megoldások szempontjából egyaránt hullámzó színvonalú írások, az „egy gyengébb, egy erősebb“ szerkesztési elv ellenére is olvasható és élvezhető a kötet. A négy ciklusban arányosan osztotta el a szerkesztő a húzóverseket, így az említett hullámmás közben mindenhol találhatunk egy-egy magaslati pontot az elidőzésre (*A királynál, A távoli Olümposz, a Búcsúlevél, Az egyiptomi csűrhe, a Például Hallstatt és a John Anderson éneke* jelentheti ezeket a helyeket).

A királynál néhány kivételtől eltekintve nem túl direkt, érzékletes és aktuális közéleti kérdéseket megjelenítő helyzeteivel cáfolja azokat, akik azt állították: a kortárs líra öncélú, tét nélküli. Keménynek van miről beszélnie, és ez a beszéd van annyira általános és morálisan provokatív, hogy ne silányuljon egyszerű *fülkeforos* elégedetlenkedéssé. Bár – a borító szóhasználatát kölcsön véve – az *„érzelmek pusztító ereje*“ minden bizonnyal csak azoknál fog kitörni a „rács“ mögül, akik az olvasás során levetkezik a bennük rejlő aktuálpolitikai frusztrációt. Ami ma minden bizonnyal nemhogy nem egyszerű, de egyenesen lehetetlen.

Kemény István *A királynál* című kötete főként közéleti verseket tartalmaz. A tematika végül mégis a családi tűzhely felé mozdul el. Kántás Balázs mutatja be az oda vezető utat.

A halk szavú, „közéletiző” költő

Kemény István legújabb kötete, *A királynál* figyelemre méltó fordulat a költő lírájában. Az eddig alapvetően szelíd, halk szavú, többnyire elvont költői képekben gondolkodó szerző nem egy forradalmár vehemenciájával ugyan, de a mostanában reneszánszát élő, és ugyanakkor heves viták övezte politikai-közéleti költészet felé fordul.

Az első egység, a *Mert meguntam, hogy hallgat* mindössze három versből áll össze, s ebben a blokkban olvashatjuk a könyv címadó darabját is. A közéleti regiszter egy látszólagos történelmi szerepvers erejéig már itt is erősen megjelenik. A lírai én egy fiktív, talán mindenkori uralkodón kéri számon az aktuális közállapotokat, sérelmezve, hogy kérdéseire nemhogy a *király*, akinek konkrét személyét legfeljebb sejtethi az olvasó (az aktuális vezető, a mindenkori politikai elit?), de még az Isten sem válaszol. A záró sorokban a következőket olvashatjuk:

„csak jöttem megkérdezni tőled hogy
üzensz-e valamit a Legszélére,
mert én oda tartok éppen, hogy
átszóljak vagy átkiabáljak onnan,
mert meguntam, hogy hallgat az Isten.“

A második, *De még így is majdnem* című egységben főként vallomások versekkel találkozhatunk. Ezekből egy családtörténet váza is kirajzolódik, ám már e látszólag privát szférát érintő szövegekben, melyek megszólítottja számos esetben a költő felesége és/vagy lánya

lehet (például *A mi napunk*, a *Midlife Crisis*, vagy *A huszadik évünk* című versekben), megjelennek a közéleti tematika elemei is. Például a kissé ironikus hangvételű *Szélsőséges dalocskában*, melyben a versbeli lány egy sematikus fasiszta figurát rajzol a falra. Ez az ábrázolás már-már bájos módon hasonlít magára az apára, aki a játékoság mögött megbúvó komolysággal jelenti ki: itt és most ezt a rajzot, az általa képviselt eszmét nem képes ilyen gyermeki körülmények között megtagadni, hiszen mi lesz akkor, ha komolyra fordul a helyzet. Ezt akár utalásként is értelmezhetjük az országban egyre nagyobb teret nyerő szélsőséges politikai eszmékre és azok esetleges veszélyeire. Kemény István itt már nem csupán ironizál, figyelmeztet is:

„Most várod, hogy megtagadjam,
meg is tagadnám, hogyne,
ha nem múlna semmi rajtam.
Most várod, hogy megtagadjam,
a műved, szívem, na jó, de
majd mit tagadok, ha baj van?
Ha nem múlna semmi rajtam,
komolyan venném, hogyne.“

A kötet harmadik, *Az egyiptomi csürhe* című ciklusában jelennek meg a legeggyértelműbb történelmi reflexiók, itt bontakozik ki a közéleti tartalom, és ezek az alkotások adják a kötet súlypontját. Itt kapott helyet a korábban publikált és széleskörű irodalmi vitát kiváltó, számos kritikus, valamint a kötet fűlszövege szerint is a magyar közéleti költészet hagyományát megújító *Búcsúlevél* is:

„Az én teám közben elforr,
nem vagyok az már, ki voltam egykor,
az életem nagy happy end nélkül is
véget érhet, mint egy verssor.
Azt játszod, hogy nem is hallasz,
túl nagy énfölöttem a hatalmad.
Hozzád öregszem és belehalok, ha
most téged el nem hagylak.
Amíg élek, úton leszek:
Használni akarom a szívemet.
A fejemben szólal majd meg, ha csengetsz,
édes hazám, szerettelek.“

A fent idézett szöveg átértelmezi a haza kiüresedett, frázissá degradált fogalmát, a mindenkori állampolgárt megvezető, vele mostohául bánó, megszemélyesített haza képét tárva az olvasók elé. De talán a kritikai recepció bizonyos álláspontjaival ellentétben nem ez a szándékosan

egyszerű, kissé archaizáló nyelvezetben íródott, már-már népdalszerű vers fogalmazza meg *A királynál* legerősebb üzenetét. Közvetlenül a *Búcsúlevelet* követi a *Nyakkendő* című prózavers öt oldal terjedelemben, mely dikcióját tekintve szelíd és mérsékelt hangnemű, mégis leplezetlenül utal a rendszerváltás visszásságaira. Az alaptörténet egy látszólag jelentéktelen esemény: a költői fikció szerint érthetetlen okokból megsemmisült Magyarország egyik legutolsó miniszterelnöke jelenik meg a rendszerváltozáskor még ifjú, forradalmi lelkületű ellenzéki aktivistaként. Az ő nyakkendőjét egy, a kommunisták végső veresége előtti politikai összejöveten megigazítja egy idősebb, nála mérsékeltebben gondolkodó politikus, a sugalmazás szerint minden bizonnyal a rendszerváltás utáni Magyarország első demokratikusan választott miniszterelnöke. A gesztust értelmezhetjük úgy, hogy az akkor ősz halántékú, bölcs miniszterelnök kijelölte majdani utódját, akinek kormányzása után már minden összeomlott, az ország pedig de facto megszűnt létezni. Nyers, mellbevágó ellenutópia ez, mely óhatatlanul felveti a kérdést: miért is sikerült Magyarországon ilyen rosszul a politikai-gazdasági rendszerváltozás? Mi az, ami idáig juttatott egy országot, és vajon van-e még mód rá, hogy elkerüljük a Kemény István versében körvonalazódó negatív utópiát?

„És mondják még azt is természetesen,
hogy mindez azért nem ilyen egyszerű –
de hát ezt meg mindenki rávágja azonnal
mindig mindenre, felelőtlenül“

Kemény István nem forradalomra buzdító váteszként szólal meg, nem véresszájúan kér számon, nem elszámoltat, csupán józan, humanista költőként kérdez, értetlenül állva a rendszerváltást követő folyamatok előtt. Fáradhatatlanul kérdez, és ha a megkérdezett személyek nem felelnek, akkor az Istenhez fordul válaszáért, miként az a ciklus utolsó, mindössze háromsoros, haikuszerű verséből is kitűnik:

Elszámolás

Ezzel a zajjal fordultam hozzá:

– Az értelmét kérem az életemnek.

És ő ezzel a csönddel válaszolt:

A kettőspont után tehát maga a csönd következik.

A kötet negyedik ciklusa a *Remény* címet viseli – ez feltehetően ironikusan olvasandó. Miután a közéleti kérdésfelvetésekre a költő nem kap választ, és maga sem tud megoldást a felvetett problémákra, a reménykedés tűnik az egyetlen lehetőségnek. Például a vereség utáni talpra állásban az *Öregedő király költeménye* című szerepversben:

„a sorokat rendezem,
az ellenállást folytatom. Megadásról szó sem eshet,
küzdök a legvégsőig.“

A végsőig küzdő öreg király lírai monológja után a verseket a befelé fordulás, a csendes ellenállással vegyes rezignáció hatja át. Talán már csak a magánszféra, a család, a szerelem az, mely egy ilyen felemás, visszas korbán megnyugvást adhat. A költő, ha nem bukik is el, realistán értékeli a helyzetet: szavainak talán bizonyos körökben még súlya van, önmagukban azonban nem fogják megváltoztatni a világot, a társadalmat.

A kötetet a *John Anderson éneke* című, Robert Burns klasszikus versét megidéző költemény zárja. Itt már teljesen a magánszféra, a család és a szerelem a lehetséges megnyugvás. A sorokból a megfáradt, sok mindent megélt, a közéleti-politikai szférától átmenetileg visszavonulni vágyó költő hangja szólal meg, az alábbi sorokkal zárva a kötetet:

„és egyszer majd Burnst olvasol nekem,
de ha már most énekelni kezdünk,
nem lesz itt semmi sohasem.
És én is tudom, hogy így van rendjén,
de most már mégiscsak végigénekelném:
csinálok egy kis meleget, szívem.“

A *királynál* című kötet esztétikai színvonala magas, és újító erővel hat. A szerzőre jellemző szelídség és halkszavúság okán azonban hiányérzetünk is támadhat. A közéleti-politikai versekben megfogalmazott bírálatok nem elég határozottak, nem szólalnak meg elég *hangosan* és változásra buzdítóan. Kemény István nem visz végbe verbális forradalmat.

Kántás Balázs

Vörös István *Keresztelés özönvízzel* című regénye bonyolult, intellektuális (ál)krimi, amelyben az elbeszélők igaz-hamis játékot játszanak, az olvasó magázott bűnsegéd és terapeuta egyben. Valódi bűntett nincs, csak bűntudat és próbára tett olvasó.

Az odaértett szemtanú

Vörös István (első) regénye igazi kihívás. Olvasása éppoly ellentétes érzelmeket kelthet, mint amilyen kusza gondolatokat ébreszt a címben található oximoron. A *Keresztelés özönvízzel* próbára teszi az olvasó idegeit, akit ráadásul nemcsak szokatlan, de álszent módon magáznak, miközben kitalálják, sőt, kitalálják a gondolatait és lépten-nyomon azt éreztetik vele, hogy interpretációja gyilkosságra született, hogy bűnrészes valami homályos, sötét eseményben, ami csak amiatt létezik, mert tagadják. Próbál szemfüles lenni, de minden jel arra mutat: becsapják, szórakoznak vele.

Már az alcímmé tett műfaji besorolás (*Befejezhetetlen krimi*) is gyanút kelt, sérti az olvasói egót: egy krimit mégiscsak bárki könnyen felismer. A befejezhetetlenség felvállalása kifejezetten bosszantó, hiszen az az írás kudarca, anomália. Lehetett volna egyszerűen lezár(hat)atlan. Így azonban a könyv kinyitása előtt a befogadó behódol, *szerződést köt*: elismeri az elbeszélés hatalmát, mely képes megoldani egy gyilkossági ügyet. Elfogadja ugyanakkor a narrátor tehetetlenségét, aki erre képtelen volt, és ami ezzel jár: felajánlja saját nyomozási stratégiáját.

Az olvasó tehát már az első sorokkal sem lehet elég elővigyázatos: „*Nem vagyok gyilkos. Igaz, nem is vádol senki gyilkossággal. Nincs is vád ellenem. Mindenki úgy tudja, hogy nem is történt gyilkosság. Sőt, csakugyan nem történt.*” Sehol egy valódi bűntett, sehol egy bűnös, csak egy pszichotikus, dőlten szedett elbeszélő, aki magára gyanakszik, a regényírással igyekszik megtalálni önzonosságát, kitalálni önmagát. Rejtőzködés közben folyamatosan, törlés nélkül elszólja magát, és olyan szerényen frusztrált, hogy nem feltételez olvasót, mégis többes szám harmadik személyben

figyelmezteti őket, hogy műve *veszélyes olvasmány*. Pedig a csapda – a felhívás ellenére (vagy épp azért) – már csattant is.

A narrátor a második oldalra hiteltelenné, antipatikusává válik. Felesleges és erőltetett megállapítás, hogy a műveket az olvasók hozzák létre, ahogyan azt a *korszerű olvasáselméletek hirdetik*. A hozzáértés görcsös tagadása, a regény önálló életre kelése, az ettől való félelem, a szó visszavonhatatlanságának kényszere a nyilvánvaló hazugságokkal szemben (például, hogy ez a narrátor fizikus) végül egy másik elbeszélőben lélegzik fel. Egy kiugrott pap fikciójában, aki úgy gondolja, gyereket akar.

A tipográfia ellenére a két elbeszélő között nem sok különbség van, nézeteltéréseik, civódásaik csak kiemelik megnyilvánulásaik „szkizoid” jellegét. Identitászavaruk („*Írok, valósággal benne vagyok a papírban, harapom a rostjait, mint valami sűrű kását, írok, tehát nem vagyok.*”), az íráshoz fűződő konfliktusos viszonyuk („*Ezt próbáltam megírni a magam dolgai helyett, tekeredett rám a cselekmény, mint a polip karjai. Úgy tűnt, már nem is érdekes az én történetem, sokkal kevésbé van, mint nincs, és én ezt nem is bántam.*”) mögött ugyanaz a büntudat, tagadás munkál. A fizikus és a pap két végpontból egymás felé közeledő világnézetét ugyanaz a neurózis köti össze: az irodalom. Az írás terápia, a megoldás és a feloldozás az ellenfélként kezelt, de mindentudónak képzelt olvasó feladata. Ez a dacos, fölényeskedő viszonyulás jellemzi az irodalmi hagyomány kezelését is: „*A buta babonának inkább így kéne hangzania: Bováryné én nem vagyok!*”. Ennek megértése nélkül nevetségesen banálisnak tűnhetnek az olyan reminiscenciák, mint „*az elviselhető könnyűség*” vagy „*az eltűnt tér nyomában*”.

A tudományos életből a szerelemért kiugrott fizikus és az egyházi kötelékből a gyerekvállalásért szabadulni vágyó pap paralel történetei egy adott életszakasz személyiségének felszámolásán (megölésén) alapulnak. („*Úgy látszik, az embernek egyszer elkerülhetetlenül meg kell vívnia a harcot azzal, akinek született.*”) A fizikus volt főnökét „*tette el láb alól*”, hogy annak (ex)nejjével házasságot köthessen, s együtt nevelhessék születendő gyermeküket. A volt tisztelendő életéből a lányain uralkodó Atya „*tűnik el*”, lehetőséget adva bizonytalan vágyakozásának beteljesülésére, ám ő elmenekül.

Ahol gyilkosság van, ott gyilkosnak is kell lennie. Márpedig bűneset van bőven: öngyilkosság, öngyilkosságnak álcázott/vélt mérgezés, gyilkosságnak álcázott/vélt természetes halál, gyilkosságnak látszó baleset, fejszével agyoncsapás, szövegbe fojtás. Tettes nincs, de mindenki gyanús saját büntudatánál fogva, mindenki elsősorban magára gyanakszik, bizonyíték híján azonban, mindenki éppígy ártatlan is. Mivel nem lehet elkövetőket párosítani az esetekhez, a bűn mintha önmagában létezne, a bűnhődés pedig parttalan. (Befejezhetetlen.)

Az egyetlen biztos pont a könyvben Kolozsvári Bálint alakja. Egyedül ő rendelkezik teljes névvel. (Az elbeszélőknek a keresztnéve sem derül ki, pedig azt lenne a legkönnyebb „elszólni“.) Egy

hagyományos krimihez képest meglehetősen későn jelenik meg a *rend őre*. Külsejének leírása (szemben az addigi skiccszerű rajzolatokkal), a krémszínű ballonkabát, a hajszerkezet, a szivarfüst, a tekintet, a kérdezői technika, a gesztusok ugyanolyan kínosan banális asszociációra kényszerítik az olvasót, mint amilyet korábban kényeskedve erőltetettnek minősített. Zavartan ismeri be, hogy Proust, Csehov, Tolsztoj, Kundera és Flaubert után ő, a lemagázott olvasó az, aki Columbo hadnagyra gondol. Ezen a ponton pedig el kell ismernie, hogy a csapdából már nem szabadul. Ahogyan az önmaga elől (újabb) fogság biztonságába menekülni vágyó volt lelkipásztor sem. Kolozsvári pragmatikus cselvetése felmenti az önvád és minden gyanú alól. Ugyanis bejelentés érkezett. Meglátták a narrátort a halott Atyával a kezében, amint „behozta az udvarról, és odadobta a tornácra“. A kör nem sokkal később bezárul: a volt atya, akit az özönvízes időben egy „*Dicsértessék!*“ porig alázott, hirtelen ötlettől hajtva megkereszteli a tiltakozó nyomozót.

„De ki látja az embert, mikor épp egy halott Atya testével bíbelődik? Ki látja, ha ráadásul még kiugrott pap is hozzá? Ki látja, amikor reménytelenül gyereket akar, és mindent olyan súlyosnak, vagy épp olyan könnyűnek érez, mint egy csecsemőt?” Ki más látná, ha nem „az elbeszélő hatalmával“ hipnotizált, szemtanúvá tett olvasó, aki létrehozza a művet, életre kelti a cselekményt? *Ahogy azt a korszerű olvasáselméletek hirdetik.*

A *Keresztelés özönvízzel* ellentmondásokkal teli, feszültséget keltő szöveg. Kérdések sokaságát, elvarratlan szálakat hagy maga után. Még azt sem könnyű eldönteni, tetszik-e vagy sem, mégis éppen ettől lesz izgalmas, sőt, kihagyhatatlan olvasmány.

Kárpáti Zsuzsa

Vörös István: *Keresztelés özönvízzel. Befejezhetetlen krimi.*
Noran Könyvesház, 2011.

Márai Sándor

Simonyi Imre
Fotó: Martin Gábor

Csibra István

Simonyi és Márai

Már háromszor is megpróbáltam megfejteni a rejtélyt: mi fűzte Simonyi Imre költőt (1920–1994) Márai Sándor íróhoz-újságíróhoz (1900–1989). Először a költőről írott kismonográfiámban (*Simonyi Imre pályaképe*, 2003), másodszor a speciálisan erről a témáról szóló kötetben (*Rajongás vagy szereptévesztés, Simonyi Imre és Márai Sándor kapcsolatáról*, 2005, szerk. Békés Ferenc, második, bővített kiadása sajtó alatt), harmadszor pedig *Színe és visszája* címmel egy nagyobb, összefoglaló tanulmányban (Bárka, 2006/1.). Mert valljuk be: szélsőségesen ellentétes indíttatású, összemérhetetlen műveltségű, más-más generációhoz tartozó – és a különbségeket még sorolhatnánk – két férfi: egy világhírűvé vált író és egy itthon is alig ismert költő fura, féloldalas kapcsolatáról van itt szó, még ha abban azonosak voltak is, hogy időnként egyaránt mizantrópnak, emberkerülőnek, sőt embergyűlölőnek bélyegezték meg őket.

Nemrégiben olvastam azonban Szöcs Géza *Látogatásom Márai Sándornál* című rövid, de annál tartalmasabb, gondolatébresztő írását, amely arra sarkall,

hogy újságcikk-terjedelemben ismét összefoglaljam a témával kapcsolatos gondolataimat. Annál is inkább, mert a találkozásokor Szőcsöt meglepte, hogy Márait a magyar írók közül egyedül Simonyi Imre érdekelte: „mit gondolnak, mit beszélnek róla az irodalmi életben“. Sőt, Márai mintha más kortárs magyar írókról nem is tudott volna, legfeljebb cinikus szemvillanással reagált nevük felsorolására, mert talán „1960–70 között szakadhatott el számára a magyar valóság filmje“. Tudnunk kell azonban, hogy a lehető legvégsőbb stádiumban, 1987 tavaszán történt az Egyesült Államokban a látogatás, amikor az író már eltemette a nevelt fiát és a feleségét, és a Szőcs által kevés szóval is szuggesztíven ábrázolt szegényes, depressziós, „múzeumi“ miliőben, „politikai és emberi magányban“ az „író-fejedelem Márait“ már csak egyetlen dolog foglalkoztatta: az, hogy miképpen távozzon minél előbb ebből a számára kiüresedett világból. Már valószínűleg megvette a pisztolyt és „lőgyakorlatra“ járt, hogy a kellő pillanatban el ne vesse a mozdulatot. Tehát nem biztos, hogy nem ismerte a kortárs magyar írókat Simonyin kívül, csak már feleslegesnek tartotta bármit is mondani róluk! És a hazai írók-költők közül egyedül Simonyi Imre volt olyan elszánt és bátor, hogy levelezést folytasson az itthon mindvégig gyanúval kezelt „emigráns“ íróval.

Simonyi Imrének már 18 éves kora óta jelentek meg írásai fővárosi és vidéki lapokban, s 1940 után, a gimnázium padjaiból kikerülve, máris szinte főhivatású újságíró lett. Erre az időszakra esik az az évtizedekre meghatározó élménye, hogy 1943-ban mint fiatal újságírót bemutatják őt Budapesten a Kárpátia teraszán Márai Sándornak, aki akkor még a *Pesti Hírlap* munkatársa volt.

Bemutatkozásuk Máraival persze csak futólagos lehetett, és a fiatal újságíró aligha tett mély benyomást az akkor már híres-neves íróra. Hacsak azt nem számítjuk még ide, hogy H. úr (Haldokló úr, Simonyi ugyanis „haldoklásaikor“ szerette magát így nevezni) *Márai meg Zsengellér és Kassai polgár* című karcolataiban – mint maga írja: „képzelveimben“ – nem is a Kárpátiát, hanem az Augustot emlegeti Máraival való találkozóhelyeként, ahol is nagyokat hallgattak, mert Márai „hallgatni is csak magyarul tudott“. Továbbá 1947 őszén épp egy Fradi–Újpest meccsre menendő a belvárosban az *utca túloldalán megpillantotta* Márai urat Lola asszony és Bajor Gizi társaságában, s talán biccentettek is egymásnak! S akkor látta Márait utoljára.

Márai 1948-ban végleg elhagyta az országot, úgyhogy nagy űr keletkezett az amúgy is kialakulatlan kapcsolatban. *Belső szorongásaival és félelmeivel szemben külső erkölcsi és szellemi támaszt, fogódzót keresve* Simonyi csak az 1970-es évek elején fedezte fel ismét a maga számára Márait, és először óvatosan, közvetítők útján, majd pedig levelekben fordult az Olaszországban, illetve az Egyesült Államokban élő íróhoz. Márai a maga úriemberi modorában persze válaszolt!

Simonyi életében és költészetében meghatározó jelentőségű volt, hogy 1970-től 1988-ig megszakításokkal ugyan, de levelezhetett egyik legnagyobbnak tartott emberi és írói példaképével. Hallatlanul fontos volt ez számára még akkor is, ha neki legalább két levelet kellett írnia,

míg Márai egyszer válaszolt. A fellelhető Simonyi–Márai-levelek aránya ugyanis pontosan 23/11. (A hivatkozásokból kiderül, hogy a legelső Simonyi-levél egyelőre hiányzik. A teljes levelezést lásd a *Rajongás vagy szereptévesztés* című kötetben.)

E levelekből azonban meglepően más Simonyi-kép bontakozik ki, mint a költő verseiből vagy másokhoz szóló, többnyire *parancsoló módban* írt leveleiből. Ha verseiben sebzett oroszlánként szólal meg, akkor Máraihoz írt leveleiben inkább törleszkedő nyusziként. Az öntudatos, magabiztos költőtől szokatlan és furcsa e levelek megszeppent hangneme. A pontosan húsz évvel fiatalabb Simonyi az afféle apa–fiú, mester–tanítvány kettősben és viszonyban – a rá egyébként is jellemző, sokszor molesztáló és tapintatlan ragaszkodással, ám bizonyos tétova alázatossággal – természetesen a fiú, illetve tanítvány szerepkörébe kerül, mindvégig magázva és „nagybetűzve” a Mestert. Aki viszont korántsem engedi közel magához Simonyit, sőt idővel mintha még ridegebbé is válna alázatoskodó, törleszkedő rajongójával szemben. Rideg távolságtartására jellemző, hogy eszébe sem jut felajánlani a tegeződést, sőt elhárítólág minduntalan „Uram”-ozza Simonyit, aki pedig szinte könyörög neki: „Szólítson a Keresztnevemen. Az 'Uram' – jégcsapszerű.”

Apa–fiú viszonyukra jellemző a következő történet. Márainé Lola asszony 1986. január elején bekövetkezett halálakor Simonyi Imre a rádióból meghallott gyászhirt nyomban kiszzegeztette a gyulai Plébánia Nagytemplom kapujára, gyászmisét rendelt a Nagyasszony emlékezetére, és a gyászlapra a *saját nevét* írta fel mint egyszemélyes gyulai gyászoló „család”. S együttérzését, részvétét bizonyítandó, minderről részletesen beszámolt Márainak.

A két évtized alatt rendszeresen elküldte Márairól írt vagy az írórt csak megemlítő, neki dedikált vagy órá áthangolt műveit, Márai 85. születésnapjára például *A nő meg a férfi* című „drámácskáját” is. S nemegyszer bizalmaskodó kérdéseket is feltett Márainak a családjával kapcsolatban, aki azonban elegánsan visszautasította ezeket, mondván, hogy a „családi körülményeimre vonatkozó adatokat megírtam *Egy polgár vallomásai* című könyv[em]ben”, azaz Márai mindvégig megőrizte hűvös távolságtartását Simonyival szemben.

Amde kapcsolatuk valószínűleg mégiscsak meglévő *mélyebb rétegeire, igazi értékeire* utal az örök magányos és egyre betegebb Simonyi szüntelenül bizonygatott megható ragaszkodása a Mesterhez, amire – éppen egy vitájuk után – eklatáns példa a következő kérelem: „*Azt meg ne tegye Mester, hogy... ne vegyen rólam többé tudomást, mert abba beledöglök!!! Írjon, kérem!!!*”

Egyébként folyamatosan panaszkodik Márainak az egészségi állapotára, bizonyára joggal, de azért is, hogy így is élesztgesse az író együttérzését és rokonszenvét. Költészete arra vall, hogy nemcsak egy „vérrögtől” félt, hanem a félelem permanens volt egész életében, s nem bátor volt, hanem inkább vakmerő, amivel szorult helyzetéből nemegyszer mégis kivágta magát.

Simonyi kérleli Márait, hogy küldje el frissen megjelent *bármelyik* kötetének *őneki dedikált* példányát. A Márai-kapcsolat ugyanis nemcsak világszemléleti-etikai, esztétikai támaszként, hanem a *presztízs* miatt is fontos volt számára, amit úgy élt meg és „viselt”, hogy ő az egyetlen költő idehaza, akivel Márai egyáltalán szóba áll. Ugyanakkor úgy tüntette fel Márai előtt és az itthoni színházi emberek előtt is, hogy ő el tudná intézni az író réges-rég tiltott darabjainak bemutatását, amire Márai a saját kérlelhetetlen álláspontjának megfelelően többször is a legridegebb elutasítással reagált.

Simonyi olykor bizony kellett magát, udvarolni is hajlamos volt leveleiben a Mesternek! Ám amikor Márai *Varázs* című művéből egy teljesen légből kapott ötlettel mozifilmet akart csinálni, melyben ő maga lett volna az egyik főszereplő, Márai részéről ismét kategorikus elutasításra talált.

Amikor híre terjedt, hogy 1978 nyarán a Gyulai Várszínház hosszú évtizedek szigorú szilenciumát megtörve nyitódarabként előadhatja Máraitól – csalafinta módon mint csehszlovákiai művet – *A kassai polgárokat*, ez a terv is meghiúsult, mert a kultúrpolitika későn eszmélve ugyan, de mégiscsak betiltotta. Simonyi azt hitte, hogy szokásához híven Márai tiltotta meg a darab bemutatását, s ekkor élesen hangnemet váltva szinte kioktató levelet írt Márainak, akinek köztudomásúan az volt az álláspontja, hogy amíg hazánkban szovjet csapatok állomásoznak, s nem lesznek szabad, demokratikus választások, addig semelyik művének semmilyen közléséhez nem járul hozzá.

Simonyi szemére vetette rajongva szeretett és magasztalt Mesterének, hogy *kisszerűen* reagál egy *nagyszerű* elképzelésre. Nem tudja vagy nem akarja megkülönböztetni a rosszat a kevésbé rossztól, illetve az egyetlen jó megoldást választani, s „nem azokra sújt (Lukács és vidéke), de tizenötmillió magyarra... akik megérdemelték volna, hogy jó művét, s ne eltorzított híret ösmerjék meg végre”. „Ez nem ’ellenállás’: ez öngól!” „*A kassai polgárok* gyulai bemutatása nékem személyes ügyem [!] lett volna – írja. – És személyes vereségem [!], hogy nem valósult meg.”

Annyira elkeseredett e személyes (presztízs)vereség miatt, hogy – megfélelmezve Márai, illetve a saját politikai nézeteiről – szembefordult a Mesterrel, s még azt a kultúrpolitikát is hajlandó volt védelmébe venni, amelynek főként költői pályája elején – s kiváltképpen saját szűkebb pátriájában – maga is áldozata, később pedig mindvégig csupán „megtúrt” figurája volt. Azt írta az akkori Aczél- és Pozsgay-féle kultúrpolitikáról, hogy az már „toleránsnak tekinthető”, s „nem azonos azzal, amely elől és miatt a Mester emigrációba kényszerült”. Amiben persze van igazság, mégis furcsán hangzik a következetesen ellenzéki Simonyi szájából – és éppen Márainak címezve.

Tanulságos folyamat, miként nyerte el Márai a *primus inter pares* szerepét Simonyi írópéldaképei, bálványai között. *Könyvnapok után* című, 1944. június 14-én megjelent cikkében még Balassi, Csokonai, Katona, Vörösmarty, Petőfi haladt szerinte a „mindenkori magyarság útján”, később viszont, első versesköteteiben már Krúdy, Bartók, József Attila szentháromságára esküdött. Csak ezután bővült a kör Krúdy Gyulát,

Sinka Istvánt, Erdélyi Józsefet, Szabó Dezsőt, József Attilát, Németh Lászlót magában foglalva, akikhez *legkésőbb* soroltatott Márai Sándor.

Főként őket szokta emlegetni szellemi elődjeiként, erkölcsi és esztétikai példaképeiként, sokszor tőlük véve műveihez a szellemi iránytűnek szánt gondolatokat és motívókat is. Meglehetősen különböző minőségeket takar ez a névsor, ám Simonyi két évtizedes levelezésük alatt csak Márait szokta kiemelni közülük, aki előtt egyenesen meghódolt, a legmélyebben fejet hajtott. Boldog és büszke volt, hogy levelezhetett Máraival, jóllehet Márai hűvös távolságtartása és vállveregető kritikája az évek során alig enyhült, sőt esetenként élesebbé vált vele szemben.

Leveleiben Simonyi többször is utal Lukács György marxista esztéta Márait kritizáló írásaira. Lukács keményen megbíráta Márai egyik legutolsó Magyarországon megjelent művét, az *Eupalinos vagy az újjáépítés* című kis allegorizáló dialógust, amelynek egyik mondatát Simonyi különösen szeretett idézgetni: „Hetven évet éltem a földön, és soha nem tudtam eldönteni, mi az, amiért érdemes élni vagy meghalni.” Simonyi többször is visszatér erre a dialógusra, ám némileg leegyszerűsítve más értelmet ad neki. Szabadon idézve Márait, ezt írja: „Két dolgot bizonyosan nem tudok: miért érdemes élni, és miért érdemes meghalni”. S így folytatja: „Dehogyan nem tudta! Ha egyáltalán 'érdemes' élni, s ha egyáltalán 'érdemes' meghalni, akkor mindkettőt csakis ugyanazért érdemes: MAGYARORSZÁGERT!” Elég csupán Márai *Halotti beszéd* című, korszakos jelentőségű és hatású versét elolvasni, hogy belássuk: Simonyinak ebben tökéletesen igaza volt!

Simonyi rádióban való megszólalásainak, interjúinak, ankétjainak egyik kedvenc témája volt egyrészt a „népies” Sinka István, másrészt az „urbánus” Márai Sándor. Illyéshez hasonlóan nála is talányos a „kétkulacsosság”, egyfelől „népnemzeti elfogultsága”, másfelől „nyugatossága”. Csak Simonyi egész élete és életműve adhat magyarázatot erre a kettősségre, amely egyáltalán lehetővé tette Máraihoz való kötődését. Egyébként a kultúrpolitikai szigor enyhültével Simonyi már azt írhatta a Mesternek: „meglepo simán belementek”, hogy az egyik rádióinterjúban az addig aggodalmasan agyonhallgatott Márairól is beszélhet.

1986 végén, a *Különvélemény* megjelenésekor a költő azonnal elküldte a kötetet a Mesternek, ezzel a – szintén vissza-visszatérő – megjegyzéssel: „Természetesen a könyvről való véleményét is várom. Ugyanis: egyes-egyedül a Mester véleménye mérvadó nekem.” Elmondhatjuk, hogy ha Fyátl Milán Osvátot tekintette saját „szellemi kősörűkövének”, akkor Simonyinál hosszú ideig Márai töltötte be ezt a szerepet.

Simonyi 1987. december 24-én elhangzott és nagy feltűnést keltő rádióinterjújában azt mondta Márairól (később a hangszalagot elküldte a Mesternek), hogy: „Van az ötmilliárd földlakó, meg van egy ember. Ezt az embert Márai Sándor úrnak hívják. Ő az egyetlen [!], akire fölfele nézek”. Egy másik levelében pedig ilyen, mintegy Márait vigasztaló vallomást tesz: „És most cifrát mondok. Igenis van barátja a Mesternek. ÉN. Ha vállal, ha nem: így van! Egyébként én vagyok az egykori fiatalember 43-ban ott a Kárpátia teraszán. Pünkössti Andor meg Vas László... társaságában, aki meg se bírtam szólalni a Mester színe előtt.”

Ami nyilván azt is jelenti, hogy még mindig kétséges számára, vállalja-e őt a Mester vagy sem! S persze azt is, hogy de szeretné, ha Márai Sándor is legalább egyszer az életben a barátjának vallaná őt!

Simonyi mint költő meg akarta mutatni magát a világnak, amely csak retorzióival volt hajlandó tudomást venni róla. Meg akarta mutatni, hogy különb a többiekénél, s főként a *változó színezetű, de egyaránt jogtípró hatalom* kiszolgálóinál. Még a gondolatát is elutasította annak, hogy a művész legrokonszenvesebb tulajdonsága a gyengeség-gyengédség, a szentimentalizmus, illetve a fegyverletétel és enerváltság. O hányattatásai és félelmei ellenére is akart és tudott férfiként élni, aki nem hódol be sem a fasizmusnak, sem a bolsevizmusnak! Nem véletlenül szerette idézni (emlékezetből) *A kassai polgárokból*, hogy „férfi csak az, aki nem cselekszik a jelleme ellenére”. Márainál persze kicsit töményebb, súlyosabb a textus: „Csak az hős, aki jelleme szerint cselekszik, akkor is, ha sorsa mást követel tőle”.

A mércének tekintett Márainak így írt: „Most olvastam újra a *Féltékenyeket*... Így még senki nem írta meg a vesztést. Az már majdnem mindegy, hogy egy város, a haza vagy egy lyukas garas vesztését. De azt és úgy, hogy: elveszett. Valami! Minden! S amikor elvész (*valóban elvész!*) valami, akkor az mindig olyan, mintha a legutolsó krajcárja vesztett volna el egy szegényembernek.”

Nemcsak Márai írói tekintélye és erkölcsi tartása, hanem a kincsesbányaként szolgáló prózája és kvalitásos költészete is hatott Simonyira. Egyik összegező interjújában például megvallja, hogy elementáris hatással volt rá Márai *Halotti beszéde*, amely 1952-ben stencilezett formában került be az országba. Változatlanul ez a vers az „orom” – írta Márainak, miután megkapta tőle *A delfin visszanézett* című verseskötetét. És gyakran idézte, variálta Márai verseit.

Simonyinak védekeznie kellett azokkal szemben, akik a már említett *embergyűlölettel* vádolták őt is: „Igen, szeretem az embert. Méghozzá hármat is./ Krúdyt, Bartókot és József Attilát. “Itt szembetűnő, hogy a humanizmusáért később különösen tisztelt, sőt magasztalt Márai még hiányzik a sorból.

A *Szálfa* című jellegzetes versében a gyenge nádszál csalafintaságával állítja szembe az erős szálfát, amely dől, ha dőlni kell, és törik, ha törni kell, de nem imbolyog jobbra-balra. S ezt az allegóriát összekapcsolja Máraival, mikor így ír neki: „Születésnapja alkalmából (és mindig és örökké) levezem kalapom és meghajlok. Mélyen. (Aztán kiegyenesedek! Ez a szokásom.)” Vagyis Márai erkölcsi helytállásával összeköti saját „szálfa-természetét”.

Márai emberi-írói magatartása példa és megerősítés volt a Simonyi-féle életvitel és költői műhely számára. Ezért érvényes Simonyi *költői énjére* az a Krúdyról megfogalmazott Márai-szentencia, hogy: „Egy korban, amikor a betű teljesen megbukott, tántoríthatatlan tisztaságú művész tudott maradni.” Más kérdés, hogy Márai végül is milyen nagyságrendű költőnek ítélte Simonyit. Mindenestre az nyilvánvaló, hogy ő rátalált saját magára Krúdyban, Simonyi pedig mindkettejükben!

A *Megfeszítettek* és a *Portrék* között is a nagy falat Márai Sándor! A Márainak szentelt triptichonban a Kassa utáni második tétel azt ecseteli,

hogy a költő egy „okos öreg pappal” éjjel-nappal Márait olvas. Ez azonban nem azt jelenti, hogy Máaira szűkül, hanem éppenséggel kitágul a világ. A harmadik tétel pedig Simonyira jellemzően egyszerre patetikus és ironikus szellemességgel kifejti, hogy az ember „kitalálta magának istent, / saját képére és hasonlatosságára”, s „azóta is roskadozik / ennen műve nyúga alatt”; ámde Isten „Nagyúri gesztussal / revansálta az ember neménytelen erőfeszítését. / Létrehozta Krúdyt, Márait, Németh Lászlót. / És ez még Istentől is emberfeletti teljesítmény.”

Íme, tovább variálódnak a nagy nevek Simonyinál: a legkorábbi triászról először kimaradt Bartók és József Attila, s felváltotta Németh László és Márai! Majd a Krúdy, Márai, József Attila hármából ismét kimaradt József Attila, s helyére lépett ismét Németh László. Végül pedig Németh László halála (1975) után végleg megszűrlődött Márai helye Simonyi példaképeinek sorában.

E háromtételéssé bővült vers triásza három meglehetősen különböző egyéniségre, de mindhárom afféle *értelmiségi citoyen*, az egyik apja (nemesi eredetű) ügyvéd, a másiké is ügyvéd, a harmadiké tanár, ez utóbbi esetben azonban meghatározó a parasztbirtokosi rokonság is. Az életrajzából tudjuk, hogy a csak érettségig eljutó Simonyi is afféle *értelmiségi citoyen*nek tekintette magát, ami egyáltalán az értelmes és szabad embert jelentette számára.

Lét, tudat című verse a *Verses levéltervezet talán épp Márai Sándornak* alcímet viseli. Egy Máraitól vett és Simonyi életében rendkívül sokat jelentő mottóval: „Épp az az ember hiányzik életemből, akihez levelet szeretnék írni.” Érdekes adalék, hogy az 1989. november 13-án a Pesti Vigadóban megrendezett Márai Hazatér című irodalmi esten Simonyi maga mondta el ezt a verset, mely *Simonyi leghőbb vallomása Máraihoz*.

Simonyi remélte, hogy Márai végre megtalálta benne azt a levelező-partnert, akire vágyott. Közvetítők útján „környékezte meg” Márait, s elküldte neki *Hatodnapon* (1970) című kötetét, amire Márai (a közvetítőnek címözve a levelet) így válaszolt: „Renan: 'Csak az igazság tud forradalmi lenni.' [Ő] Nem akar szép szavakat írni, égeti a száját a szükség, hogy kimondja az igazat. Jólesett olvasni a verseket.”

Később, a *Forgácsok* ciklus időszakában azt írta Simonyinak, hogy „megnyugvással olvastam” verseit: jó, hogy „még vannak költők, akik nem szavakat írnak, hanem verset”; bár szomorúságot, kedvetlenséget is észlelt bennük. A *Különvéleményről* pedig úgy vélekedett, hogy „Szép verseket írni nem nehéz, de 'igazi' verset rögzíteni mindennél nehezebb.” „A *Különvélemény*ben akadnak ilyen sorok, néha strófák. Az *Öt szonett* elkíséri az olvasót, de sok más is.” És Simonyi még e szigorúbb kritikáknak is nagyon örült. Úgy vélte, hogy Márai morálisan és esztétikailag egyaránt rokonléleknek érezte magát övele.

Az *Évszám-szonettek* esetében is kedvenc Márai-idézetével teremt hangulatot: „A lányok jók, akár a méz s a vegyszer...” E bevezető kisprózát a kórházi betegágyán írta. A „hullajelőttek szobájában” úgy érezte, hogy okkal nyugtalan: „Mert ha valótlan nem is írtam, de megírtam-e az igazat.” (Gépiratban elküldte a szonetteket Márainak ezzel a záradékkal: *Gyula, Kórház, 1979. május 12–22. Márai Sándornak Simonyi Imre.*) A szonettek a költő életének egyik nehéz időszakáról, az 1939-től 1948-ig terjedő évekről

szólnak (a másik nehéz korszak az ötvenes évek, s főként 1956–1957 volt számára, de nem volt könnyebb az 1960-as évek eleje sem). Ugyanakkor ez volt az ifúság és a fiatal férfikor is! Ezért is helyénvaló a Márai-citátum és az 1920. IX. 14.–??? című, 1979-ben kórházban született szonett, mely a költő (szerencsére csak vélt) halálos ágyán is csupán a lányokról szól.

Nem az az érdekes, hogy Simonyi miképpen értékelte saját költészetét (s ezzel persze másokét is), mondván, hogy *ez volt a legtöbb, ami József Attila óta történt*, „hidrogénbomba [volt] a bolsik segge alatt“, hanem az, hogy a verseiben megjelenő politikumot, politikai gyúanyagot hangsúlyozta mint különvéleményt, s ezt szerette volna a kritikákban visszaigazolván látni, jöllehet ő egyáltalán nem volt par excellence politikai költő.

Politikai „világnézet“-ellenességét hangsúlyozza egyik rádióinterjújában és Máraihoz írott levelében is: „Világnézetem soha nem volt, nem is lesz. Szabó Dezsőtől így tanultam: a jobboldalnál csak a baloldalt, a baloldalnál csak a jobboldalt utáltam inkább. A világot nézem és látom. S a látványtól elfog a hányinger. Ezek szerint talán ez a hányinger lehetne a világnézetem...“ Ez pedig meglehetősen markáns „különvélemény“ volt akkor, amikor a költőt még a rendőrségen is a világnézete felől faggatták.

Heurékával megismerkedvén írta a költő az *Akkor is megérte* című verset, abban a rémületében, hogy „ennek egyszer vége is lehet“. Néhány év múlva így vall erről a kislánynak: „Sok levelet váltottunk azóta a Mesterrel, és hosszú éveken át talány volt számomra, hogy erre [a kapcsolatunkra] soha egyetlen levélben sem tett utalást. Erről hallgatott. Néha azt hittem, hogy nem tulajdonít ennek jelentőséget, máskor úgy éreztem, azért hallgat, mert tud valamit.“ Márai persze nagyon is tudott valamit, bölcs volt, s mint író tisztában volt az emberi kapcsolatok természetével – és mulandóságával. Simonyi egyik *Dramolettjében* utólag leír egy (képzeletbeli) telefonbeszélgetést, melyben Márai azt mondja neki, hogy „... hát igen... talán tanácsos felkészülni, egy napon esetleg ki kell betegednie belőle...“, mármint Heurékából, „...de *akkor is megérte*,...“ – teszi hozzá Márai vigasztalásul Simonyi verscímme emelt szavait. És úgy is lett, Réka tízéves korában (érthetően) egyszer csak megszakadt a „kapcsolat“ a költővel, mert „aktualitását veszítette“ (*Heurékai forgácsok*).

Öt-hat évig tartott az akkor már nagyon beteg, egyre magányosabb költő és Heuréka, e bámulatosan kedves, okos és érzékeny kislány pajtáskodása, amiről a *Heuréka és Márai* című írás számol be költői érzékenységgel és megejtő vallomásszággal. Heuréka ártatlan és önzetlen szeretete adott Simonyinak „tíz körömmel összekapart kis, halk örömet“, s csakugyan vigyáznia kellett, hogy össze ne roskadjon „e csöpp szép alatt“.

A kislány igazán önzetlen szeretete gyógyír volt számára, s az egyetlen menedék az egyre sűrűsödő magánnyal szemben. Réka fényképét elküldte Márainak: „A fényképek: Réka (akit én Heurékának is hívok): négy és félesztendő korában kezdődött a *szerelem*, most lesz 12 éves. Ő tartja bennem a lelket.“

Lélektanilag különösen elgondolkodtató azonban, hogy ez a kis csöppség öt év alatt, alig tízévesen felnőtt a nagy példakép, Márai mellé, s ő lesz az író mellett a másik komolyan veendő igaz, embernyi ember. Ily

módon kialakul egy újabb triász: a Márai, Heuréka, Simonyi „szentháromság”, amely azonban nemsokára érthető okokból felbomlik, s ez mély letargiába sodorja a költőt.

Simonyi megilletődött a kislány őszinte ragaszkodásától, s megírta Márainak, milyen kincsre lett. Fényképekkel és a verssel dokumentálta az egész életében hiányzó öröm ily módon való pótlódását, mire Márai így válaszolt: „Öröm sokféle van, de az igazi, ha örömet tudunk szerezni valakinek. Heuréka mosolya bizonyosság, hogy ez sikerült.”

Külön téma, hogy Simonyinak Heurékáról szóló naplószerű íásaiban (*A találkozás, Hat heurékai bonmot, Három levél Heurékához, Heurékai forgácsok*) vajon milyen a fikció és a valóság viszonya. Vitray Tamás által készített emlékezetes televíziós interjújában Simonyi nyomatékosan hangsúlyozta, hogy más az irodalom és más a valóság, pontosabban más a valóság „valósága” és más a költészet valósága. És itt mégiscsak a napról napra megélt „közönséges” valóságról lenne szó, amelyet azonban a költő betegen és kiszolgáltatottan olykor nem is költői, hanem szinte éteri szférákba emelt, egyaránt istenítve Heurékát és Márait.

Máraihoz írott utolsó levelében (1988. április 6., alig egy évvel az író halála előtt) ezt olvashatjuk: „Én egyre pocsekábbul vagyok. Az a Leánka [!] [Heuréka] tartja bennem a lelket, akinek a fényképét a múltkor elküldtem. Dolgozni nem bírok. És egyre kevesebb az esélye, hogy valaha is megszoríthassam a Mester kezét. Tessék írni nekem. S amit nehéz leírnom: félek. ... S [idézgetem] amit csak mostanában fedeztem fel, azt a korai verssort: 'Bocsássatok meg! Én nem tehetek magamról'.” Simonyi más leveleiben is emlegeti Márainak ezt a verssorát. Ám utolsó levelének van egy másik nagy mondata is, amely találóan jellemzi a helyzetét és az egész Heuréka-történetet. Máraitól *A féltékenyekből* idézi: „Nem hiszek a boldogságban, de gyöngédség nélkül nem lehet élni.”

Márai 1989. február 21-én bekövetkezett öngyilkossága után a kislány is hamarosan eltűnik az életéből. Szinte egyszerre veszítette el tehát egyrészt lelki-szellemi támaszát, másrészt egyetlen vigaszát.

Simonyit furdalja a lelkiismeret, hogy tennie kellett volna valamit a Mester megmentése érdekében. Gyötrődik, hogy egyre súlyosbodó betegsége és tehetetlensége miatt nem küldte el a Márainak szánt leveleket, verseket, írásokat, sőt a Heurékával tervezett közös hangszalagot sem. Úgy véli ugyanis, hogy ha ezt megtette volna, akkor a Mester „az asztal alá hajintja” a pisztolyt, mint ami szintén „aktualitását veszítette”. Márai eltökéltségét ismerve persze tudjuk, hogy ez naivság, de megbocsátható naivság volt Simonyi részéről: Heurékával együtt sem jelentettek ők annyit a Mester számára, hogy megmenthették volna eltökélt és gondosan eltervezett elhatározásának végrehajtásától.

Simonyi hetvenéves korában – egy évvel Márai halála után – Kövály E. Péternek afféle összefoglaló, némileg megszépítő, lekerékítő interjút ad Máraihoz fűződő kapcsolatáról (*Népszabadság*, 1990. 02. 22.). Azt mondja, hogy ketten voltak igazán fontosak számára: Márai és Heuréka! A rá jellemző túlzással kijelenti, hogy „Márai egyszerűen azért, mert az évszázad Krúdy utáni legnagyobb magyar írója és

legnagyobb jelleme, aki igazolta tetteimet és életemet... De nemcsak Márai Sándor volt fontos, hanem a négy és félesztendő kislány, Heuréka is. Amikor a lét vonata robog – hová is?! – igencsak a semmibe, akkor is kell valamiféle fogantyú. Sorsom abban a kegyben részesített, hogy énnéem két fogantyú is jutott: Márai Sándor... és Heuréka. “Mondhatnánk tehát, hogy az egyik „fogantyú” büszke önigazolással szolgált Simonyinak saját életére és cselekedeteire, a másik pedig éppenséggel naiv önvigasztalással az öregembernek ugyanezre.

Mindezek után meglepő lehet, hogy a Simonyi által összeállított utolsó, de már posztumusz válogatott verseskötet, *Az öröm hiányzott* (1994) egyáltalán nem közöl Márairól szóló verset! Nem tudhatni, hogy fatális véletlenről vagy szándékosságról van-e szó. Békés Ferenc szerint egyértelműen az utóbbiról, Simonyi ugyanis minden eszközzel – például *Tűzvész* című írásával is – Márai halála miatti lelkiismeret-furdalását igyekezett csillapítani és valamiképpen átértelmezni kapcsolatukat. Márai öngyilkossága után az életéből még hátralévő négy-öt esztendőben elhessegette magától az egész Márai-jelenséget és -kapcsolatot, részben védekezőképpen, részben azonban elégtételképpen is, mert ekkor már talán úgy érezte, hogy Márai mégiscsak mindvégig lekezelte őt, nem tekintette magával egyenrangúnak. Nem véletlen tehát, hogy Simonyi 1994-ben már megfellebbezik az 1990-es interjú túlradó Márai-dicséretéről! Ezért nincs Márai-vers a költő által válogatott utolsó kötetben. Viszont Simonyi összes Németh László-versét – mint Tüskés Tibor a 2004-es Simonyi-konferencián kifejtette – megtaláljuk az élettől búcsúzó költő szerint legértékesebb gyűjteményes kiadványban, azaz Németh László mint példakép visszakértült korábbi központi helyére.

Nemcsak érdemes, hanem szükséges is tehát tovább tanulmányoznunk jeles huszadik századi költőnk, Simonyi Imre értékvalasztásait, kapcsolatait és igen gazdag, szerteágazó levelezését, még akkor is, ha – az alanyi költői énjétől természetesen megkülönböztetendő – hétköznapi emberi portréjának kirajzolódásakor olykor meglepő, s netán nem is a legkellemesebb vonásokra bukkanunk. Mert akár a lélektanból, akár a szépirodalomból tudjuk, hogy minél többet ismerünk meg egy ember életéből, annál kevesebb okunk lesz felháborodni az illető hibáin, gyengéin és tökéletlenségein.

A Simonyi-kapcsolatot tekintve ilyesfajta „előzményei” voltak annak a hiteles pillanatképeknek, melyet Szócs Géza ad írásában Márai Sándor életének utolsó, tragikus stádiumáról. Márai nem véletlenül tudakozódik egyedül Simonyi felől, mert otthonról egyedül ő levelezett vele csaknem két évtizeden át, de igazából – gyanakvó lévén – mégsem tudja, ki is ez az ember, és mit ér a költészete, mi a becse, ázsiója odahaza az irodalmi életben. Láthattuk, hogy a kettejük közötti említett különbségek nem csökkentek az évek alatt: Márai mindvégig megőrizte hűvös távolságtartását Simonyival szemben, és költészetére is csak tessék-lássék, fukaron mérte a dicséretet. Egyedül a – nem félreértendő – Heuréka-„szerelem” egyes pillanataiban oldódott fel kissé, mert megérezte, hogy a költő végzetes magányban és szeretethiányban szenved. Végül is a költő ragaszkodott az íróhoz, az író pedig civilizáltan „elviselte” e ragaszkodást.

- 3 Katedrális az örök télnek – **Böszörményi Zoltán** versei
10 Nudis verbis – **Szőke Imre Mátyás** novellái
13 **Jónás Tamás:** Keresztények alkonya – vers
21 **Majoros Sándor:** Nagykanális – regényrészlet (10.)
33 **Zalán Tibor** versei
36 **Keszthelyi Rezső:** Visszatérés az emlékek kertjébe – vers
40 **Deák Csillag:** Üvegszilánkok – novella
42 Hazautazás előtt – végső napok az Öregek Házában – A **Másik K**
verse
49 **Makkai Ádám:** Damoklesz kardja – dráma
63 **Joseph Woods** versei Kabdebó Tamás fordításában
Dr. Magyarics Tamás: A végtelen víz csöndje
66 **Nagy Zopán:** Látens (részlet) – próza
69 Lélek a szekrényben – **Wehner Tibor** versei
74 A valóság mint metafora (2) – **Mányoki Endre** tárcája
79 Ezüsttel, arannyal – Két látogatás Udvardi Erzsébet festőművésznél
– **Csanda Mária** tárcája
82 **Szöcs Géza:** A Sziveri-beszélgetőkönyvből (részletek)
86 A pókerező költő – Beszélgetés **Noszlopi Botond**
94 „A traumáimat egészítem ki sok-sok fantáziával” – Beszélgetés
Sopotnik Zoltánnal
97 Trauma van! – Beszélgetés **Bencsik Orsolyával**
103 Véres komolytalanságok – **Bárdos József** rovata: Jorge Luis Borges
– Találkozás egy témámmal
105 Abszurdisztánul a szerelemről – **Grendel Lajos** *Távol a szerelem*
című kötetéről
109 A részvét nyelven mesélő – **Ljudmila Ulickaja** *A mi Urunk népe*
című kötetéről
112 Leleplezni Budapestet – **Ungváry Krisztián * Tabajdi Károly**
Budapest a diktatúrák árnyékában című kötetéről
115 A „hím dög” és a szépség – **Noszlopi Botond** *A szórakoztatás*
mesterfoka című kötetéről
117 A Keménynél – **Kemény István** *A királynál* című kötetéről
121 A halk szavú, „közéletiző” költő – Kemény István *A királynál* című
kötetéről
125 Az odaértett szemtanú – **Vörös István** *Keresztelés özönvízzel* című
kötetéről
128 **Csibra István:** Simonyi és Márai

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Mányoki Endre (Főmunkatárs), **Boldog Zoltán** (Kritika, Interjú),

Laik Eszter (Helyszíni tudósítás), **Varga Melinda** (Kolozsvár),

Szőcs Tekla (Fotó).

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Makkai Ádám (Főmunkatárs, Hawaii)

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

Igazgató: **Kurjatkó Péter**

A borítón: **Udvardi Erzsébet** festménye

ONLINE KÖNYVESBOLT

[Kezdőlap](#)
[Árlista](#)
[Magunkról](#)
[Megrendelés és szállítás](#)

Kosár

(üres a kosár)

Megrendelés előfizetés

Példány:

Könyvek

- Irodalmi Jelen - előfizetés
- Irodalmi Jelen
- Könyvek 2012
- Könyvek 2011
- Könyvek 2010
- Könyvek 2009
- Könyvek 2008
- Könyvek 2007
- Könyvek 2006
- Könyvek 2005
- Könyvek 2004
- Könyvek 2003

Kapcsolat

Kiadó: Occident Media Kft.

Arad, Románia

310085, Eminescu utca 55-57.

E-mail: ij@irodalmijelen.hu

Tel.: +40 (0)257 280 751

Fax: +40 (0)257 280 916

Üdvözöljük on-line könyvesboltunkban

Oldalunkon megrendelheti a kiadó könyveit.

Ajánlatunk

Irodalmi Jelen 2013. január
700,00 forint

Irodalmi Jelen 12 hónapos előfizetés
6000,00 forint

Irodalmi Jelen 6 hónapos előfizetés
3500,00 forint

Az aradi magyar színház 130 éve - I.
5400,00 forint

Dida Jenő összeválogatott versei
5400,00 forint

Hosszú Béla - GYORSJÁRMŰ ONLINE POKER
2800,00 forint

Joseph Woods - Ocean levelek
2200,00 forint

A Gregorina könyve
1800,00 forint

<http://shop.irodalmijelen.hu>
www.irodalmijelen.hu

**Az Irodalmi Jelen nyomtatott változata
iPaden (ePUB formátumban) is olvasható!**

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

Nemzeti
Kulturális
Alap

